

GUSLE.

OHŁASY ČERNOHORSKÉ.

PODÁVÁ

Dr. SIEGFRIED KAPPER.

V PRAZE.

NAKLADATEL: J. OTTO, KNIHKUPEC.

1875.

I.

CRNOJEVCI.

Gjuro Crnojević.

Hořekuje Crnojević Gjuro,
ve Benátkách v latinském tom hradě
v žaláři tam krále latinského
Hořekuje, žaláříků mladých
bratry zve a pro boha je prosí:
„Bratři v bohu, žaláříci mladí,
otevřte mi od žaláře okno,
v Benátkách když jsem, ať po Benátkách
ohlížím se přece, zdali z přátel,
z rodáků svých nespatrił bych koho!“

Žaláříci prosbu vyslyšeli,
od žaláře okno otevřeli.
Gjuro z okna pilně ven se díval,

po Benátkách kolem ohlížel se.
 Ze přátel sic nížádného nezřel,
 ale v bohu pobratřence svého
 Vuka za to Dojčevíce uzřel,
 a když uzřel, zavolal hned na něj:
 „Pobratřence Dojčevíce Vuku,
 že tě přece v Benátkách je vidět!
 Nebo brzy zapomněl jsi na mne,
 chlebem brzy pohrdnuť a solí!“

16 A Vuk jemu Dojčevičů na to:
 „Pobratřence Crnojević Ivo,
 nezapomněl na tebe já, bratře,
 chlebem, solí nijak nepohrdnul!
 Nebo plný dnestě tomu měsíc,
 17 co tu stojím u králových u vrat,
 u vrat stojím, latinského krále
 pilně prosím, snažně neustále,
 ze žaláře by tě za peníze
 propustiti na svobodu ráčil.
 20 Ale nechce peníze král žádné!
 Dříve kterých za tebe již žádal
 trojích statků, těchžže žádá podnes:
 a to předně na přímoří solny,
 za druhé pak hradu kotorského,

a za třetí oře bratra tvého
Crnojević-Iva bělavého!“

— Což kdy slyšel Crnojević Gjuro:
„Pobratřenče Dojčeviči Vuku,
praví k němu' dál, „když na mne, bratře,
nezapomněl's, chlebem, družnou solí
nepohrdnul's, a kdež král latinský
za peníze propustit mne nechce,
jediné pak to mi ještě, bratře,
učin' k vůli: — do benátských krámů
jdi a přines odtamtud mně bílé
listy tři, ať troje píšu písma,
Ivovi pak za sinalé moře
čtyřicet dnů v dáli bratru pošlu;
může-li a chce-li trojích statků
oželit, že uzří zase bratra!“

I šel Vuk, šel do benátských krámů,
přines' bílé odtamtud tři listy,
na ně Gjuro písma troje napsal.
Ale nepsal černidlem je samým,
krví svojí psal je rozmíšeným,
že, než napsal všechny, ve tvář bílou
hlubokou si brkem vbodnul ránu.

Vukovi pak dal je Dojčevíci:
 „Dones, bratře, písma troje, dones,
 Ivovi je bratru mému dodej,
 může-li a chce-li trojích statků
 roželit, že uzří zase bratra!“

I vzal Vuk, vzal psaná písma troje,
 přes moře se s nimi na velikou
 plavbu dal dnů čtyřiceti v dáli,
 Crnojević-Ivovi je dodal.

10 Přečet písmo Crnojević Ivo,
 přečet písmo prvé, zarazil se:
 „Solno má, ó mořské ty mé blaho,
 že se's, solno, nerozsula dříve,
 solí svou neosolila moře,
 15 na tebe než, solno moje, došlo,
 za bratra bys odbývala ty teď!“

Přečet písmo Crnojević Ivo,
 přečet písmo druhé, zarmoutil se:
 „Oj Kotore, oj můj hrade pevný,
 20 že's, ó hrade, nevyhořel dříve,
 na tebe než, hrade pevný, došlo,
 za bratra bys odbyl, hrade, ty teď!“

Přečet písmo Crnojević Ivo,
 přečet třetí, slzy nad ním sléval:
 „Bělavý můj oři, ze všech statků
 nejdražší mně ty a nejmilejší,
 ve tolika ve krvavých bojích
 ze všech druhů ty mně nejvěrnější,
 že tě Turci nezajali dříve,
 na tebe než, bělouši můj, došlo,
 za bratra bys odbyl, oři, ty teď!
 Necht, můj oři! Nebudu tě želit!
 Dražší bratr nad mořskou mně solnu,
 dražší nade všechny on mně hrady,
 dražší mně i nad tebe, můj oři!“

Řekl tak a bělavého vyvést
 ze stáje dal oře, stříbrným ho
 sedlal sedlem, stříbrné mu sedlo
 stříbřenými pevně připnul pruhy,
 zlacenou ho skvostně uzdil uzdou,
 zlacenými pochvami ho pokrýl,
 ku zlacené v prostřed sedla hrušce
 od solny a od Kotoru hradu
 zlacené pak přivěsil dva klíče,
 oře králi latinskému poslal; —
 oře vede služebníků sedm.

Oře když pak služebníků sedm
do Benátek přivedlo, a král jej
uzřel, dost mu diviti se nemoh',
z udivení udeřil se rukou
5 v koleny, že na koleně šarlat
vejplí se protrh'; v tu hned chvíli
k žaláři se odebral, sám vrata
otevřel a všech hned sedmdesát
vyvést velel ze žaláře vězňů.

10 Ze žaláře uvězení vyšli,
před krále pak po pořádku jeden
předstoupili za druhým. A vězně
rozeznati Crnojević-Gjura
král z nich přece nemoh', kdežto Gjuro
15 uvězněním po tak mnohu dobu
jako smrt se spad' a jako lýtý
divoch zarost', že až z něho hrůza.

Když pak, ovšem stíží, přec ho poznal,
pro ručí král holiče hned poslal,
20 krejčíků též zavolat dal zručných.
Holiči co Gjuru oholili,
drapaté mu nehty ostríhali,
krejčící mu zatím míru brali,

nové honem šaty hotovili, —
 sukna na nich mnoho prostríhali.
 A pak Gjuru král v své dvory uved',
 k ruměnému vínu s ním si used'.

5 Do dnů sedmi ruměným ho vínem
 častoval a všakým jídlem panským.
 Sedmého pak dne, kdy Crnojevič
 jídlem, pitím byl již okřál Gjuro,
 z vína se mu ruměnilo líce
 10 a junácké zveselilo srdce,
 a teď na něm vidět, jaký že je
 junák sličný, ušlechtilý, švarný;
 tu k němu král pojednou latinský:
 „Poslyš, Gjuro! poslyš, milý synku!
 15 Škoda tebe, ve vazbě bys hynul,
 kdež bychom se spráteliti mohli,
 jako dnes si spolu zasedati,
 rudému se vínku radovati!
 Pročež, mníš-li oženit se, Gjuro,
 20 o spanilé vímť já tobě dívce,
 že by lépe za milou ti žínku
 nehodila na světě se žádná!
 Jsi-li, Gjuro, panského ty kmene,
 Crnojevců z knížecího rodu,

z královského jestiř domu ona,
nejmladř to dceruřka mř vlastnř!“

- Povařuje Gjuro, uvařuje:

„S Benřtky jř nespřřtelřm-li se,
5 shody s nimi nebude ni mřru;
spřřtelřm-li se, pak mřřem spolu
sousediti v přřzni, jeden druhu
proti Turkřm nřpomocni břti!“
- Přemřřř, vřak nepřemřřř dlouho,
10 vyskoči pak, uklřnř se krřli,
břlř ruce posluřnř mu lřbř,
za nevřstu v zdvořilosti řřdř.

- Moudrřř takř hlava krřl latinskř;
myslř si: „Jsou Černohorci chrabřř;
15 Černř Hoře nezachovřm-li se,
pokoje nřm od nich na pohořř
nebude ni klidu na přřmořř!“

- Zdvihnul se pak, a v tu jeřtř chvřli
veselku jsou sluřnř umluvili,
20 v sedmi dnech pak slavnř poslavili.
Po sedmi pak dnech, kdřř s milou řřnkou
domř jřř se vypravoval Gjuro,

obdarovat mileného zeta
neobmeškal ještě král latinský;
Grbaljské dal přímoří mu celé,
mořské dal mu korábky a lodě,
přidal k tomu od Kotoru hradu,
od solny dva zlacené též klíče.
Jediný jen ze tří vzácných statků
ten mu nedal — bílého to oře.

V měsci ještě dukátů radš tři sta
na cestu mu dal a tři sta k tomu
průvodčích, by přes sinalé moře,
s přímoří pak na slavený Žabljak
průvodem i s milou mladou žínkou
královským ho sprovázeli domů.

Bratrovna Iva Crnojeviće.

Karavlašský když se ženil Radul,
urozenou ze slavného rodu
Crnojevců vyprosil si ženu,
dal jí prsten, umluvil pak svatbu,
ke svým bílým v karavlašskou zemi
vrátil se pak zase panským dvorům.

Když pak doba tu, by sličnou ženu
uved' v dvory své, sám za ní nejel,
ale poslal koně svého pro ni,
s koněm oba rodné svoje bratry,
s bratry tři sta svatebníků zdobných,
svatebníkům v čele za vévodu
ujce svého, za starostu strýce,

za děvera, by mu děvů střežil,
Milutina pobratřence svého.

Svatebníci za nevěstou jeli,
nevěstiných pod Žabljakem dvorů
5 bez nehody bez všelike došli.
Před dvory tu přátelé je vzácní
ve veliké uvítali úctě
a jim v čele slovutní dva bratři,
tchán to vážný Crnojević Jiří
10 se slaveným Crnojević-Ivem,
Černé Hory hrdinným to bánem,
nad Zetou a nad Přímoří pánem.
Do dvorů je do hostinných vedli,
po celý tu týden častovali,
15 po témdni pak se vzácnými dary
nevěstu jim sličnou odevzdali.
Svatebníci slušně děkovali,
pozdvihli se, s nevěstou se otud
ke domovu zase odebrali.

20 Bez nehody Zetou rovnou prošli,
odtud dále Černou Horou táhli.
Tu, když prostřed Černé Hory došli,
Baňanin, hle, s bojným v ruce kopím

z nenadání z houšti stoupí Diňar,
 z houšti stoupiv, svatebčany všechny
 mimo sebe pustí, na sličnou pak
 na milou když na nevěstu došlo,
 v cestu skočí, koni vtrhne do uzd.

Což jak děver zří, vytasí šavli,
 na tom místě hned by odvážného
 zákeřníka setal, naň se vrhne.

A jemu v tom urozená děva:
 „Ustaň, dobrý děvere můj, ustaň!
 Usmrtit ho nepospíchej! Nebo
 kvapnať smrt, a pozdě po ní litost!
 Slyšme dřív, co na nás chce či žádá,
 počestného bychom možná křivě
 z unáhlení nesoudili druha!“

Za řeč tu jí Baňanin se Diňar
 s uctivostí uklání a hrudu,
 jižto šlape vraný její koník,
 v povděčnosti líbá a pak praví:
 „Sestro v bohu, urozená děvo,
 Radulovým k dvorům ty se bereš,
 Radulovou, hle, ty chotí budeš,

a mně milí ubozí dva bratři
 u Radula ve zajetí kvílí!
 Sestro v bohu — nebo jmenem božím
 sestrou já tě zvu a sestrou volím —
 v milosti své neuráčila bys
 přimlouvat se k Radulovi za ně,
 aby z vazby propustil je, sestro?“
 Do měšce pak hedvábného sáhnul,
 dvanáct z něho dukátků vyňal,
 pobratimství na odznak jí podal.

Od něho dar jmenem božím vzala,
 hedvábným mu šátkem odměnila,
 k ženichovým dál se dvorům brala.

V Karavlaško když pak byli přišli,
 svatebních tu dvorů dorazili,
 svatebníci s koní sesedali,
 sesedali všickni, jediná jen
 nevěsta ta s koně nesesedla.

Vyšla z dvorů Radulova máti,
 z stolíčku ven přinesla jí zlatou:
 „S koně sestup, rozmilá má snacho!
 Na počest ta stolíčka ti zlatá!“

Za stoličku děva děkovala,
ale s koně přece nesesedla.

— Vyšly z domu Radulovy sestry,
přinesly ven prsténky jí zlaté:
5 „S koně sestup, svatko naše milá!
Na počest ty prsténky ti zlaté;
nosiž je, co svatkou naší budeš!“

— Za prsténky děva děkovala,
ale s koně přece nesesedla.

16 S pohoršením vrátily se sestry
v dvory, k bratru s pohoršením řekly:
„Bratře náš, ó Karavlašský Rado,
nesesedne děva, hle, ti s koně,
— nesesedne svéhlavá a zpuřná,
17 pokud nezví, za koho je vdána!“

Což jak slyší Karavlašský Radul,
rozlítí se, s obnaženou šavlí
na ni vyjde: „S koně dolů sestup,
— zlobo ty, ne ženo má a zdobo!
20 S koně dolů a to hned v tu chvíli,
nebo setnu šavlí já ti hlavu!“

Nepřivedla's od otce si koně;
můj to, na němž přijela jsi, kůň jest!“

A mu na to urozená děva:
„Neračiž se, Karavlašský Rado,
neračiž se, hospodáři, horšit;
nebo proč se horšit, pane, nemáš!
Od vězení jen mi propůjč klíče,
do vězení bych se podívala,
na den k tobě příchodu ten krásný
abych trudných potěšila vězňů!“

Což kdy slyší Karavlašský Rado,
od srdce se směje, v nádra sáhne,
dobrotivé choti svojí mladé
od vězení ihned podá klíče.

Klíče děva urozená vzala,
hned v tu chvíli s koně dolů slezla,
děvera si družbu zavolala:
„Pojď děvere, pojď můj milý družbo!
od vězení okážeš mi vrata!“

I šel děver, od vězení vrata
okázal jí. Vrata otevřela,

do vězení dolů zavolala:
 „Kdo jste bratři Diňar-Baňanina,
 ze vězení vystoupněte vzhůru!“

Vystoupili ubozí dva bratři,
 ze vězení vystoupili vzhůru.
 A hle, bídní kterak vypadají!
 Tak jim dlouhé narostly jsou vlasy,
 žeby do nich zahalit se celi,
 nehty, žeby kopat jimi mohli!

10 A hle, v strašném ve vězení dole
 ještě třicet uvězenců trudných,
 a ti také pro boha ji prosí:
 „Sestro v bohu, urozená děvo,
 Radulovým k dvorům ty jsi přišla,
 11 Radulovi milou budeš chotí,
 a my hle tu těžkých ve okovech
 Radulově ve vězení dlíme!
 Přijmi, sestro, i nám jmenem božím
 pobratimství, od vazby nás vyprošť!“

20 I přijala urozená děva,
 přijala i od nich pobratimství,
 vězení jim vrata otevřela:

„Vystoupněte ze vězení všickni!
Svobodni jste! Jděte kam vám libo!“

Za ruku dva bratry potom vzala,
do bánových do dvorů je vedla,
holiče dva zavolat hned dala.
Jeden mydlí, druhý brady holí;
jeden nehty, druhý vlasy stříhá.
Každému pak po obleku dala,
na cestu je řádně vypravila.

A když je pak z dvorů sprovodila,
zlaté ještě jablko jim dala:
„Pozdravte mi pobratřence mého,
bratra v bohu Diñar-Baňanina!
Na znak přízně posestrinné svaté
jable že mu posílám to zlaté!“

Svatba Maksima Crnojeviće.

Pozdvihnul se Crnojević Ivo,
za sinalé odebral se moře
veza s sebou tři náklady statků;
5 Maksimovi za spanilou děvou
na námluvy synovi jel svému,
za dcerou to dože benátského.

Slušně za ni žádá, snažně prosí;
svoliti však nijak dože nechce.
20 Avšak odbýt tím se Ivo nedal;
do tří roků bez ustání svatá,
snažných proseb nešetří ni statků,
až, když ze všech již se vydal statků,
děvu přece Latinci mu dali.

S přátely pak svatba umluvena,
 na rok dá bůh příští položena,
 na Žabljak až Ivo zdráv se vrátí,
 zlatou pšenku, víno šťastně sklídí,
 tisíc svých si pozve svatebníků.

Než když svatba nejlíp umluvena
 a po mnohé nesnázi a tíži
 návratu již Ivovi tu doba,
 přátelé ho noví sprovázeli,
 10 sprovázeli dožovi dva syni,
 sprovázelo Latinců ho na sta, —
 v dobu tu vše sám si zase zkazil.
 Chytře počal, zdárně posud jednal,
 ne však moudře v chvíli tuto řeční.
 15 „Tcháne,“ praví, „nad Benátky dože,
 s tisícem mne čekej svatebníků;
 méně, znej, jich nebude než tisíc,
 spíše, tuším, že jich bude více!
 Ty však, tvých až dorazíme břehů,
 20 Latinců též ty svých vyveď tisíc,
 a nebude mezi svatebníky,
 a nebude mezi Latinci pak
 sličnějšího nad Maksima juna,
 syna mého, zetě bohda tvého!“

Z takovéto, když ji slyšel, řeči
 (slyšeli i synové dva jeho,
 slyšelo též Latinců ji na sta)
 benátský se tuze těšil dože,
 5 ruce rozpjal, Iva ve tvář líbal:
 „Díky tobě,“ pravil, „za tu řeč tvou!
 Nebo v skutku-li, že zeti mému
 rovna mezi tisíci se nezří,
 vážit si ho budu nad své oko,
 10 nad vlastního milovat ho syna;
 výborné pak přichystám mu dary,
 výtečného se sokolem oře;
 stříbrnou dám perovku mu kouti,
 skvostný plášť mu prýmovaný ušit,
 15 nechť ho nosí, jím se pohonosí!
 Pakli ale není, kterak pravíš, —
 přijdeš sice, ale se zlým půjdeš!“

Na odjezd pak Iva vypravili,
 na siné ho moře dopravili.
 20 Moře přeplul, z lodě šťastně vystoup',
 vesel odtud k domovu se pustil.

* * *

Za maličko — a hle, již tu Žabljak!
 A tu své jak uzřel zase dvory,
 věže, kterak na výši se bělí,
 vikéře, jak po rozích se lesknou,
 okna kterak slunka v záři planou, —
 odolat již srdci Ivo nemůž',
 vezme Ždrala na střemeny koně,
 ocelové přitáhne mu uzdy, —
 koník pod ním radostí jen letí!

A nespátril ze dvora ho nikdo
 leč jediná hospodyně věrná,
 ona právě z okence se dívá.
 A kdy v dáli hospodáře shlídla,
 pod ním bodra poznala pak koně,
 s vysoké hned věže sešla dolů,
 z jasna hrdla hradem provolala,
 všech hned sluhů svolala a služek:
 „Vzhůru, ručí služebníci, vzhůru!
 hospodáři běžte svému vstříce!
 vzhůru, služby hbité, pospěšte si!
 dvory meťte, dlažbu honem cidťte!
 A kdes ty pak, Maksime mé dítě,
 abys vyběh' před ty naše dvory?
 Nebo milý, hle, ti jede otec,

tobě otec, hospodář mně drahý!
 Vesel jede na koníku bodrém; —
 oč, že krásnou vyprosil ti děvů?“

I vyběhli posluhové z dvorů,
 5 hospodáři v ústřety se hnali;
 i vystoupila hospodyně ze vrat,
 lem mu šatu, ruce bílé líbá,
 oruží pak odpáše mu lesklé,
 v náruč vezme, celuje a hladí,
 10 v hořejší pak síně nese sama,
 kdežto zatím sluhové se ručí
 chopí koně, do stáje ho vedou.
 A hle, mladý u náručí s židlí
 se stříbrnou již tu také Maksim!
 15 Na ni Ivo, by ho posluhové
 zuli a pak sám si oddech', sedne.

A jak sedí na stříbrné židli,
 a jak po svých ohlíží se kolem,
 a jak oko na mládci mu utkví, —
 20 hoj, jaký tu jeví se mu pohled!
 Drahně od té doby ušlo času,
 za moře co odebral se odtud;
 po tři roky bez ustání pilně

synovi pak děvku krásnou svatal.
 Zatím strašná na dědinu jeho,
 na hrad Žabljak, udeřila nemoc,
 nemoc hrozná, chrásta ona černá;
 Maksima též zachvátila juna,
 ozdobné mu pokazila líce,
 bělavé mu poskvrnila tváře,
 ohavnými důlky zostudila,
 podrápala, celé spotvořila,
 tak že směle moh' bys přísáhati,
 šerednější z tisíců že junů
 nad Maksima nižádný už není!

Vida Ivo nešťastného syna,
 vzpomíná si řeči, kterouž pronest
 Benátčanům osmělil se tehdaž;
 vzpomíná si, zarmoucí se tuze,
 hlavu věsí, že až po hrud' širou
 havranové klesají mu kníry,
 mračí se, až lýtý z něho strach jde,
 nepromluví slova, na zem černou
 posupným jen před se hledí okem.

V takovém kdy hospodáře rmutu
 pozorlivá hospodyně patří,

rukávy, lem ona šatu sjímá,
blíže k němu vstoupí, bílé ruce,
kolena mu v oddanosti líbá:

„Hospodáři milý,“ se ho táže,
5 „co že to tak smutně před se hledíš?
Synovi zda nevyprosils děvů?
čili děvů po mysli ti není?
či snad želíš promarněných statků?“

A jí na to Crnojevič Ivo:

10 „Netaž se, ať nezkouší bůh tebe!
Vymoh' děvů synovi já sličnou,
a mně děvů po mysli jest ve všem!
Na všechny, co světa čtyry strany
jsou, v nich nad ni spanilejší není;
20 takové jsou oči její černé,
takový jí vzrůst a také líce!
Na horách kdo lesní zná tu vílu,
ani víla bělíší nad ni není!
Ale smělou novému já svému
příteli se, ženo, prones' chloubou,
s tisícem že přijdu svatebníků,
Latinců by též on tisíc vyved',
a nebude mezi svatebníky,
a nebude mezi Latinci pak

sličnějšího nad Maksima juna!
 A dnes, běda, šerednější žádný!
 Obávám se, uhlédnou-li zetě,
 bez tuhých že svárů nevyvážnem!“

— Načež jemu s pohoršením ona:
 „Netrestejž tě, hospodáři, pán bůh!
 Proto do dnů čtyřeceti v dáli
 za moře tě odtud tedy táhlo,
 abys možná nespátril již nikdy
 domov svůj a do dvorů mi neved'
 snachu, leda ve velikém žalu?
 Na vlastních což nemáš dosti zemích?
 Což ta Černá nestačí ti Hora,
 nepostačí nad Bojanou Skader,
 pod Skadrem a kraj siného moře,
 Miriditská slavná ona roveň?
 Na městě ti Podgorici nedost,
 nedost na tvé krásné domovině,
 na Žabljacké živné na krajině,
 na těch sedmi strmých našich Brdech,
 sedmi Brdech, sedmi na vévodstvích,
 abys slušnou synu svému děvu,
 slušných sobě vyzvěděl v nich přátel, —
 v dáli že jich, v cizině se prosíš?“

Výčitku když Ivo tuto slyší,
 vzplane jako oheň. „Nebyl nikde,
 ani koho,“ praví, „já se prosil!
 Nemluv o tom ke mně, nemluv nikdo!
 Kdo by o tom, byť jen slovem, hlesnul,
 z hlavy živé vybodnu mu oči!“

* * *

I šla o tom pověst, z úst šla do úst,
 prostý si ji šeptal lid i páni,
 i velicí ji znali, znali malí;
 Ivovi však nezmínil se nikdo.
 I minul tak rok i minul druhý,
 i minulo roků plných devět, —
 na děvku již ani nemyšleno.
 V desátém tu roce přišlo písmo,
 od přítele přišlo od nového,
 od přítele dože benátského.
 Novým totiž býval, dnestě starým,
 nebo drahý čas to devět roků!
 Ivovi pak písmo odevzdáno,
 a v něm takto s povržením psáno:
 „Ohradil-lis na poli si louku,
 tož ji sekej, nebo druhu nechej,

aby chladná rosa, mrazné sněhy
 na uvadlé nepadaly kvítko!
 Vyprosil-lis spanilou si děvku,
 tož si pro ni přijď, sic raděj nepros!

A ty na mne dcery milé žádal's,
 a já tobě dceru milou zavedal,
 a my tehda svatbu umluvili,
 k žádosti tvé na rok odložili;
 ku svému až Žabljaku se vrátíš,
 zlatá pšenka, víno se ti zrodí,
 tisíc svých si sezveš svatebníků!
 A již tomu pluých devět roků,
 a nejdeš ni ty ni svatebníci!
 Nuže, písmo bez meškání napiš,
 bez meškání dceři mojí odpíš,
 dceři mojí, nevěstě to tvojí,
 aby snubem provdala se slušným
 za jiného, jenž by jí byl hoden!
 Ty pak hled' si chát'ry tobě rovné!"

o Přečet písmo Crnojević Ivo,
 převelice zarmoutil se nad ním;
 a kdy při něm nikdo právě není,
 žádného tu rozvážného druha,
 jemuž by se svěřil, s ním se radil,

k hospodyni smutně on tu svojí:
 „Nuže, ženo, co teď? Radiž ty mně!
 Mám-li děvě odepsat, či nemám,
 aby s bohem šla si za jiného?
 Čili za ní pojedu? Či kterak?“

A mu na to hospodyně soudná:
 „Já abych ti radila — já, žena,
 na jíž radu nedává se nikdy?
 žena — dlouhé vlasy, krátký rozum!
 Nechť! Když žádáš, slyš tedy, co radím!
 Před bohem-tě hřích to neodpustný,
 před lidmi stud veliký a hanba
 panenskému překážeti štěstí,
 uvězněnou v rodu nechat děvů.
 A čeho se bát tu, proč se rmoutit?
 Že ti syna zohyzdila chrásta
 a že ti to přátelé snad vytknou?
 Ani slova neřeknou ti proto;
 nebo svárům každý rád se uhne!
 Pro všechno však, svárů-li se bojíš
 s přátely, tož, hospodáři, poslyš!
 Svatebníků slíbils přivést tisíc;
 zvi tedy a veď jich dva tisíce!
 Z nejstatnějších nejstatnější vyber,

vybraným též vybrané dej oře!
 Pina nám věž zlata, plna statků,
 obilnice plna bílé pšenky,
 sklepy plny tříletého vína, —
 5 chvála bohu, máme nač je pozvat!
 Až pak přijdeš k Latincům a shlédnou
 svatebníků při tobě tu sílu: —
 ať je Maksim slepé třebas klouče,
 proň se s tebou nedají přec do pře;
 neřeknou nic, nevěstu ti dají.
 Pročež, pane, svatebníky pozvi,
 za děvou jeď, nic už nepřemýšlej!“

Tou se řečí Ivo rozveselil,
 na dože hned písmo toto činil:
 „Příteli náš, nad Benátky dože,
 naslouchej teď, příteli náš milý,
 dnem i nocí pilně dávej pozor!
 Bude střelba na Žabljaku, bude,
 z třiceti se kusů střilet bude,
 20 zahřmí Krňo, zahřmí i Zelenko,
 hukotem že trást se bude nebe!
 Ty však, dože, až se střilet bude,
 hleď, ať nepřeslyšíš, nepromeškáš,
 přes moře ať lodě své mně pošleš,

by mne svezly přes to siné moře,
svatebníků dva tisíce se mnou!“

— A jakmile písmo toto odbyl,
písaře hned zavolal si sluhu,
+ bílého by papíru arch přines.
Na listéčky papír rozdělili,
na ně z brku řádky jen se lily,
_ zvací písma spolu hotovili.

Písmo prvé napsat velí Ivo
/o na Miloše na Obrenoviće,
do Bara pak, do Ulčina poslal:
„Oj Miloši, oj Obrenovići,
synovi tě zvu já na veselku,
svatebníkům ať jsi starosvatem!
/r Ale sám ať nepřijdeš mi jedin;
svatebníků s sebou veď co můžeš,
starosvatův ať se pozná zástup!“
Druhé potom napsat velí písmo
na sestřence kapitána Jana,
ze na strmou pak Horu poslal Černou:
„Sestřenče náš, kapitáne Jene,
písmo přečti, času nepromrhej!
Synovi tě zvu já na veselku,

- při nevěstě za děvera budeš!
- Ale sám ať nepřijdeš mi jedin;
Černohorce s sebou přiveď všechny,
s Černohorci Bělopavličany!
- Do pěti ať set vás nanejmeně,
mně ať na čest, tobě na pochvalu
děverův se vyznamená zástup!“
- Písmo napsat třetí potom velí
na vévodu Liković-Iliju,
10 nad Kuće to nejvyššího správce:
„Oj Ilijo, brdský náčelníku,
písmo přečti, času nepromrhej,
pod Žabljakem na pole se dostav,
svatebníkům vojevodou budeš!
- Ale sám ať nepřijdeš mi jedin;
přijďtež s tebou Bratonožci vážní,
přijďtež s tebou Drekalovci statní,
přijďtež s tebou Vasojevci mladí
až do Lima zeleného všickni.
- 20 Čím vás víc, tím líp, a neodložtež!“
- A pak písmo napsat velí čtvrté
na rodáka slavného junáka,
na sokola Kujundžiće Gjura,
do města je Podgorice poslal,
21 do slavného rodiště to svého:

„Oj sokole Kujundžići Gjuro,
 pismo přečti, času nepromrhej,
 na veselku bratry Podgorčany
 všechny pozvi, junáky i koně
 co nejskvostněj můžeš, brachu, přistroj!
 Na koně vlož otomanská sedla
 se zlatými po kopyta třapci,
 skvostné pochvy, lesklé náprsníky,
 po skvostu ať koňstvo vaše zná se!
 Junáky pak v aksamit a v hedbáv,
 v červený stroj šarlat — v onen šarlat,
 jenž, když zmokne vodou, červenějším,
 na slunci se stane ruměnějším!
 Na hlavu jim s perovkami čapky,
 kazajky dej fialové přes páž,
 na nohy pak spodky se sponkami,
 ať ta naše bodrá omladina
 okáže se pansky přistrojenou,
 aby nikdo rovnat jí se nemoh'
 ani v Srbsku ani u Latinců!
 Ať ti páni latinští se diví,
 jací jsou v tom kroji naši hoši!
 Neboť všecko Latincové mají,
 ve kování stříbra, a jak stříbra
 také zlata výborně se znají,

z šarlatu jim pláštíky též vlají;
 ale tváře ozdobností panskou,
 panským oka hrdinného hledem
 Podgorčanům bodrým našim hochům
 proto přec se nijak nerovnají!“

Mnohá jiná zvací takto činil
 ještě písma, rozeslal pak posly;
 po Žabljaku jen a po žabljackém
 okolí sám zvaní činil ústně. —

10 I byl pohled posud nevidaný,
 i byl šumot posud neslýchaný,
 když se s moře do zelena Lima
 po všech krajích roznesla ta písma,
 a pak srbští pánové ti všickni,
 15 hlavárové, čelní junákové
 pod Žabljakem na poli se sjeli!
 Oráčové, kde je zřeli, staří
 i s potahy opustili pluhy,
 za nimi se pod Žabljakem hradem
 20 na polinu širou vyhrnuli;
 pastuchové, kde je zřeli, mladí
 od stád všickni odběhli, že u stád
 z devíti jich sotva zůstal jeden,

pod Žabljakem na poli se shlukli.
 I přikryla pole síla lidstva
 od Žabljaka do Morači vody
 kůň dle koně, dle junáka junák,
 5 kopí podle kopí co les černý,
 praporů jak mračno za prapory,
 stan dle stanu v nepřehledné dáli,
 svatebníků jako ve válečném
 ve ležení pluky seřadeni.

* * *

Dnem tak jedným pod Žabljakem stáli,
 pod stany noc jednu nocovali.
 Druhého pak dne před rozedněním
 ze hlavarů přivstal sobě jeden,
 10 s Černé Hory kapitán to Jovan,
 ze stanu se, ze ležení vybral,
 na hradní si na cimbuří vystoup',
 a s ním, kromě v povzdálce za ním
 posluhů dvou, živá duše žádná.
 Avšak ani k těm on nepromluví.
 Se skloněnou hlavou, že až po hrud'
 havranové padají mu kníry,
 semo tamo po cimbuří chodí,

po cimbuří přehlíží teď děla,
 k své pak hledí vzhůru Černé Hoře,
 širou potom rozhlíží se vlasti;
 nejděle však upřenými zraky
 na tu sílu svatebčanstva patří.
 Nebo, věru, není žert to žádný,
 od Žabljaka do Morači vody
 kůň dle koně, dle junáka junák,
 kopí podle kopí co les černý,
 praporů jak mračno za prapory!

Přivstal také Crnojević Ivo,
 přivstal sobě, z hradu ven se dívá.
 A když Jana spatří kapitána,
 Zory že již před rozsvitem vzhůru,
 semotam že po cimbuří chodí,
 brzy vzhůru ku své Hoře Černé,
 brzy v dálnou krajinu že hledí,
 pak že nejdél upřenými zraky
 svatebníků na ležení patří, —
 z hradu k němu ven jde na cimbuří,
 k němu vstoupí, pozdravení dává:
 „Dobré jitro, kapitáne Jene!
 Čím to, Jene, že's tak časně vzhůru,
 přede dnem že ze stanu se vybral's,

*

bratrů že se svatebníků straníš,
 semo tamo po cimbuří chodíš,
 hlavu smutno věsíš, že až po hruď
 havranové padají ti kníry?
 Moří-li tě cosi, — svěř se ujci!“

Načež jemu Jovan: „Raděj, ujče,
 raděj se mne neptej; nebo přece
 na má slova, světly pane, nedáš!
 Kdybys na ně dal a poslechnul mne,
 hned v tu chvíli otevřel bys sklepy,
 rudého bys natočit dal vína,
 svatebníkům pít dal, co by chtěli,
 mezi ně pak hlasatele poslal,
 by jim činil známo, by se zdvihli,
 každý k svému domovu se brali!
 Upuť, ujče, od veselky této,
 upuť od ní, Crnojević Ivo!
 Hleď, vždyť všechnu vypráznil jsi zemi!
 Co v ní lidu, všečen se tu shrnul,
 a vlast kolem po rozhraní spustla,
 na ráz Turkům vydána a na vpád,
 jímžto se všech vůkol stran nám hrozí!
 Ujče můj, ó Crnojević Ivo,
 dříve nás juž ženili se mládci,

dříve nás již ve všech všude zemích
 v celém světě slavily se sňatky,
 ani komu nenapadlo podnes,
 aby, táhna za nevěstou, s sebou
 svatebníků vodil celé pluky,
 kosti svoje, kosti lidu svého
 za sinalé moře do dnů kamsi
 čtyřiceti v dáli směle zanes',
 o naší kde víře nic se neví,
 lid nám všečen ciz a přízniv nikdo,
 po naší snad krvi zem již dychtí!
 A což srbští hrdinové naši
 za mořem-li siném z nenadání
 rozvadí se, bratři proti bratřím
 zhoubnou svedou půtku, radování
 přemění se v slzy, v naříkání?
 Nerad, ujče, prones' já bych, jaký
 na dnes v noci, když jsem pod stan lehnul,
 pod stan ke mně sluhové pak vstoupili,
 kožichem mne přikryli, bych usnul,
 jaký, jedva zadřímnu, já sen snil!
 Nerad bych a, ujče můj, přec musím!
 Zdálo se mi, jako bych zřel k nebi,
 na nebi se strašné stáhlo mračno,
 po nebi se hnalo semotamo,

až se valem nad Žabljakem shnalo.
 Nad Žabljakem nad slavným pak hradem
 strhlo se, a blesky z něho bily,
 v královské to panské tvoje sídlo,
 5 v dědinné tvé dvory udeřily.

Slavný Žabljak až na slední kámen
 lehnul ohněm, sutinou se rozsul.
 Jedna ještě věžka jenom čněla,
 a ta, ujče Crnojević Ivo,
 10 nad synem se nad tvým rozbořila.
 On sic, milý ujče, smrti ušel;
 ale mnohý dobrý junák jiný
 pod sutinou pochován a v rumech!
 Nemním já však, ujče, chraniž pán bůh,
 15 nemním tobě sen svůj vykládati!
 Jestli ale, ujče, snům co věřit
 a nám snové znamením jsou s nebes,
 pak to z čelných výtečníků slavných
 jeden, jenž nám zahyne, a za ním
 20 já a z našich druhů ještě mnozí!
 To však, ujče Crnojević Ivo,
 to však považ! Kohokoli z reků,
 jichž jsi sezval na divný ten sňatek,
 jakákoli postihla by nesnáz,
 25 buď to zde, buď za sinalým mořem,

buď to smrt, či těžká jenom rána: —
 jemu bude zle, však hůře tobě!
 _Nebo jdou nám za praporcei mládci
 černohorští, věrní to rodáci,
 5 a když začnou, běsiví junáci!
 Za kým jdou, jak v míru tak i v boji,
 s tělem s duší pevně k tomu stojí;
 zle-li jemu, zle jim všem se děje,
 běduje-li on či zahyne-li,
 10 bědují s ním, zahynou s ním všichni!
 Pročež v ranní tu tě chvíli prosím,
 prosím tě a ruce tobě líbám: —
 _upuť, ujče, od veselky, upuť!
 propuť domů svatebníky, propuť!
 15 "děvy nech, ať bůh se nevzdá tebe!"

To kdy slyší Crnojević Ivo,
 vzplane jako z výhně živý oheň,
 vyjíždí si na sestřence: „Snil-lis,
 _pokárá ho, „snil-lis, kterak pravíš,
 20 snil jsi hříšně; nebo bůh co zřídil,
 to ať také vyřídí sám pán bůh!
 A — kéž sen by na tobě se splnil! —
 snil-lis v skutku, načpak snem se jevíš?
 _Jevíš-li se, načpak o tu dobu,

svatebníci kdy již na odjezdu?
 A což do snů, kapitáne Jene?
 Snové lhou, a v bohu jenom pravda!
 Špatně spal's, a šlo ti lecos hlavou,
 5 totě všecko! Znáš pak, synu, dobře,
 — bodejž tebe neznal svět! — že rmutu
 beztoho a soužení mám dosti!
 Panstvo — to si posměch ze mne tropí,
 prostý lid — ten všelicos si šeptá,
 10 na desátý rok že u rodičů
 vyprošená mně prý sedí snacha,
 a prý kdo ví proč a zač a čím to!
 Pročež znej — kéž svět by neznal tebe! —
 svatebčany domů nepropustím,
 15 od nevěsty — od té neupustím,
 za ní půjdu, ať juž splatím smrtí!
 A kdežto jsi v zemi náčelníkem,
 a kdežto já zval tě za děvera,
 hradu tedy na střeliště vyjdi,
 20 střelce svolěj, děla poruč nabit, —
 všech ať třicet nabijou mi kusů!
 Nedělka pak zavolej si starce,
 jemuž šedý prorůstá vous pasem;
 ontě hlídač velikých dvou kusů,
 25 Zelenka to zrutného a Krňa,

nad ně větších není v sedmi vlašských
 královstvích, ni na tom světě nikde!
 Obrovská ta děla dvě mu poruč
 olovem a prachem hodně nabit,
 5 olova, pak prachu ještě přidat,
 nebes proti obloze je zdvihnout,
 aby hukot k obloze se povznes',
 třaskem nebes obloha se třásla!
 Avšak, Jene, upozornit dříve
 10 neopomeň svatebčany na to,
 aby, než se z kusů bude střílet,
 od Morači od chladivé vody
 koně vedli dál a přivázali,
 střílením by jim se neplašili,
 15 do Morači strachy neskočili,
 a pak aby z velikánských kusů
 hlučných ran se nelekali sami,
 z leknutí nám, chraň bůh, svatebníky
 nepopadla třesavice náhlá!
 20 A pak, Jene, do ležení ještě
 trubače a hlasatele pošli,
 aby, až se střílet bude z kusů,
 trubači pak ihned zatroubili,
 hlasatelé polem provolali,
 25 s pole aby plukové se zdvihli,

za prapory odtud dál se hnuli!
A pak — s bohem za to siné moře!“

Neřek' Jovo nic už, šel a poslech'.
Na střeště hradu svolal střelce,
Nedělka též zavolal pak starce.
Střelci třicet nabili hned kusů
a Nedělko Zelenka i Krňa,
olovem je nabili a prachem,
olova a prachu, co se vešlo,
přidali jim ještě, proti nebes
obloze je namířili přímo,
zapalili troudem, vypálili.
A kéž, bratře, při tom bys byl býval.
na své oči byl ten záblesk viděl,
na své uši byl ten hukot slyšel,
pojednou kdy ze třicítí kusů
zahřmělo teď a nad všechny zvláště
zahřměl Krňo, zaduněl Zelenko!
Zem — ta jen se chvěla, hora zněla,
Morača se proudem rozhoupala;
koním v poli kolena se trásla,
s koně sletěl střemhlav mnohý junák;
nebo nejsou pro žert jen to děla,
ani hříčka Zelenko a Krňo!

Zavzněly teď ležením též trouby,
hlasatelů vzešlo prohlášení,
i zdvihli se svatebčané, zdvihli,
v zdraví odtud, ve veselí táhli.

* * *

Polinami svatebčané táhli,
lesinami dál a dál se hnuli,
a čím dál, tím lepším u pořádku,
a čím dál, tím hezčí u svornosti.
S příkrých hor pak na přímoří rovné
pokraj moře spustili se dolů,
pokraj moře rozložili polem.

A na moři, hle, tam na vysokém
v dáli jižjiž mořské plovou lodě!
A kdy svatebníci lodě shlédli,
od benátských přátel že jsou, zřeli,
velice se tomu radovali,
všelijakou po kraj moře zatím,
k přímoří než doplovou jim lodě,
kratochvíli sobě provozují.
Bujného kdo koně má, ten polem
prohání ho, kopím pohazuje;

rudého kdo milovník jest vína,
z konve ten si pilně přisluhuje;
k zpěvu komu hrdlo naladěno,
svatebné ten písně popěvuje.

Mezi nimi na Ždralu svém koni
Crnojević projíždí se Ivo,
podle něho sokolů dvě sivých, —
na bojovném v pravo na vraníku
ve svatebním šatu mladý Maksim,
na bujarém v levo na hnědouši
švarný děver Obrenović Miloš.
A jak se tak projíždí a slova
uvažuje u sebe, jež soudná
k němu byla hospodyně řekla,
a pak na slib vzpomíná si, jímžto
Benátčanům zavázal se chloubně, —
starosti přec nelze mu se zbavit.
„Bratři moji,“ jme se hovořiti,
„bratři moji, svatebníci zdobní,
rád k vám nyní promluvil bych slova!
Za siné teď poploveme moře
do dnů, bratři, čtyřiceti v dáli;
se ženichem za nevěstou milou,
s Maksimem to pojedem, mým synem.

Avšak známo všem vám, v jakou nesnáz
nešťastná ho přivedla ta chrásta!
A já, bratři moji, při námluvách
slovo svoje nerozvážně zadal,
že nebude mezi svatebčany,
co jich přijde se mnou, ani mezi
Latinci, nám vstříce co jich vyjde,
sličnějšího nad Maksima juna.
A dnes nad něj šerednější žádný!
Obávámť já velice se tudíž,
žeby, až k nim přijdem, noví naši
přatelé ho možná zahanbili,
a nám pošly tuhé z toho sváry!
Pročež, bratři svatebníci ctění,
mezi námi sličný, hle, tu junák,
junák čelný, starosvat náš Miloš
Obrenovců ze slavného rodu!
Což abychom, bratři, smluvili se,
Maksimovi perovku i s přaskou,
ženichovy odznaky to, sňali,
Miloši je vévodovi dali
na čas, pokud přes sinalé moře
snachu naši v zdraví nepřevezem,
na Žabljak ji šťastně nedovedem,
ženichem ho zatím učinili?“

Svatebníci řeč tu vyslyšeli,
 oč že běží, snadno srozuměli.
 Avšak radit nikdo z nich v tom nechce,
 ani by kdo odvážil se toho!
 Nebo náhlýť Maksim, krve prudké.
 Kdo ví, tím-li by se neurazil
 a pak v zlosti nestal komu hlavu!
 Řeč tu proto mlčky vyslyšeli,
 oč že běží, dobře nahlíželi,
 avšak radit v tom — přec nechce nikdo.

A tu Miloš, vida svatebníky
 na rozpacích, k Ivovi: „Slyš, pane,
 poslyš,“ vece, „Crnojević Ivo!
 Zaručíš-li pravicí se svojí,
 zaručíš-li boží se mně vírou
 za sebe a za Maksima syna,
 za zlo že mně nepoloží Maksim,
 za úkor, že o tom sňatku jeho
 za mnou, pane, postavíš ho na zad, —
 pak i boží já ti ručím vírou,
 přes moře že bez všelikých nehod
 převezu ti snachu, na tvůj Žabljak
 bezpečno ji dostavím a bez pří.
 Jedině jen to si vyhrazuji:

ženichovi co tam od přátelstva
dostane se darů, ať jsou moji;
o ně se mnou nesděliž se nikdo!“

Což kdy slyší Crnojević Ivo,
z jasna tomu usmívá se hrdla:
„Svatebních“, dí, „co se týče darů,
o nich ani nemařme my řeči!
Přes moře jen nevěstu ty převez,
na Žabljak ji bez nehody přiveď!
Stálejší-tě skály slovo moje,
že pak darů nepopře ti nikdo;
ano sám že odměním se zvláště,
dva ti plné střevice dám zlata,
k tomu velkou konvici svou zlatou,
v níž se vína devět vejde liter,
arabskou pak klisnu tu svou bílou,
(bílá jest, a hřibata má šedá,
šedá jsou a jako oheň prudká!)
damašenku i s věšadlem šavli,
nekoupíš ji za tři měsce zlata!“

Jsou se tedy o tom umluvili,
Maksimovi perovku i s přaskou,
odznaky to ženichovy, sňali,

Miloši je vévodovi dali,
 ženichem ho na čas učinili.
 V tom tu lodě. Na ně dosedali,
 odrazili, moře přeplovali.

* * *

Ku benátským svatebníci šťastně
 dorazili břehům. Z lodě vyšli,
 ku benátským přikročili branám.
 A tu brány hned se otevřely,
 z bran jim vstříce hrnulo se lidstva,
 mužů, žen a dítek na tisíce,
 chtivých, vše to svatebčanstvo vidět,
 na své vlastní přesvědčit se oči,
 zdali v skutku dožův zeť tak sličný,
 kterak o něm vypravují lidé,
 že mu ani mezi svatebníky,
 ani u Latinců rovna není.
 A hle, snadno svatebníků v davu
 znát ho podle perovky a přasky,
 70 znát ho podle junáckého vzrůstu,
 znát ho podle ozdobnosti tváře!
 I jakmile dožovy dva mladí
 spatřili ho synové a zřeli,

že tak v skutku spanilý a sličný,
 kterak otec vynášel ho tehdáž,
 přistoupili k němu, vítali ho,
 obejmuli s ním se, zulíbali,
 ve skvostnou pak uvedli ho sni,
 svatebníky po čtyrech a po třech,
 kde a kterak hodilo se nejlíp,
 po Benátkách v domech uhostili.

K podivu jest, kterak u Latinců
 s děviny se strany odbývají
 radovánky bez všakého shonu
 koňstva a vše na mořských jen lodkách!
 Ve třech dnech vše odbyto, a slavně.
 A kdy čtvrté zořilo se jitro,
 tu zas trouby ulicemi zněly,
 hlasatelé městem rozhlášeli,
 odjezdu že nastala zas doba,
 k čemuž aby svatebčané zdobní
 ve dožově scházeli se dvoře.

Avšak hle, když ve dvoře se sešli,
 pojednou tu vrata uzavřena,
 svorem těžkým napříč přepažena,
 u nich čtyři katové, dva černí

Arabové a dva Latiníci,
 a jim ruce po páž skrváceny,
 v rukou šavle krví potřísněny.
 Nemálo se svatebníci toho
 zalekli. Však ještě víc se lekli,
 nejčelnějších dvou kdy mezi nimi
 vzácných druhů spatřit nikde není, —
 Miloše to vévody, jež na čas
 učinili zetěm, a pak děvy,
 60 za něž z dále přes moře jsou pluli!
 Posečkali, nač to as. Však dlouho
 nestrvali: — po kamenné dlažbě
 slyš, tu koní dupot, lidu jásot,
 a na bujném koni na vysokém
 do dvora, hle, vjíždí statný Miloš!
 Koníku jak uzdy přitahuje,
 koník pod ním bodře poskakuje;
 k družstvu s ním jak koník zarejduje,
 družinu on dvorně pozdravuje
 70 a jeho zas ona: „Zdráv's, ženichu,
 zdráv, Maksime, ženichu náš sličný!“

A hle, za ním se vzácnými dary
 dože tchán již a milostná tchyně,
 za ním jdou dva doževici mladí!

S perovkou tchán kalpak nese skvostný;
 na perovce drabý kámen skví se,
 a ten jako žarné slunce svítí,
 že nemožno pro něj juna zřítí.
 Zlatou nese košili mu tchyně,
 a ta není upředena rukou,
 a ta není na snovadle tkána,
 leč jen prsty pilně upletána.
 Jí se lemem zlatá plete zmije,
 a ta, jak se hlavou ze zad vije
 ku předu, už jenom aby juna
 uštkla v hrdlo, řekl bys, že žije!
 I jí drahý na temeně skví se
 kámen, a to aby ženichovi
 pěkně svítil, s nevěstou až půjde
 do ložnice, aniž třeba svícnu.

Přijal Miloš dary, přijal s díky;
 dvorně za ně uklonil se dárcům.

Obdivovat svatebčané darům
 nemohou se dosti. Z nenadání,
 hle, tu ještě dárek! Opíraje
 o zlatou se berlu, mezi ně, hle,
 vstoupí starec, Jezdimír to starý,

*

benátského dože rodný bratr.
 Šedivá mu po pas visí brada,
 panským lícem horké linou slzy.
 Nebo těžkým osudem-tě stížen:
 5 sedmery byl ženy sňatkem pojal,
 a potomstva žádného přec nemá.
 Ujal tedy bratrovy se dcery
 jako vlastní, zvyknul jí jak otec,
 jež mu láskou nahražujíc syna
 10 k němu lne a nahražujíc dceru.
 Pročež starci schovanky teď hoře,
 za dálné že ubírá se moře.
 Pod páždí, hle, starec co to nese
 v obálce? Ted' k svatebčanům blíže
 15 přikročí, se po ženichu kolem
 rozhlíží. Ted', vida, vyhledal ho!
 A ted' vyndav z obálky plášť skvostný,
 na ženicha s požehnáním vloží.
 Hoj, jaký to plášť, všech plášťů zazrak!
 20 Kdož jej zřeli, div neosnuli!
 Na ruby prý jenom doň se vešlo
 třicet měsců zlata; a co na líc,
 to prý ani odhadnouti možná.
 A jaká ho šíř a jaká délka,
 25 i s hnědoušem junáka že kryje

od hlavy až po kamennou dlažbu.
 „Přijmi,“ vece starec, „milý zeti,
 ode mne dnes plášť ten přijmi darem,
 jemuž za té doby podobného
 u křesťanských nenajde se králů,
 ani, tento svět co bude světem,
 u tureckých nalezne se carů!
 Avšak ty jej nos a jím se honos!“

Přijal Miloš dárek, přijal, s koně
 povděčně zaň uklonil se dárci, —
 a hle, již tu mladší z doževiců
 se srdečnou se mu blíží řečí,
 damašenku přináší mu šavli,
 — bůh sám ví, co dáno za ni peněz! —
 junácká jí opáše mu bedra.
 „Nos ji,“ praví, „slávy jí si dobuď!“

A teď, škoda věčná, bratře milý,
 přítomen že's nebyl, na své oči
 nezrel, kterak svatebníky pohnul
 udiv, — na své neslyšel sám uši,
 z tisíc hrdel jak se povznes' jásoť,
 vraného když bez skvrny teď oře
 vede starší a na vraném oři

krásnou děvku, nevěstu to něžnou!
 Pro tíž zlata, co na něm, a stříbra
 jedva kročí kůň, div nepodlehne.
 Zlatem jestiž uzděn, zlatem kován,
 zlaté jdou mu po kopyta pochvy,
 ryzým leští náprsník se zlatem.
 A což teprv na zlaceném sedle
 vnadná děva! Jako mezi zlatem
 drahokam, tak skví se a tak svítí.
 60 Od temena do pat zahalena
 hedbávím je, zlatohlavem, perlím,
 zlatou rouškou všecka zaroušena: —
 a přec nazbyt, slunko že se září;
 svitu dost jí z krytých line tváří!
 Sivého pak na ruce ten nesa
 sokolíka nad to. „Přijmi,“ vece,
 „oře se vším zlata na něm, stříbra;
 přijmi s ořem děvku na něm milou, —
 tvojí ona! Na poctu pak zvláštní
 70 sokolíka, svate milý, přijmi!
 Nebo, kterak slíbeno nám bylo,
 takovým nám osvědčil's se v skutku!“

— Přijal Miloš dary, přijal, s koně
 dvorně za ně uklonil se dárcům.

Avšak přespříč se strany ho měří
 Maksim, přespříč s nenávisť trpkou
 na dary, na děvku krásnou patří. —

Ženicha když hojnými tak byli
 obdařili dary, přepažená
 zase potom otevřeli vrata,
 u vrat ještě sluhové a služky
 svatebníkům nadílet se jali:
 po šátečku na bujaré koně,
 po obleku každému jim dali.
 A když všem tak pocta slušná vzdána,
 na mořské je lodě dopravili,
 přes siné zas moře přeplavili,
 na přímoří z lodě vypravili,
 kdež pak odtud veseli a zdrávi
 s děvou dál se ke Žabljaku hnuli.

* * *

Avšak jedva poliny jsou došly
 pod Žabljakem, kdež se před nedávnem
 70 k radostnému odjezdu jsou sešli
 a teď bolný nastává jim rozjezd:
 hle, tu vznik již nekonečných žalů!

Od matky by za nevěsty přívod
výslužný si aspoň zjistil dárek,
s desíti, hle, družci na vraníku
na kvapivém k předu pádí Maksim.

Což jakmile pozoruje Miloš,
hnědouši hned uzdy přitahuje,
k děverovi blíže pozatáčí,
podle něho spanilé se děvě
dvorně blíží, ruku na ni vloží.

A nešťastná děva! Zakryté má
zlatou rouškou oči — a přec vidí;
neboť oko ženské, vidět chce-li,
nejhustší pak řídká je mu rouška!
A jak spatří na hnědouši juna,
jakoby ji omráčil v tu chvíli;
unášena touhou strhne roušku,
odhalí tvář bílou, k němu pozří,
obě po něm rozepíná ruce.

Což kdy vidí Crnojevič Ivo,
krutý nad tím bol mu svírá srdce:
„Zpátky,“ volá, „nešťastnice! Zpátky!
Ty své bílé ruce nerozpínej,

bodejž ruce odpadly ti obě!
 Líce zahal, černé oči zakrej,
 bodejž obě vypadly ti oči!
 Co že hledíš na cizého juna,
 5 na Miloše na Obrenoviće?
 Tamo hled! Tam, děvo, v širém poli,
 na vraném tam koni onen junák,
 svatebčanům ve předu jenž chvátá,
 onen junák s bojným kopím v ruce,
 10 se zlaceným štítem, v zlaté zbroji,
 jemuž líce zostuzeno chrástou —
 totě Maksim, to tvůj, děvo, ženich!
 Vždyť snad, děvo, vždyť se pamatuješ,
 kterak, když nám přislíbil tě otec,
 15 já se prones', mezi svatebníky,
 co jich se mnou přijde, nad Maksima
 sličnějšho že nebude juna?
 Já se prones' — ale trpce zažil!
 Nebo sličným — býval; avšak dnestě
 20 šerednějším nad něho juž žádný!
 A my proto na čas, co tě sveze
 přes moře, ti za ženicha dali
 Miloše, by bezpečně tě převed'
 25 na náš Žabljak, svatebných mu darů
 na odměnu všechněch postoupili!

Pročež zpátky, nešťastnice, zpátky!
 Ty své bílé ruce nerozpínej,
 líce zahal, černé oči zakrej!“

Slovo vyrknul, a jakoby mečem
 usek', děva zaražena stane,
 vši pak mocí koněm trhne nazpět,
 staví se a nehnouc dál se s místa,
 „Tcháne,“ praví, „odpusť tobě pán bůh!
 Jiného jsi zetěm činil na čas,
 10 blaho svého syna zničil na vždy!
 A proč, tcháne, proč to, nešťastníku?
 Chrásta že mu pokazila líce?
 Pamětliv kdo boha jest a světa
 pozoruje běh, ten ví, že před zlem
 20 bezpečen a škodou není nikdo.
 Chrástou-li mu pokaženo líce,
 zdravý přec jsou oči, zdravé srdce!
 Svárů že ses obával? Vždyť Maksim
 ještě mlád! A čekala-li já ho,
 25 čekala-li do devíti roků,
 ještě devět v otcově bych dvoře
 bývala já čekala ho roků,
 aniž proto vás nezahanbila!
 Pročež, tcháne, ženichem mým Miloš

není-li — tož zaklínám se tobě,
 Miloši-li neodejmeš dary,
 Maksimovi nevrátíš-li zase,
 s místa toho k předu že se nehnu!
 Nebo kde jsou dary, tam i děva,
 a kde děva, tam ať také dary!“

Slyšev řeč tu Crnojević Ivo,
 zarazí se, co a jak si počít,
 rady sobě neví. Svolá tedy
 svatebníky, rady žádá na nich.
 A hle, co tu svatebníků zdobných,
 co tu vážných mužů, moudrých kmetů,
 ani jeden nevystoupí ze všech,
 žeby k čemu takovému radil;
 nebo sám on pravicí i vírou
 zaručil se Miloši, že dělit
 o dary s ním nebude se nikdo,
 ba že ještě sám, jen přivede-li
 děvu šťastně, obdaří ho zvláště;
 a nemožno schválit, by se jináč
 umluvilo, jináče se dělo.

V nesnázi ho takovéto vida
 Miloš, k němu pozatáčí koněm.

„A což,“ vece, „hlavare náš, Ivo,
 což pak, kníže, slovo tvoje ničím,
 pravice tvá šalem, víra klamem?
 Čili zase rozmyslil ses jinak,
 že popíráš dnes, co's druhdy slíbil?
 Avšak necht! Svých líto-li ti slibů,
 své-li víry nevážíš nic sobě,
 propouštím tě! Měj své slovo nazpět!
 Měj si k vůli ctěným těmto bratrům
 10 nazpět dary, — daruji je tobě!
 Vezmi s bohem vraného si koně,
 vezmi ho i s krásnou na něm děvou,
 ana z práva mojí jest, ne vaší;
 nebo mně ji otec dal, mně máti,
 20 mně ji oba darovali bratři!
 Na koni též měj si vše to zlato,
 vše to stříbro! Sokola též měj si
 sivého, i se věšadlem šavli!
 Od srdce rád daruji ti vše to!
 30 Od trojích však neustoupím darů:
 nedám s hlavy perovku já zlatou,
 nedám plášť já primovaný s ramen,
 nedám s těla košili já zlatou!
 Troje ty já na poctu chci nosit
 40 v dědinné své domovině dary,

druhům svým se jimi pohonosit!
 Čiň co činiž, bohem se ti klnu,
 těch že darů do smrti se nevzdám!"

Smírné této svatebníci všici
 Milošově radují se řeči,
 jedním hlasem s ní se srovnajíce,
 jedním hlasem: „Díky tobě,“ řkouce,
 „chvála tobě, ušlechtilý rode,
 jenž jsi mezi bratry v dobu tuto
 spokojivým prokázal se bratrem!"
 Jediná jen o smíření slyšet
 na vraníku děva krásná nechce,
 ano líto rodinných jí darů
 a nejvíce košile té zlaté.
 Z jasného pak hrdla, by se vrátil,
 za Maksimem do křiku se dává.

A jí zděšen ve křik pada Ivo:
 „Ustaň,“ velí, „přenešťastná, ustaň!
 Maksima jen popuditi nechtěj!
 Přetěžce mu ublíženo námi,
 svárlivěť on myslí, prudké krve;
 snadno slovem započaty pŕtky,
 radovánky přeměněny v smutky!

Pročež, snacho, pro všecko tě žádám,
 nevolej ho, darů raděj vzdej se!
 Na Žabljaku věž tam plna statků;
 tvé jsou, kup si, co si přeješ, sama!"

7 A neslyší děva, slyšet nechce;
 volá, za ním volat nepřestává,
 dokud se ho koncem nedovolá.

I zatočí Maksim koněm nazpět,
 naslouchá, co děva na něm chce as.

10 A tu ona: „Bodejž ta tvá máti,
 Maksime, tě byla nezrodila,
 kdy zrodila, byť i jediného,
 nad mrtvým dnes rukama lomila!
 Bodejž z kopí strojili ti máry,
 17 bodejž štíty pokryli ti hrobku,
 bodejž božím před soudem ta tvář tvá
 na věky ti věků zostuzena,
 s Milošem-li v boji neočistíš,
 darů na něm nazpět nedobudeš!
 20 Nebo kdybych všech jich oželela,
 neoželím košilky té zlaté,
 na kteréžto s třemi družičkami

tři já plné roky pilně pletla,
 na ní div své nenechala oči!
 Snila jsem, až chotě líbat budu,
 v zlaté že ho košilce to budu: —
 a teď, hleďtež, k tomu, co ji nosí,
 ani abych nepozvedla očí!
 Pročež slyš! Můj vskutku-li jsi ženich
 ty — tož hleď, ať prokážeš se dary!
 Ne-li — věčným zaklínám se bohem,
 odtud dál že nepokročím k předu,
 ale koněm pozatočím nazpět,
 na přímoří poženu ho rovné,
 šemšiliku utrhnu tam lupen,
 bělavá jím podrhnu si líce,
 červenou, jež poteče z nich, krví
 kvapně spíšu písmo, sokolu pak
 sivému dám svému, do Benátek
 starému by otci mému dones',
 latinská by vojska svoje zdvihnul,
 ten váš zpupný poháral vám Žabljak,
 hanbu bratří splatili vám žalem!“

Což jak Maksim slyší, neukrotným
 vzbouří se mu srdce nad tím hořem.
 Vší hned koně nazpět trhne silou,

trojpletenou udeří ho žilou,
 na hřbetě že koni praskne kože,
 po kopíta krev se roní tokem.
 Poděšený pod ním vraník skočí,
 po tři kopí do výšky s ním vzkočí,
 do čtyř kopí v dáli doposkočí.

Vidouce ho, kterak na bujarém
 rozletí se koni, svatebníci,
 ustupují stranou, o junovi
 ničeho se zlého nenadíce.
 Vida Miloš odvážného jezdce:
 „Hledte,“ praví s úsměvem, „toť junák!
 Zná ten koněm, znáť on zarejdiť!
 Než — kam as to zaletět si myslí?“

A hle, v tom již zlo tu z nenadání!
 Máchna kopím přímo vrazí jezdec
 na Miloše. „K souboji,“ naň soptí,
 „k souboji se, podvodče, mně postav!“

Vida teď, oč běží, statný Miloš,
 a že zlu se uhnout již mu nelze,
 nazpět i on hnědoušem teď trhne,
 máchna kopím k souboji se staví.

I bylotě hrdinů dvou čelných
 semo tamo polinou teď hnání:
 za Maksimem cvalem nyní Miloš,
 za Milošem kvapem teď zas Maksim;
 za Maksimem jako víchr Miloš,
 kopím přece doskočit ho nemůž';
 za Milošem jako blesk pak Maksim,
 a hle, již již smrtné kopí letí,
 Milošovi přímo pod perovkou
 mezi černé vletí mezi oči, —
 a s hnědouše na zelené drní
 mrtev dobrý hrdina se stočí.

A kéž, brate, při tom bys byl stanul,
 na své oči pohromu bys zřel byl,
 kterak, ubít na drní když sklesl
 slavný hlavar, rodákům tu jeho
 vzevřel běs a hněv neskrotný vzplanul!
 Hoj, jaký tu rozvedených rodů
 povzteky, jaký zápolníků pokřik,
 poděšených koní jaký řehot,
 z pušek jaký rachot, z mečů drnkot!
 A jaké to strašné očepení,
 jaké dárky, jež tu mezi sebou
 na loučenou svatebníci mění:

z černých pušek smrtonosné kule, —
 a když kulí již se nedostává,
 sečným mečem smrtelné pak rány,
 smrtných ran to nadělice jedni
 5 po tmě druhým, matkám velkých nářků,
 sestrám hořkých slz a černých šátků,
 bídným vdovám nezměrného bolu,
 sirotině pláče s bídou spolu!
 Kdo nebyli mečem poraženi,
 10 od krvavé seče neucouvli,
 od vražedné, pokud vycezená
 nestoupala krev jim po kolena.

* * *

Po seči jest. Na bojišti ticho.
 Po něm hustou z mnohé střelby chmurou
 sám a sám, hle, smutný junák chodí,
 krví brodí, pána boha prosí:
 „Dej, ó bože, s hůry dej mi vánku,
 aby husté rozehnal ty chmury
 20 a já abych rozhlížel se polem,
 a pak přece viděl, v přenešťastném
 ve boji tom kdo že zahynuli,
 kdo že z reků na živě jsou zbyli?“

I dal pán bůh, zadul s hůry vánek,
 chmuru zahnal — rozjasní se pole.
 Polinou se junák porozhlíží, —
 strašnáť zhouba kolkolem, co zhlíží:
 ubity jen junáci a koně,
 a již perou havrani se o ně.

Sem tam chodí, mrtvé obracuje,
 skrvácené hlavy ohledává.
 Mnoho jich tu shledá, mezi nimi
 mnohého též pozná, avšak po kom
 pátrá nejvíc, toho nenalezne.

Hle, tu v poli mezi pobitými
 dobrého též s Černé Hory juna!
 Přistoupí i k tomu, obrací ho,
 ohledává, — pro těžké však rány,
 pro krev nijak poznati ho nemůž'.
 Odvrací se tedy a jde dále.

A tu za ním raněný: „Čím, ujče,
 čím to se tak pyšněš, že mne neznáš?
 Snachou to? či svatebníky, ujče?
 Či snad těmi svatebními dary,
 že se ani na rány mne neptáš?“

A tu teprv pozdvihnul ho z krve
 k němu s pláčem Crnojević Ivo:
 „S Černé Hory kapitáne Jene,
 sestřence a ubohý náš družbo,
 pověz, jsou-li rány tvoje smrtny?
 Možno-li z nich vyléčit se ještě,
 na Žabljak náš donesu tě trudný,
 za moře pak pro lékaře půjdu!“

Načež jemu přeubohý děver:
 „Darmo, ujče, darmo se nunc tážeš!
 Cože nezříš — kéž bys radš je nezřel —
 cože nezříš, jaké jsou mé rány?
 Levá tu, hle, noha přerazena,
 pravá po páž ufata mně ruka,
 a tu srdce mečem probodnuto!
 Z takých ran se nevyléčí nikdo,
 z takých ani já se nevyléčím!“

A tu Ivo, sestřence kdy vidí
 a že není pomoci mu žádné,
 „Děvere náš,“ ještě se ho táže,
 „s Černé Hory kapitáne Jene,
 neviděl jsi, pověz, syna mého,
 nevíš v krutém boji kdeže padl,

kde bych našel neblahé mu kosti,
bych je aspoň pohřbil? Nevíš, pověz,
s nešťastnou co nevěstou se dalo?"

A nešťastný jemu na to děver:
„Netaž se mne, Crnojević Ivo,
netaž ty mne na svého se syna,
netaž se mne na nešťastnou děvku!
Vzpomínej radš, jaký před odjezdem
sen já tobě vypravoval tehda!
Avšak na ně předce když se tážeš,
nuže, znej pak ty sám nešťastníku!
Nepad' syn tvůj v krutém boji, nepad'!
Ano, s koně Miloše kdy srazil,
mez^í bratry boj pak krutý vzniknul,
na vraném tu viděl jsem ho koni
s šavlí v ruce jedné, s kopím v druhé,
bojištěm jak hnal se za junáky,
v běsné seči stál je kolem sebe.
Skrvácena po jilec mu šavle,
skrvácena do ramena ruka,
krví zbrocen po kolena vraník.
Po boji pak, já když ranám podleh',
na vraníku spatřil jsem ho zase,
ku krásné jak nešťastníci letěl,

za uzdu jak chopil se jí koně,
 ku Žabljaku ujížděl s ní cvalem.
 Tam ho najdeš, a tam, ujče, uzříš,
 jaká jemu za rozmilé snachy
 šťastný přívod spláta — jaká tobě!“

Dořek' — oddech' — duši věrnou vydech'.

* * *

Uložil jest nebožtíka Ivo,
 oplakal a želel. Od něho pak
 v nevýslovném odvrátiv se žalu,
 na Ždrala vsed', bral se ke Žabljaku.

Před hradní pak bránu když tu dojel,
 před branou, hle, kopí zaraženo,
 k němu vraný přivázaný koník,
 před vraníkem ovsa nasypáno.
 U vraníka mladý Maksim sedí,
 podle něho v pravo stará máti,
 a ta pláče a ta ruce lomí,
 podle něho v levo krásná děva,
 a ta těší a ta usmívá se.
 I má junák před sebou tu bílý

na koleně list a v ruce péro;
černým perem píše na list bílý,
co naň píše, černětě to písmo.
„Dože,“ píše, „dože nad Benátky,
druhdy milý, bývalý dnes tcháne,
černé, hle tu, píši tobě písmo, —
čern, jak ono, od dneška mně život!
Pročež, dože, zdvihni to své vojsko,
s vojskem sivé sokoly dva pošli,
syny^š svoje, svaty druhdy moje,
na nešťastný Žabljak náš je pošli,
milou ať ti zpátky vedou dceru!
Nelíbanou, jak nám odevzdána,
neobjatou posílám ji tobě!
A nač mně teď, nač pak vše to panství,
všecka ta má dědina, ta sláva?
Do světa já do širého půjdu,
konec světa bídný někam zajdu;
caru Turku posluhou radš budu,
na Žabljaku než bych na nešťastném
v žalosti sám panoval a v trudu!“

Smrt Iva Crnojeviće.

Na Obodě na vysokém hradě,
na hradě to Crnojević-Iva,
Černohorští páni zasedají,
víno pijí, při ruměném víně
minulé si časy vzpomínají.

Tu, když ruda napili se vína,
sluhové již přiváděli koně,
nad Obodem hradem pod oblaky
sokola, hle, ve vysokém letu!
Pod oblaky sokol obletuje,
šířená pak křídla rozšiřuje,
a teď dolů panských sadů v houští
s výšného se podoblačí spouští.

Černohorci sokola jak shlédli,
panskými se sady, kdo že dřív ho
chytí, za ním do honu se dali.

Cože sokol ve výši jak spatří,
k oblakům zas povznáší se nazpět,
černohorských zhrozuje se pánů,
žeby skvostnou zrušili mu perut.

To když vidí Crnojević Ivo,
sokola mu překrásného líto,
aby zase odlét, ve vzdálené
luhy k hejnu cizímu kams odlét.
Pány tedy, aby ustoupili,
sokola již neplašili, prosí,
plášť pak sundá prymovaný s paží,
na drn prostře, přimluvnou pak řečí
sokola, by přiletěl zas, vábí.
I spustil zas s oblaků se sokol,
Ivovi si na rameno used'.

I táže tu sokola se Ivo:
20 „Odkad, sivý sokole můj dobrý,
odkad nám to přicházíš pak? Pověz!“

Načež jemu sivý sokol dobrý:
 „Ze Stambola přicházímě já, pane!
 Ze Stambola vyletěl jsem včera,
 na Cetyni přenocoval na dnes,
 ze Cetyně odletěl dnes ráno,
 na Obod pak zaletěl si k tobě,
 o Stambolu bych ti dával zprávu,
 a pak, máš-li tam co vzkázat, abych
 vyřídil, až tam se zase vrátím!“

Což kdy slyší Crnojević Ivo,
 ze Stambola že přichází sokol,
 zasmuší se, smutno před se hledí,
 sokola pak smutně dál se táže:
 „Sokole můj sivý, posle spěšný,
 ze Stambola přicházíš-li města,
 pověz, viděl syna jsi tam mého?
 Je-li zdrav a což pak syn můj činí?
 Kterak hrdý přijal pak ho žoldan?
 Jakými pak obdařil ho dary?
 Starého-li vzpomíná si otce,
 a nám vrátit můj-li se zase?“

A mu na to sivý sokol dobrý:
 „Viděl já jsem, pane, syna tvého!

S úctou velkou, před něho když stoupil,
 uvítal a s radostí ho žoldan,
 obejmul ho, „synu můj“ mu říkal,
 domlouval mu, naléhal naň tuze:
 „Poturčiž se, synu! Učiním pak
 o třech tebe ohonech já pašou,
 peněz dám a země ti a lidu,
 v říši mé že nebude ti rovna!“
 Avšak „Caři Bajezide,“ na to
 odvětil mu syn tvůj, „do Stambola
 k tobě já jsem přišel, bych ti sloužil,
 ne však abych poturčil se, pane!
 I se stolce, žoldan-pane, kdybys
 sestoupil hned teď a mne naň vsadil,
 ani za ten na hlavě tvé turban
 o dvanácti ohonech i se vším
 na něm zlatem, se vším drahokamem,
 nepřivedeš, žoldane, mne k tomu,
 k vůli tobě božího bych slova
 zapíral a líbal ten tvůj koran!“
 I propustil žoldan ho, nic neřek’.
 Viděl ale, pane, viděl také
 v Stambolu já Obrenović-Jana,
 vojevody Miloše to bratra!
 Pamětno ti, Crnojević Ivo,

kterak tehda, pod Žabljakem v poli
 pro děvku kdy syn tvůj srazil kopím
 Miloše, proň svatebníci tvoji
 pohodli se a pak povraždili, —
 5 kterak tehda Obrenović Jovan
 zaklel se, že mezi Obrenovci
 položeno věčné bude záští,
 věčná msta, a mezi Crnojevci!
 Vyčkal Jovan do devíti roků,
 10 a když pak se doslech' ze Stambola,
 Stambolem že prochází se Maksim
 a tam caru Bajezidu slouží,
 nechal všeho, se ženou se, s dítky
 rozžehnal, si k bedru připnul šavli,
 15 vsednul na kůň, ku Stambolu odjel.
 Do Stambola do města když vejel,
 náhodou, hle, na stambolském mostě
 jemu vstříce naměří se syn tvůj.
 „Uhni se mi, vrahu!“ volá Jovan. —
 20 „Vari, šelmo!“ jemu na to Maksim.
 A když jeden druhému se z cesty
 uhnout nechce, svadí i se spolu,
 vychvatili šavle, seprali se.
 Po stambolském honili se mostě,
 7r pod nimi až skáceli se koně,

na sobě až potřískali zbroje,
 v rukou jim se roztráštily šavle.
 A když dlouhém po zápolu jeden
 druhá přece zmoci nijak nemůž',
 pustili se, k žoldanu se brali,
 z pronevěry před žoldanem jeden
 druhého a z vraždy žalovali.
 A jim žoldan: „Hrdinové mladí,
 škoda, byste zabili se jeden
 druhého! Tož raděj poturčte se!
 Učiním vás obadva já begy,
 dosadím pak na sedmero manství,
 povýším pak z manství na vezírství.
 Neucíníte-li — nuže znejte,
 živou z vás že neponese hlavu
 ze Stambola žádný! A teď volte!“
 Přemýšleli oba, a pak` prvý
 rozmyslil se Obrenovič Jovan:
 „Aj což, žoldan-pane, poturčím se!
 Neupustím, pokud na vražedném
 nevymstím se rodu Crnojevském!“
 I poturčil Ivana pak žoldan,
 poturčence Obrenbegovičů
 Mahmud-begem jmenem pojmenoval.
 To jakmile syn tvůj spatřil Maksim,

duši krutým sklíčilo mu bolem,
 že by klamný Obrenovců nad ním
 rod se zmáhal předce. „Nuže,“ zvolal,
 „poturčím i já se, care, tobě!
 Obrenovcům necouvnu ni v hrobě!“
 Poturčil i Maksima pak žoldan,
 poturčence Ivan begovičů
 Skender-begem pojmenoval jmenem.“

Zvěst tu vyslech' Crnojević Ivo,
 10 horkých slz se ubrániti nemůž'.
 „Běda,“ zvolá, „mne a běda tebe!
 Cože nedost, nešťastníku, na tom,
 s přáteli že's vzácnými mne rozved',
 mezi rodem naším, mezi bratry
 Obrenovci věčný hněv že's vložil,
 boží ještě na to že se víry
 odříkáš, kříž svatý šlapeš patou,
 zapíráš svůj rod i jméno slavné,
 své pak vlasti prodáváš se soku?“

20 A dál jemu sivý sokol dobrý:
 „Za nedlouho, v druhém roce potom,
 zdvih' se žoldan, s mnohým vojskem táhl
 na Peršany, za ním Obrenovec.
 Žoldanovi měst ten mnohých dobyl,

Peršanů též na tisíce pobil.
 A když zas se do Stambola vrátil,
 před žoldana vstoupil, k němu pravil:
 „Žoldan-pane, pamatuješ-li se,
 17 kterak tehda, když já poturčil se,
 na sedmero dosadil's mne manství,
 při tom slíbil's, že, až vysloužím si,
 povýšíš mne z manství na vezírství?
 Nuže, měst jsem dosti tobě dobyl,
 18 Peršanů též na tisíce pobil.
 Na vezírství teď mne, pane, dosaď,
 avšak, pane, na takové, aby
 mezi plodem mým a mezi plodem
 Crnojevským záští neustalo,
 19 pokud z dvou nás nevyhynou jedni!
 I vzradoval nemálo se tomu
 žoldan, ihned vezírem ho zřídil,
 „Dosadím,“ řka, „já tě na vezírství
 takové, že mezi Crnojevci
 20 neustane zášť a mezi tebou
 do smrti, ni mezi vaším plodem,
 dokud z dvou vás nevyhynou jedni!
 Krajinu tu podle řeky Dryna
 dávám tobě za vezírství krásnou
 21 dukadžinskou, po stránkách kde rudá

vína ona znamenitá zrají,
 pšenkou role, kukuřicí lany,
 žírnou píčí louka oplývají, —
 krajina to blažená, kde druhdy
 králové ti srbští sídlívali,
 širým odtud od jednoho moře
 do druhého zemím panovali!“
 V krátkém čase, v třetím roce potom,
 zdvih’ se žoldan zase, s vojskem mnohým
 ke Bagdadu táhnul, za ním syn tvůj.
 Žoldanovi Bagdadu ten dobyl,
 Bagdadčany mečem pod jho sklonil.
 A když zas se do Stambola vrátil,
 před žoldana vstoupil, k němu pravil:
 „Žoldan-pane, pamatuješ-li se,
 kterak tehda, když mne k tomu přiměl’s,
 bych svou vírou povrhl, mně slíbil’s,
 v sedmero že dosadíš mne manství,
 povýšíš pak z manství na vezírství?
 Nuže, stůj dnes slibu svému, care,
 nechceš-li, bych pokřtil se ti zase,
 na tebe pak takou stal se metlou,
 jakou býval Kraljević náš Marko!“
 Řeči jedva porozuměl žoldan,
 synu tvému ihned napsal ferman,

za vezírství skaderské ty drahý
 nad Bojanou odkázal mu řekou,
 na nichž, jako proklata by bohem,
 nerodí se pšenka ani víno,
 leč jen samá sůl a samý koukol,
 palouků kdež květných žádných není,
 leč jen samé bahno, samé třtiní,
 žádných stád, leč bůvolů, a v bahně
 samý had a štír a samá žába, —
 • krajinu to krvavou, král druhdy,
 zrádce vlasti, Vukašin kde sedal
 a co před ním zbudoval byl Dušan,
 slavný car, to v běsné záští bořil.
 „Vezmi, Skender-Ivanbegovići,
 doložil pak, „nad Bojanou Skader;
 tvůj je! Avšak nestačí-li na něm,
 seber vojsko, na Žabljak s ním táhni,
 od Žabljaku na Černou tu Horu,
 otcovské si Černé Hory dobud',
 pod jho sraz ji, moci svoji podrob,
 za svého nechť za cara mne uzná
 a carova za náměstka tebe.
 Mně jen od ní poplatek ty pošli,
 a pak sám jí vládni, jak ti libo!“
 21 Takto, Ivo, synu tvému žoldan.

A již syn tvůj ve velikém vojště
 na Bojanu od Stambola táhne,
 Ulčina ti zmocní se a Bara,
 na Léskovém nad Sitnici poli
 k rozhodné pak postaví se seči.
 A vše marné do Benátek posílů
 posílání, na dože vše psaní; —
 na pomoc ti nepřijde, ni pošle!
 U přímoří lodě jeho stojí,
 vražednému mezi dvěma bratry
 o dědictví dívají se boji.“

Zvěšť tu vylech' Crnojević Ivo,
 na zemi skles', o zemi si hlavu
 tlouk' a s hlavy vlasy šedé trhal.
 Siné moře klnul, že ho neslo, —
 Benátky, že když jim k břehu přistal,
 v tu chvíli s ním neprobořily se, —
 sama sebe, na ženu že slyšel,
 za děvou kdy přece zase vyšel, —
 nešťastníci zatracoval děvů,
 odrodilce syna. Nejohroznější
 proklínal však klatbou ve Stambolu
 Musulmana v neusmírném bolu:
 „Běda, třikrát běda, zrádce, tobě!

Cože tobě nedost, zrado, na tom,
 že jsi zcizil rodičeli syna,
 záhubné by milosti tvé za hrst
 prodal duše klid a věčnou spásu;
 Cože nedost na tom, že ho pudíš
 proti rodným ještě proti bratřím,
 za kořist, jak zběsilému psovi,
 otčinu že rodnou jemu házíš,
 by ji rozdral a pak skrvácenou,
 netvaro, ji pohodil ti k nohoun?
 Avšak doufám v spasitele boha,
 v ochránce to nebohé té vlasti,
 že se, zrado, nepovede tobě!
 A tož dřív, kde srbská která paže,
 promění se na zbraň, a kde které
 bedra tvého símě, vymete je
 zemí těchto s povrchu, že s moře
 nezbude ho paměti až k moři!
 Nebo není Černá Hora, není,
 aby šlapal Moslimec jí na znak!
 Malá je, však vydatná a stálá,
 chuda je, však srdnata a chrabra,
 opuštěna, avšak odvážlivá,
 kamenatá, avšak každý kámen
 jako klenot krví svojí brání!

Víry od ní nečekej ni míru!
Nesousedí s zpronevěrou víra,
ani možná, aby mezi námi
obstál mír, ty pokud ve Stambolu
sedíš, a my na té Černé Hoře,
leč jen věčný boj, až vyhlazeno
moslimské z těch zemí bude jméno!“

Řekl tak a od srdce si oddech',
prorockou svou duši slavnou vydech'.

II.

Z DOBY OBRANY.

Černohorské vánoce.

Sborem sezval hadži-popa Jovo,
sborem po všem Zetsku sezval kmety.
A když sborem kmetové se sešli,
řeč k nim činí hadži-popa tuto:
„Oj Zećané,“ praví, „bratři trudní,
jaký náš a k čemu nám ten život,
když my od těch dob, co pod Obodem
skály v chladném klínu odpočívá
zastánce náš Crnojević Ivo
a co země zmocnivší se Turci
oltáře nám pobourali, chrámy,
na místech nám posvátných, kde druhdy
kněží naši bohu sloužili,
minarety sobě postavili, —

když my, díím já, od neblahých dob těch
 nemáme kde modliti se bohu,
 ni kde boží vykonávat zákon?
 Pročež, bratři trudní, vás se táži,
 což abychom složili se na dar,
 do Skadra pak k pašovi se brali.
 dárkem si ho dříve naklonili,
 v sniženosti pak ho poprosili,
 by nám vydat povolení ráčil,
 bychom sobě kostelíček zdili,
 boha v něm dle víry naší ctili?“

Kmetové kdy řeč tu vyslyšeli,
 s radostí k ní přidali se všickni,
 mezi sebou, co a jak kdo může,
 pašovi hned složili se na dar,
 do Skadra se krvavého brali,
 pašovi svou žádost vyslovili.

Paša dárek přijal, žádost vyslechl'.
 „Postavte si kostelíček!“ pravil.
 „Nebudu v tom překážeti já vám,
 ani v tom vám překázej kdo jiný!“
 Povolení pak jim ihned napsal,
 vlastní rukou spečetil, pak vydal.

Šli pak zetští kmetové, šli domů,
vyřídili, co jsou pořídili,
zednických hned mistrů povolali,
kostelíček u nich objednali.

Kostelíček mistři postavili;
kmetové pak co jsou vyjednali,
správně jim a řádně vyplatili,
ještě zvlášť je slušně obdařili,
domův zase odtud vypravili.

o A tu k nim zas hadži-popa Jovo:

„Oj Zećané, trudní bratři moji!
Kostelíček, hle, jsme dostavěli.

A co platno, že jej postavili,
lepší nežli doupě přec když není,
nebo ještě vysvěcený není!

Pročež, bratři trudní, vás se táží,
což abychom složili se ještě
na dar jeden, do Skadra se brali,
pašovi se v účtě uklonili,

W darem si ho dříve naklonili,
v pokornosti pak ho poprosili,
by nám vydat povolení ráčil,
abychom šli na tu Černou Horu,

na Černé tam Hoře na Cetyni
 v monastěří k vladykovi vešli
 Danilovi a jej poprosili,
 do siré by zavítat k nám Zety,
 vysvětit nám kostelíček ráčil?"

Kmetové kdy řeč tu vyslyšeli,
 s radostí i k ní hned přistoupili,
 ještě jednou, co a jak kdo může,
 mezi sebou složili se na dar,
 do Skadra se krvavého brali,
 pašovi svou žádost přednášeli.

Paša dárek vzal, i tu jim žádost
 vyslyšel, hned na vladyku písmo
 napsal, sám pak spečetil, jim vydal.
 „Vladyko,“ v něm píše, „na Cetyni
 černoorský, poslyš, černý mniše!
 Bezpečný já průvod tobě dávám,
 bez péče bys s Černé Hory sešel,
 bez péče vši Zetou rovnou prošel,
 Zećanům pak kostelíček světil.
 A nebudu překážeti já ti,
 ani v tom mém pašectví kdo jiný!
 Avšak, mniše, péči také ty měj,

ve zbraních by Černohorci tvoji
 nepřišli, ni Zećané, ni z kjaurů,
 do Zetska kdo přijdou, jací jiní!
 Nebo Turci podivni jsou zetští:
 v zbraních kjaura nemohou ni vidět;
 shlídnou-li ho, jako sup kdy kačku,
 naň se vrhnou, nezdrží je nikdo!
 Přes to, mou když v ochranu se dáváš,
 zbraní tobě netřeba pak žádných.
 Za to průvod bezpečný já tento
 rukou svojí spečetil a za te
 věrou svou zaň ručím — já to, paša!“

Šli pak zetští kmetové, šli domů,
 vyřídili, co jsou pořídili,
 lodici hned krásnou vypravili,
 s hadži-popem Jovem přes jezero,
 přes široké, na Rijeku pluli,
 odtad vzhůru na Cetyně táhli,
 na Cetyni před vladyku stoupili,
 v pokoře mu ruku políbili,
 skromnou svou mu žádost vyslovili.

Žádost jejich vladyka kdy vylech',
 převelice nad ní zasmuš se.
 „Oj Zećané,“ dí pak, „bratři moji,

ubozi jste vy a nejubožši
 ze všech vás — to, pope Jovo, ty jsi!
 Nebo, zdá se, v paměti že nemáš,
 skaderské to pokolení z koho
 pochází, ni turecká ta věra
 jaká je a jaký na ni spoleh!
 Nebo Turek zadal-li ti věru,
 zadal pak, co nemá sám a nezná!
 Umíráš-li hladem, a on sousta
 podá tobě chleba, věz, že kámen;
 prahneš-li ty žizní, a on doušku
 poskytne ti vody, věz, že jed to;
 zaklíná-li se, že tobě přeje,
 věz, že šavli na tebe již brousí!
 Pro oslavu božího však jména,
 pro kříž svatý, pro spasení duší,
 buď jak buď — se nezdráhám — jdu s vámi!“

Také sluhu zavolal hned svého,
 dal si sedlat koně, na kůň vsedl,
 s pánem bohem na cestu se oddal.

Ten den ještě do Rijeky dojel.
 Druhého pak dne, než rozdnilo se,
 jezerem ho širým přeplavili,

Zety k břehu šťastně dopravili,
od břehu pak ke popovu dvorci
průvodem ho čestným provodili.

Třetího pak dne, kdy slunko vzešlo,
vladyka ven ze dvorce se dívá,
ejhle, jaký překrásný to pohled!
Kostelíček, hle, tu ozdobený
korouhvemi, pletenci a chvojí;
kolem něho z celé vůkol Zety,
ze všech Brd až do zelené Tary
pobožného lidu drahné množství.
Se ženami mužové a s dítky,
s křtenci kmoši, se sestrami bratři,
s vnoučaty jsou dědové tu šedí,
mezi nimi o berlích též starci,
jimžto šerem věku zraku svít již
dohasíná, aniž jaktěživi
božího by byli zhlédli stánku,
neřkuli si v kteréms poklekali.
A to všickni, těšíce se tomu,
milosti že dočkali se boží,
aby v Zetsku, v zmučené té zemi,
bohu ke cti zdvih' se zase stánek, —
a to všickni vladyku by otce

velebníka svého jednou zřeli,
živné jeho řeči poslyšeli!

Světitel když ve sjezdu tak valném
věrné spatří své, jim velice se
vzraduje, sám mezi ně pak vstoupí,
potěšnými uvítá je slovy,
příkladnou je povzbuzuje řečí,
s popem potom v kostelíček vkročí,
slavnostnými po obřadu zpěvy
stánek boží, modlitbami svěť.

Po božích však služeb vykonání
z kostelíčka světitel kdy stoupí,
svým pak věrným, domův zas než odtad
rozejdou se, jsme se požehnati: —
vida, tu se moslimská co věra
okáže a turecké co sliby!
Hlučném v davu, hle, tu z nenadání
podgoričtí v zbraních Musulmani,
a jim všechněm v čele z Inogora
bratři oba Mustafa i Ali!
Na popa se Jova vrhnou jedni:
„Psoto kjaurská, kjaurskému nám na vzdor
bůžku svému postavil jsi chať tu;

postavil sic, ale jemu klanět
nebudeš v něm, náhončí se ďáblův!“

A již padla rána, a již v travu
usmrcen kles' hadži-popa Jovo.

Na vladyku oboří se druzi:

„S Černé Hory, mniše, slez' jsi dolů,
kjaurskému bys chať tu světil bůžku

a znečistil slíbenou nám zemi;

dolů to jsi slez', však nahoru již
nepolezeš více!“

A již chrámu
se schodou, hle, mučedníka svrhli,
již mu s těla komži svatou strhli,
a teď — běda očím, než to zřely,
ve věčných že tmách dřív nezemdlely! —

teď mu z rukou vymknuli kříž zlatý,
křížem zlatým v bílou tvář ho perou,

drzou pěstí s posvátných mu skrání

kštici u tom derou, že mu z tváře,

ze skrání krev vřelá kane proudem, —

a teď ukrutníci ruce, paty

rozdmýchaným podpálí mu troudem!

A jaký dřív pobožného lidu

ples a jásot, takový teď úžas,

taký bol a také rozlícení!

Však co platen srdcím svorů v muce
 všečen bol, kdy zbraní není v ruce?
 Nemají než výkřik! A co na ten
 přemoc dbá? Tak vzkřik jak bol nic platen!
 Umučence houžvemi teď vážou,
 dvěma koním ke ohonům připnou,
 s hulákáním nesmírným a rykem
 do Skadra pak před pašu ho vlečou. —

Rozběhl se lid. Kdož ve radosti
 před úsvitem z domova jsou vyšli,
 za smutného slunka shasínání
 k domovu se navrátili s pláčem.
 I šel nářek ode dvora k dvoru
 po všem kolem Zetsku, po všech Brdách,
 i šel stesk a smutek ze vsi do vsi
 od Morači do zelené Tary.
 Není oka, žeby neslzelo,
 nejsou ústa, že by neželela.

I sešli se kmetové zas zetští,
 mezi sebou radu zase brali:
 „Což abychom, přeubozí bratři,
 mezi sebou složili se zase,
 do Skadra se krvavého brali,
 pašovi se k nohoum vrhli,

dárkem si ho dříve naklonili,
 skroušení ho potom poprosili,
 milosti by udělit nám ráčil,
 vladyky by mladistvého šetřil,
 ze vězení na svobodu pustil,
 by zas na své Cetyně se vrátil?“

A jak, žeby dobré bylo, znali,
 bez prodlení hned tak učinili.
 Složili se mezi sebou na dar,
 do Skadra šli, před pašu tu vešli,
 dárkem si ho dříve naklonili,
 ve slzách mu k nohoum pak se vrhli,
 skroušení ho s pláčem poprosili:
 „Hle nás, pašo, koříme se tobě!
 Věru svou nám zadal's; a hle, kterak
 Moslimové tví ji zachovali!
 Rukou svou nám ručil's; a hle, kterak
 drapové ti zprznili ji tvoji!
 Avšak, pane, pro nevinné krve
 prolití bys v prokletí nám Zetu,
 sobě sám svůj Skader nepřivedl:
 vladyku nám otce neusmrtiž,
 radš ho z vazby propustiti račiž,
 ať se vrátí na Horu svou Černou.

Pakli ale, pašo, té své věry
nepokládáš ničím, za krev aspoň
přijmi výkup; žádej co ti libo!“

Přijal paša dárek, neříká však
ani slova. Usmívá se jenom,
přemítá sám s sebou, čím by tak as
nejvíc těžil: — vladykova kdyby
carovi slal do Stambola hlavu,
či radš za ni kjaurům odňal zlato?
Přemítá, pak odhodlá se zkrátka:
„Lépe v skříni kjaurský dukát jeden,
nežli carských mimo skříně tisíc.
Třicet tisíc vysázejte vlašských
dukátů a kněžíka si vente!“

Šli pak zetští kmetové, šli domů,
vyřídili, co jsou pořídili,
mezi sebou po všem rovném Zetsku,
po všech Brdech složili se zase.
Složili se; avšak těžko-li je
z vyschlé studny palnou hasit žízeň,
mnohem tíže z vyprázdněných měšců
nesytnému postačiti chtíci!
Chudé co se nedostává Zetě,

chudá pro to dosází jí Hora,
 prodavši vše na Cetyni z chrámu
 klenoty a z monastěru stříbro,
 kříže všechny, kalichy a svícny.
 Šťastně ku svým vladyka se vrátí. — —

Radostnýtě, slavný vyprostěnce
 rovnou Zetou průvod; radostnější
 na Cetyni příjezd, když tu k němu
 tlačili se se všad jeho věrní,
 „Blaze nám, o slunko,“ volajíce,
 „nebo kdybys bývalo nám zašlo,
 slunko, navždy, kterak osiřeni
 bez tebe my bychom vytrvali?
 Ve tmách bychom bloudili a v bídách,
 Turkům padli zotročení pod jho;
 a to bychom zahynuli radši!“

A vladyka jim pak: „Černohorci,
 vám-li blaze, blažejí mně stokrát!
 Tureckého jha však neujdete,
 potupy-li této nepomstíte,
 tělem-li i duší o jediné
 po vašich to předcích o dědictví,
 o svobodu, se nezasadíte.

Pročež hada pod ohništěm netrp,
rozšlap ho a ven z tvých lumen vymeť!“

A jakoby z hrdla ze jednoho
„Učiníme!“ přísahali všickni.
„Rozšlapeme, odtud vymeteme!“

Avšak ušel za měsícem měsíc,
za druhým pak třetí, pak i čtvrtý,
a vše ticho po horách a klidno; —
nehne z pochvy zbraň, nehne se ruka.
“ Za to zase od Skadra tu písmo:
„Ze zajetí, Černohorský mniše,
propustil jsem já tě, tobě život
daroval, — ty za to však se špatné
odsluhuješ! Proti mně tu luzu
černohorskou stále pobuřuješ;
sám pak na té Černé Hoře sobě
počínáš, jak nad ní bys byl pánem,
kdežto mou si přece jenom rajou
ty a s tebou Černohorci všickni!
“ Pročež, mniše, sestřence ať svého
Mustaf-agu vladařem vám vsadím,
s Cetyně ty ihned vystěhuj se!
Hrdla-li si vážíš — nezpěčuj se!“

Vladykovi písmo to kdy přišlo,
hlavary hned, kmety všechny svolal.

„Zpronevěru zrádcům odplatiti
slíbili jste,“ praví, „těla, duše
pro svobodu vlasti nasaditi;
avšak slibu státi nedbali jste.
Nuže teď, nač došlo, sami čtěte!
Pašovi se pánu svému kořte,
Mustafovi vladaři se kloňte!
(P) Nebo já již řídití vás děle
nemohu, ni u vás přebývati,
slavená kdež černoorská chrabrost
spustila se vás a ukročená
svoboda se ponížíje pod jho!“

— Kmetové kdy řeč tu uslyšeli,
omlouvati se kterak nevěděli;
s nevyslovným bolem jen a studem
na zemi jsou smutni před se zřeli.

I vystoupí vévoda z nich vážný
(P) Štěpán Batrić, před vladyku vstoupí,
„Neračiž se, hospodáři světlý,
neračiž se,“ praví, „na nás horšit!
Postrašení jsme a ponížení,

nebo síly nouze nedodává,
 ani z bídy smělost srdce brává!
 Máme ženy také, máme dítku,
 ana nám jsou milená a drahá,
 5 jako caru carevici jeho.
 Ubije-li někoho z nás Turek,
 kdo pak ujme sirotků se našich,
 by se o ně postaral, je živil,
 šatil, střežil, ke dobrému vodil?
 Vypálí-li Turek komu dvorec,
 kdo pak siré zastane se vdovy,
 s kojenátkem aby spát kde měla,
 nuzovat se světem nemusila?
 Pročež, báne, nic se tomu nediv,
 10 z nás-li komu ruku poutá starost!
 Jsou však také mezi námi, kteří
 dokážou ti, báne náš, že chrabrost
 nezanikla černoorská ještě,
 že mrou rádi, v boha doufajíce,
 20 že jim s dítky neopustí vdovu;
 jsou — zviš sám — že o svobodu dbají,
 svobodu jak posvětití znají!“

* * *

Netrvalo dlouho, stály vody,
 padal snh a vánoční tu hody.
 Na svatvečer hodů za stmívání
 patero tu v Batričově dvoru
 v ústranním se v taji sešlo bratří,
 s vévodou to se Štěpánem samým
 pátým čtyři Batričové mladší.
 Na ohnisko badňák položili,
 svěcené pak dřeva zapálili,
 voskovice bílé rozsvítili,
 narození páně poslavili.
 K večeri pak spolu usedli si,
 spasiteli světa na oslavu
 ještě jednou číši připili si,
 se ženami, s dítky žehnali se,
 po tichu pak z dvorce vybrali se.

Tichá byla noc a tichy sněhem
 kroky jejich. Tiši, nevidění,
 neslyšení Inogora došli,
 ve zděné kde věži Mustafafovo
 kuje zrady zrádné pokolení.

K věži jak tu blíže přistupují,
 kolem věže hle tu semo tamo

Borilović již se Vukan plíží,
hadži-popa Jovana to bratr.

„Aj, co ty tu?“ vévoda se táže.

„A co vy?“ mu Borilović na to.
„Od svatého Martina již já tu
čekám, Černá nepošle-li Hora
junáka, by pomocí mi přispěl,
proklaté bych vyhubil to hnízdo.
A najednou patera tu pomoc!“

Tichounká je noc a neslyšení,
nevidění do ohrady vtrhli,
z ohrady pak do věže jsou vpadli.

A tu těžkých probudiv se ze snů
s lože zdvihne Mustafa se aga,
Aliju pak bratra svého budí:
„Poslyš, bratře Ali! Zdali jen to
sen mne straší, či to strašná pravda?
Kolem mne a nade mnou, mně zdá se,
jako by věž bořila se zděná,
pode mnou jak by se země třásla,
průlomy nám ve věž vtrhli vlci!“

A v tom z těžkých procitnuv též ze snů
s lože zdvihne Alija se aga:

„Poslyš, bratře Mustafa! Zda sním to,
čili nesním? Zda to v prostřed zimy
hřmí, či Černá vzbuřuje se Hora?“

A již jizbou blýskají se šavle,
a již v jizbě Štěpán Batrić s družci.
„Není,“ zvolá, „není sen to žádný!
Neboří se nad tebou věž zděná,
nevpadli ti, Mustafa, v ní vlci,
nehřmí v prostřed, Alijo, to zimy;
ale Černá vzbuřuje se Hora,
a my tu a s námi usmrcený
zradou vaší hadži-popa Jovo,
a my tu a s námi prozrazená
věrou vaší věra svatá naše,
bychom tobě, světlý Mustaf-ago,
klonili se, nad Černou tě Horou
dosadili vladařem a pánem!“

A již bleskla Štěpánova šavle, —
s lože mrtev Mustaf-aga klesne;
a již zakmit' Vukanův se handžar, —
s lože mrtev Alija se svalí.

A již také po chodbách a v síních
vyděšených Turčinů a Turčat
žasný křik a šavlí smrtný drnkot.
A než do půl dostoupilo noci,
Mustafových pět a Alijových
sedm synů ostrím meče sešlo,
bratranců a sluhů nad ně třicet.

Tichá byla noc a odtud dále
ke Jabuku mstitelé se brali,
od Jabuka dál pak k Dubovíku;
z Mustafova rodu, z Alijova
do kořene po vši Černé Hoře
nevěry vše zahubili símě.

Dvě tu jenom pacholátka milá
ještě jsou, dvě Turčata to malá,
Mustafova z pokolení jedno,
z pokolení Alijova druhé,
a ta s pláčem na zemi, hle, kleknou,
ruce malé sepínají, jako
modlit by se pánu bohu chtěli.
„Neusmrťte děťátka nás!“ prosí,
„pro děťátka vaše a pro boží
smilování na živě nás nechte!“

Ani těm však v rozlícení milost
Borilovič uděliti nechce.

„Zmiziž,“ praví, „zpronevěrné símě
ze světa až do sledního zrna!“

A již šavle jen aby je sfala.

Avšak jemu v ruku padá Štěpán,
„Ustaň!“ velí. „Před bohem a světem
neodpustný hřích to, bychom v noci
této, kdy nám zrodila se spása,
nešetřili nevinných my dítek,
milosrdně jich se neujali!“

Se země pak dítku obě zvedl,
na ruce je, na každou vzal jedno,
ze sirých se domů s nimi vybral. — —

Z rána pak, když nebes na oblohu
svátečné již stupovalo slunko,
na Cetyně vévoda tu Štěpán
spolu s družci stupuje, hle, vzhůru.
Z daleka již monastéru z oken
vladyka je spatřil, a když poznal,
z monastéru v ústřety jim vyšel,
odkud jdou, co nesou, jich se táže.

A mu na to vojevoda Štěpán:
 „Z večera jsme badňák zapálili,
 narození páně poslavlili,
 v noci sobě spásu založili!“
 O všem, co se událo a kterak,
 světitele zpravoval pak otce.

Ten pak zprávu potěšnou kdy vyslech',
 radostným již odolati slzám
 déle nemůž'; každého z nich zvláště
 10 obejmul a ve tvář bílou líbal,
 požehnání všechněm své pak dával.

A tu k němu vojevoda Štěpán:
 „Hospodáři, báne náš a otče,
 ty nám to své požehnání dáváš;
 za to slušno, bychom my zas tobě
 kořist', které nabyli jsme, dali.
 Hle — tu všechna!“ Řek' a vladykovi
 do náruči Turčata dva vložil.

Milostivě pacholátka z rukou
 20 Štěpánových vladyka dvě přijal,
 na svých rukou sám, na každé jedno,
 do kostela nes' a z nepřátel je

na přátele světil. Boží hody
zároveň i svaté slavil křtiny. —

Po hodech pak vladyka, než odtud
hrdinové na odjezd se dali,
každému z nich vánočního ještě
nadčliti neobmeškal dárku.

Turčata dvě — ty sám sobě nechal,
řka: „Jen v tomto svatém ve znamení,
na něž křtěna dvě ta nevinňátka,
nebeský nám zvítězit dej vůdce,
jiných pak nám zbraní třeba není!
Prozatím však budiž v kostelíčku
zázračnou nám zárukou a znakem,
že ne věčně slunko pode mrakem!“

Carova paseka.

Co se to tam od jezera valí?
Od jezera do Morači chladné
co to Zetu ve tmy všechnu halí?
Od jezera na Černou zda Horu
táhne bouř, či turecké to vojsko?
Od jezera na Černou co Horu
se tam táhne, do Morači všechnu
pláň co halí ve tmy, bouř to žádá.
Ale z hradu nad jezerem širém,
z krvavého ze Skadra to vojsko,
vojsku v čele carův seriasker,
skaderský to Achmed-Avni-paša.
Na včerejšek z hradu paša vytáh',
nočním časem širé Zetsko protáh',

před úsvitem ku Morači přitáh'.

Na úsvitě Moraču pak řeku

přebrodil, když ranní vzešlo slunko,

na Léskové na to pole dopad',

písmo napsal, kvapným odtud poslem
na Cetyně vladikovi poslal.

„Na Cetyni černohorský mniše,

pohlavare kjaurský,“ v písmu píše,

„deset tomu roků dnes, co strýc můj

propustil tě z vazby Demir-paša;

devět let, co Černohorci tvoji

bratrancům mým do věže jsou vtrhli

noční dobou, pobili je oba,

Mustafu a Aliju, a s nimi

dvanáct synů, bratranců a sluhů

k třicíti, a po vši Černé Hoře

Turků nad ně drahné ještě množství.

A to všecko, černohorský mniše,

prominul ti strýc můj, kdežto já bych

oběsil byl, černý knězi, dříve

tebe a pak náhončí ty tvoje,

a to všechny jednoho dle druhá

na kůl podle kolu od skaderských

bran až vzhůru ke Cetyni tvému

Zečanům mým na strach, Černohorcům

na památku tvým, by přece znali,
kdo že je to Achmed-Avni-paša!

A ty, kterak učinil jsi za to?

A ti tvoji Černohorci kterak
zachovali žoldanu se caru?

Do Moskvy ty poslance své poslal's,
moskovskému carovi se klonil's,
onomu to Petrovi, jenž s všemi
světa krály těžké svádí boje,
to tomu zemi, tomu pevné hrady,
tomu s loďstvem siné bere moře,
onomuto Aleksejeviči,
proti caru našemu jenž po všech
zemích našich pobuřuje rajů,
od Turka že vyprostí je, sám pak
pravoslavným že jim bude carem.
Za obranu proti nám ho žádal's,
proti nám že pomůžeš zas jemu.
Posla jeho, před dvěma jejž lety
to poslal tobě, Miloradoviče,
ve veliké na Cetyni přijal's
úctě, ihned Černohorce se všad
na Cetyně svolal's, pozdrav jeho
pobuřný jim četl's. A byl jásot,
to byl to tehda ples, že od Cetyně

slyšeti až do Skadra ho bylo,
 a přes všechny Popoviće Dražka,
 Mandušiće Vuka, Vukotu pak
 Mrvalja a Mićunović-Jana,
 a tři ony zlopověstné bratry
 Stanišu a Mirka Raslaviće
 a z nich ze všech nejpověstnějšího
 Raslaviće onohoto Vučka!
 A ti vlouí, moskovský když lapač
 s velikým nám do zemi vtrh' vojskem,
 po vsí Černé Hoře, po všech Brdech
 zbrojeného sebrali hned lidu,
 do Zetska mně vpadli, Žabljak vzali,
 Podgorici ztekli, — pod Stamblem
 s moskovským že sejdou prý se carem
 Takto oni, avšak jinak alah.
 Moskovského přemohli my cara,
 mořský hrad mu vzali jeho Asov,
 do své Moskvy nazpátek ho hnali.
 A teď, mniše černoorský, poslyš!
 Písmo čti a děl již neprotahuj!
 Z Černé Hory poplatek mi pošli,
 s poplatkem pak Popoviće Dražka,
 Mandušiće Vuka, Vukotu pak
 Mrvalja a Mićunović-Jana,

a tři ony zlopověstné bratry
 Raslaviće, Stanišu a Mirka,
 a z nich ze všech nejpověstnějšího
 Raslaviće onohoto Vučka;
 na Skadru ať v zástavě je držím,
 jestliže by na té Černé Hoře
 z vás se kdosi hnul, ať stnu je všechny!
 Neučiníš-li tak, — se vším vojskem
 na Černou ti obořím se Horu,
 a kterak mně carův káže ferman,
 tak učiním já! Vše od Morači
 do Sitnice vypálím ti Zetsko,
 od jezera do Grahova pole
 Crmnici ti ornou i s Riječkou
 vzeberu a Katunsko to všecko!
 A pak jdi si s Černohorci svými,
 zbude-li jich některých ti ještě,
 kam ti libo — do Moskvy to třebas!“

Písmo to když vladykovi přišlo,
 písmo přečet, zarazil se tuze.
 Nemeškal však, písma ihned napsal
 mnohá sám a po všech po plemenech
 kvapně s nimi rozeslal hned posly:
 „Vévodové, serdarové, kmeti,

neodložte, na Cetyně přijďte,
nebo zlem nám novým hrozí Turek!“

Nemeškali hlavarové, přišli,
a vladyka k nim tu: „Teď jak chcete!
Poplatek buď Musulmanům plaťte,
čtvero vašich výtečníků čelních
a tři s nimi Raslaviče bratry
do Skadra jim do zástavy šlete, —
buď ty vaše damašenky bruste,
dževerdany cidte, kule lejte,
k tuhým bojům hotovy se mějte!“

A tu jedni (člověk nevěřil by,
na své uši sám kdy neslyšel by!):
„Poplatek — ten nedejme, a čtvero
výtečníků našich s třemi bratry
Raslaviči v zástavu, ty dejme!
Ať zná paša, míru že si s Turky
vážíme a nepřejeme boje!“

A tu druzí (člověk nevěřil by,
na své uši sám kdy neslyšel by!):
„Výtečníky — ty neposílejme,
ni tři bratry Raslaviče dejme;

*

ale Turkům poplatek — ten plaťme!
 Ať je konec krvavých těch sečí,
 pole již ať neležejí ladem,
 v ohradách nám nehyne brav hladem;
 nad svobodu chleb je blaho větší!“

A jak jedním Gjurković tu Bogdan,
 tak i na to druhým: „A já, páni,
 já pak: — ani poplatku nedejme,
 ani čtvero výtečníků našich,
 ani tré jim bratrů posílejme!
 Ať zná paša, Moslimců-li podnes
 nebála se Černá Hora chrabrá,
 jich že ani dnes se nezhrožuje!
 Nebo to znej od sněžného Koma
 do Lovčena Črnohorec každý
 a to z mysli nevypuť z nás žádný,
 ano, bychom neopominuli,
 od kolébky dítky svoje učme,
 sami sobě, přes pole kdy jdeme,
 na poli kdy pšenku vysíváme,
 u vína kdy s druhy zasedáme,
 ba i ze snu kdy se probudíme,
 v tiché noci pilně opakujme:
 o mír kdo se s Musulmanem snaží,

s ramena ten pušku dlouho neslož,
 k šavli stále hotovu měj paži!
 Pročež díím já: Setí s bohem nechme,
 stad a ohrad! O svobodu dbejme,
 dževerdany cidíme, kule lejme!“

A zas jední: „A kdo proti Turkům
 povede nás? Kdo nám velet bude,
 rozvážný kdy mrtev Batrić Štěpán,
 mrtví jeho udatní jsou bratři?“

A jim na to vladyka: „Jsemť já tu,
 a jest kříž v mých rukou mocnou braní,
 a je Vuk tu Mandušić a statný
 Gjurković s ním Bogdan. Nebojím se
 smrti já a nebojí se oni.
 Do boje až půjdem, půjdu první
 já a se mnou oni. Od boje až
 odstoupíme, odstoupím já slední,
 odstoupnou i sledni se mnou oni!“

I vystoupí Gjurković tu statný,
 i vystoupí Mandušić tu chrabrý,
 před vladyku vstoupí, ukloní se,
 dževerdany své mu složí k nohoun.

Avšak zase druzí: „A kdo nám pak
na výzvědy půjde, bychom znali,
jak jsou Turci silni, kudy polem
rozloženi jsou a kudy táhnou,
když tu není Raslaviče Vučka,
nad nějž zvěda chytřejšího není?“

A hle, z hluku ČernoHORCŮ malý
ovčáček již ku předu se tlačí —
Raslavič to Vučko, za ním bratři!
10 Nepatrný je; a v šíř a v dáli
mnohých zemí končiny již prošel,
u Latinců sloužil, proti Němcům
bojoval, byl v Stambolu, byl v Moskvě,
turecky jak rozený zná Turek,
koran všečen nazpamět, že hned by
dervišem moh' být a třebas muftim.
Malitký jen je a slabý zdá se;
a je junák srdnatý a pevný,
velikých že sedmi by se nebál.
20 Vypadá, jak počítat by neznal,
osmahlou má tvář, jak skálu čelo,
pod ním, jako doupata, dva důlky;
a je spáslý, třicet žeby přelstil,
ani by se nenadáli, moudrých;

a z těch doupat, jak dvě černé lišky,
dvě mu černé vykukují oči.

Ovčáci jen; a zná po vší Zetě
každou lávku, po vší Černé Hoře
každou stezku, každý sráz i prosmyk.

Ku předu se tlačí, ukloní se,
před vladyku vstoupí, vladykovi
šatu líbá oblem, bílé ruce,

„Tu jsem,“ praví, „hospodáři světlý,
a tu json dva milí moji bratři!
Vhodnějších-li zvědů, báne, není,
půjdem my a vyzvíme ti Turka,
shoníme a pak ho nadhoníme,
pamětné že na něj budou shony!“

Černohorci jak jsou uslyšeli,
vladyka že sám jich proti vrahu
povede a s ním dva sokolové
Mandušićů Vuk a Gjurkovićů
Bogdan, a jak Vučka také zřeli
Raslaviće a dva bratry jeho: —
kdo jsou Turkům svolni byli prvé,
ti své řeči želeli teď bolně,
ti teď studem do pláče se dali,
vladykovi ke nohoum se vrhli,

na kolenou se mu zaklínali,
před bohem a před milou že vlastní
osvědčí i očistí se smrtí.

A pak ihned každý ke svým dvorům,
ke svým domů plemenům se brali,
pluků svých by k zbrani povolali,
pod Cetyněm na širokém poli
vladyce se s nimi dostavili.

I vzal také Vučko, vzal svou pušku,
10 přivěsil svou šavlenku si k pasu,
a jak on, tak též dva jeho bratři.
S Cetyně pak sešli na Rijeku,
od Rijeky ku jezeru širu,
od jezera na Léskové pole;
bez všelikých odtud bez nesnází
ke tureckým dostali se stanům.
Od večera do bílého rána
ležení jsou kolem obcházeli,
vše si všude pilně ohlédali.
20 Od rána pak do slunéčka sklonu
ležením se širým procházeli,
moc-li vojska tu a moc-li koní,
moc-li děl si dobře povšímalí.
Přistoupil-li z Moslimů k nim kdosi,

moslimský mu selam dvorně dali,
 pod stanek s ním usedli si také,
 co mu dělá doma starý otec,
 staříčká-li matička je zdráva,
 provdána-li milá již mu sestra,
 zdali dosti zbrojené tu síly,
 spropadenou by přec jednou zmohli
 Horu Černou, se ho vyptávali.
 Některý jim řek' — ač neví sám nic;
 některý sic ví — a neříká nic.

I šli tedy dál a šli tak dlouho,
 k pašovu až nepoznání šťastně
 dostali se stanu.

Před stanem tu
 Achmed-Avni seriasker sedí,
 s agy, s begy černou pije kávu,
 z dlouhé dýmky kouří vonný duvan.

Jemu tré se bratrů slušně kloní,
 lem mu šatu, ruce dvorně líbá:
 „Selam tobě, Achmed-Avni-pašo!
 Dej ti alah junácké vše štěstí,
 na Černou bys šťastně došel Horu!“

„Selam i vám!“ jim zas na to paša.
 „Dá-li alah, dojdu já tam šťastně,
 Danila pak černého tam mnicha
 na cetyňské oběsím ty věže,
 Mandušice Vuka s ním a Dražka
 Popoviće, Vukotu pak psíka,
 Mrvalja a Mičunović-Jana!
 Tři pak ony zlopověstné bratry,
 Stanišu a Mirka Raslaviće,
 10 a z nich ze všech nejpověstnějšího
 onohoto Vučka — ty si zvláště
 vyhledám, jim vybodnout dám oči,
 nohy, ruce přerazit a žebra,
 na pospas pak pohodím je chrtům!“

11 „Učiniž tak!“ jemu na to Vučko.
 „Dobře se jim stane! Jenom hled', ať
 máš je dříve! Velikýtě alah
 a Mohamed jedin prorok jeho!“

„Avšak odkad,“ táže jich se paša,
 12 „odkad cestou, Moslimci tři dobří?“

Načež jemu Vučko: „S Černé Hory!
 Nebo není, pane pašo, není

pro Turka tam od té doby stání,
bojnou co se pěstí chystáš na ni!“

„A jak je tam na té Černé Hoře?“
dál se táže paša. „Jsou-li chrabři
Černohorci, jak se vychloubají?
Bojí-li se mne, či nebojí se?
Budou-li se prát, či utečou-li?“

A mu na to Vučko: „Bouř tam velká,
avšak voda ve korýtku mělká!
Mnoho chlouby, ještě více strachu;
mnoho ryku, málo kul a prachu!“

„A jaká tam cesta?“

„Žádná, pane!

Samý jar to, samá strž a rokle.
Dobře-li v tom bludišti se nezná,
neproletí, zabloudí tam sokol,
neřku-li že prošel by tam člověk!
A nemáš-li průvodčího, pane,
neprojdeš ni ty, ni to tvé vojsko,
nedím-li, že proved' bysi koně,
anebo z děl vzhůru vyvek' jedno!

Zbloudíš, nebo uvázneš kdes v pasti,
přepadnou tě Černohorci lítí,
nevyvázneš živ pak, Achmed-pašo,
ani ty, ni z vojínů tvých jeden!“

„A nevíš-li, Musulmane dobrý,
o jakémsi černohorském kjauru,
žeby mne tam doved' i s mým vojskem?
Šedesát ho tisíc mimo koňstvo;
za každého po piastru dal bych,
za koně a za dělo mu po dvou!“

A mu na to Vučko: „Nevím, pašo,
o žádném, kdež Černohorce není,
žeby vlast svou za peníze prodal,
ano, buď již mladý nebo starý,
krev svou spíše vycedil by pro ni!
Avšak chceš-li — známť já Černou Horu,
známť ji dobře — provedu pak já tě!“

„A což,“ na to paša, „Musulmane
Musulmanů všech nejpočestnější,
Mahomedu z všech ty nejmilejší,
a což když tě Černohorci lítí
dostanou a utnou ti pak hlavu?“

A mu na to Vučko: „O mne, pašo,
 starost žádnou neměj! Nebo dávno
 hlava ta již, pane, mojí není,
 ježto své já zasvětil ji vlasti!
 Dá-li pán bůh, vyjdu; pakli nedá,
 umru. Nebo — velikýtě alah
 a Mohamed jedin prorok jeho!“

To kdy slyší Achmed-Avni-paša,
 velmi tomu těší se, hned agům
 10 velí svým a begům: „Zejtra ráno
 hotovi ať, vůdcové, jste s vojskem,
 na Černou ať dorazíme Horu!
 Průvodčím nám dobrý bude Moslim.“

I šli ihned hluční bubeníci,
 trubačové, černí talířníci,
 s hlukem velkým ležení vše prošli,
 pašův rozkaz vojsku oznámili.

A šel také Raslavičů Vučko,
 bratry své dva ze ležení vyved':
 20 „A teď, bratři, na Cetyně běžte,
 vladykovi zprávu honem dejte,
 přes hory že do oněch tam pustých

nad Vlahyni řekou do prosmyků
otomanské povedu já vojsko!
Za Vraní tam horou v lesném skrytu
Černohorci čekejte mne chrabří!“ — —

5 Na Cetyně bratři dva než došli,
na Cetyni již tu troje vojsko:
s Mandušicem Vukem vojsko jedno,
s Gjurkovićem Bogdanem pak druhé,
vladykovi za praporem třetí.

10 A vladyka zprávu jedva vyslech',
„Nuže,“ velí, „Černohorci moji,
prapory již rozviňte, již pušky
nabijte a handžary teď taste!
A pak s bohem pro svobodu, pro vlast!“ —

15 Zatím také pozdvihli se Turci,
a jim v předu Achmed-Avni-paša,
podle něho Raslavićů Vučko.

Z dolu vzhůru ku výšinám pnou se.
A tu paša: „Divné jsou to výše!
20 Na hrobišti pustém kamenné jak
mohyly — tak vypadají spíše!“

A mu na to Vučko: „Nic se nediv!
Mnohý již tu dobrý junák pozbyl
života, čest věčnou za to dobyl!“

Kamenišťem pustým tkou se dále.
A zas paša: „Divné jsou to sklony,
divné debře, divné proudů rony!
Kdyby smrt v nich nalícila past svou,
slavné, věru, měla by tu hony!“

A mu na to Vučko: „Nic se neboj!
Za pluhem jde oráč po rovině,
a za slávou junák po výšině!“

S výše dolů ku Vlahyni hnou se.
A tu paša: „Divné jsou to dole,
divné s výše dolů do nich schody,
divně dole proudějí se vody!
A nekuješ, Musulmane dobrý,
nekuješ to tajné jakés svody?“

A mu na to Vučko: „Smutný's, pašo!
Zazpívámť já písenku ti bodrou,
se skal vůkol radostný že ozve
se ti ohlas ze hlubin a z borů,

všechnu kol že obveselí horu!“
 A již z hrdla rozzpíval se jasna:
 „Sokolové na Vraní tam Hoře,
 na přední se nevržte mi hejno;
 zle by bylo mně a vám pak hoře!
 Sokolové nad Vlahyni vodou,
 na druhé se nevržte mi hejno;
 zobáky tam vrány mají ostré,
 zobáky vás do sledního zbodou!
 10 Sokolové v pržnických těch lesech,
 sečkejte, až slední přijde hejno;
 pak se na ně vržte, pak je lovte,
 pařáty je držte, zobem klovte!“

A zas paša: „Musulmane dobrý,
 15 divnáť jaksi píseňka ta tvoje,
 divný z lesů, s hor ten na ni ohlas,
 divný se všad zbraní lesk a hrochot!“
 A sám divným od hlavy až k patám
 přespříč u tom pěvce měří hledem:
 20 „Hleď jen, dobrý Musulmane, hleď jen,
 abych, nežli ohlasové na ni
 hlasnější se ozvou, dříve tobě
 i s píseňkou nepřetel já hrdlo!“
 A jen aby vychvatil už šavli.

A mu na to Vučko: „Prchlý's, pašo!
 Nebo dávno píseňku tu znám já,
 mnohokrát ji zazpíval již sobě,
 na Černou když Horu ved' jsem Turky!
 Strpení jen měj, a uzříš sám pak!“

A hle, jedva dořek' — a již s předu
 Otomancům Mandušić se v cestu
 valí s plukem jedním, a již z pozad
 Gjurković, hle, podskočil je s druhým,
 a již z boku od Vlahyně vody
 vladyka se tlačí na ně s třetím!

Pohromná je srážka, bitka krutá,
 v pašovo kdy vojsko dževerdany
 planou, šavle sečou, dub a balvan
 se strmin se valem na ně rutí
 a kudy se vymknouti když není!
 Od půldne až slunka do závalu
 trval boj: — tož jestliže to boj, když
 střílejí jen jedni, kdežto druzí
 kuli jakby uprchli jen hledí;
 jedni když jen sečou, kdežto druzí
 semo tamo mykají se žasem;
 jedni když jen plesají a druzí

hořekují, padají a hynou!

Netažij se, moc-li za jednoho
půldne že tu Musulmanů pošlo!

Neřeknu já, neřekne ti nikdo.

Nebo jasný po utichlém boji
měsíček sám nad doly kdy vyšel,
aby shledal pobité a přikryl
září svou co přikrovem, kdy přišel,
čítat sice začal, avšak brzy
toho nechal. Nebo, aby sčítal,
noc by býval musil strávit celou
nad bojištěm a bez mála ranní
bývalo by dostihlo ho slunko.

To jen znej, že, jako po buranu
vyvrácen kdy v šíř a v dáli leží
kmen na kmenu bor, tak nepřehledni
a tak jeden na druhém jak dřeva
nesčíslni leželi tu Turci.

A jen to znej, méně jich že domů
vrátilo se, než zde pozůstalo,
a kdo šťastně prosmyky se domů
protloukli a lesy, ti že věčně
na „carovu“ zpomínat si budou
„paseku“ a na věky pak věků
vše to po nich pokolení jejich!

A což — ptáš se — chrabří Černohorci?

Po horách ti nocovali, v lesech.
Z rána pak, jakmile slunko hřálo,
pozdvihli se, z dlouhých dževedanů
na vše strany slávu hlásající,
k Cetyni zas vstupovali vzhůru,
junácké si zpěvy zpívající.

A vladyka k nim tu: „Černohorci,
vítězové chrabří, neplesejme!
Slávu dříve pánu bohu dejme,
takový jenž na nás činil zázrak!
Se třemi, hle, prapory jsme vyšli,
bez devíti se stem jich a k tomu
s množstvím, ejhle, vracíme se zbraní!
Avšak, že je nezřím, kde jsou hlavní,
kde jsou naši vítězové slavní?
Gjurković kde Bogdan? Vukota kde
Mrvalj, Jan kde Mičunović a kde
střežitel náš, pasáček kde Vučko?“

I vystoupí Mandušić tu z pluku,
před vladyku stoupí: „Hospodáři,
báne nám a pane, tam kde ti jsou,
byli bychom i my, kdyby s námi

nebyl býval's ty! Jan s Vukotou, ti
 u pat Vraní zůstali jsou Hory;
 mohylou jim mohyla je Turku!
 U pat Vraní Hory pod svalinou
 5 výřečný tam rek náš zůstal Bogdan;
 slední slovo jeho: „O svobodu
 svorní dbejme, život pro ni dejme!“
 Nedaleko od Vlahyně v roští
 usmrčen tam pasáček náš leží.
 10 A ten, když naň paša tasil šavli,
 smál se jen a pravil: „Dávno, pane,
 dávno již ta hlava moje není,
 ana dávno svěcena je vlasti!“
 Avšak“ — Vuk tu k vladykovi dále —
 „vždyť, ó světly báne nám a pane,
 vřelá krev i tobě line z rány?“

Načež jemu vladyka: „Kde pro vlast
 tolik reků nasadí své krve,
 tu jen abych já té svojí šetřil?
 20 Dávnoť vlasti svěcena i ona!“

T r n i ň a n k y.

Písmo líčí nevesinské beže,
a jakmile písmo nalíčilo,
s Nevesině s širokého pole
pašovi je do Trebině slalo:
„Ujče milý, Huseine pašo,“
v písmu píše, „pamětno-li tobě,
před lety jak v stu tisících vojska
slavný onen Čuprilić náš vezír
10 na tu Černou obořil se Horu,
od jednoho jak jí tehda konce
s šavlí protáh', s mečem, ke druhému?
Nad Sitnici tehda, nedaleko
Orahova v širém onom poli
15 vše to vojsko černohorské potřel,

Černohorcům hlavary a kmety,
 všecky vůdce do sledního pobil.
 Po něm pak, když odtud zase táhnul,
 nezůstalo kromě holé skály,
 skrvavených spálenišť a rumů,
 nesmírného po všech krajích nářku,
 hladu, bídy, žalu a bez mála
 samých vdov a samé sirotiny.
 Avšak hledme, ve krátkém zas čase
 nezkrotné jak vzmohlo se to plémě!
 Včera teprv zabili mně bratra,
 mně to bratra a sestřence tobě!
 Nevěříš-li — na Trninu pohleď,
 v Trnině tam na vysoké věži
 vytýčenou hlavu jeho uzříš!
 A jaký byl junák to! Sám ty víš,
 do cara že nebylo mu rovna!
 Vzhůru tedy, ujče uražený,
 — nebo nejen mně, i tobě, ujče,
 na příkoř se stalo! — pozdvihni se,
 vojsko to své seber, ať pak táhnem
 na proklatou spolu na tu chatru,
 bratra mého ubitého mstíme,
 potupu tu krví zahladíme!
 Avšak, ujče, na tom nepřestaňme;

ano příkoř spáchanou tu na nás
 potupou jim ještě větší splatme!
 Vímt' já, ujče, o krásné tam žínce,
 o Mojsově, trninského kneze,
 rozmilé to hospodyně mladé;
 spanilatě, bělounka a něžna,
 jako bílá na horách to víla,
 štihlá, žebys ohnul ji jak proutek,
 pružná, žeby rozhoupnutím jedním
 přese dva se přešinuła koně!
 Jednou již, to tehda, když já s vojskem
 vezírovým na Trninu vrazil,
 z Mojsových jsem dvorů si ji vyved',
 do dvorů pak svých co robku uved'.
 A proklatá kjaurka spropadená
 tvrdou hlavu má, a co já se jí
 nadomlouval, natrýznil a naklel,
 poturčiti nechtěla se, ani
 kuběnkou mně býti. Uprchlatě.
 70 A ta, ujče pašo, až ji uzříš,
 ta by, pane, pro tebe tak byla,
 a pak třebas po tobě i pro mne!"

Písmo to jakmile paša přečet',
 na nohy hned skočil, hned v tu chvíli

ze třiceti střilet velel kusů,
 a z nich střilet tři dni nepřestali
 a tři noce, pokud se všech se stran
 nepřehledné nestáhlo se vojsko,
 od Trebině a pak s Nevesině,
 od Ljubině a pak s Gacka pole,
 od Klobúka a pak od Mostara,
 z Foče až a z Nového Pazara.
 Do dvaceti plných do tisíců
 na tom Gacku shluklo se ho poli;
 a to, brate, sprostá žádná luza,
 samý rek a obr, až z nich hrůza!
 Pak se zdvihli, na Nikšići táhli,
 pod Nikšići tábořem si lehli. —

Neví o tom po vsí Hoře Černé,
 neví o tom živá duše žádná,
 leč jediná pohorská ta víla,
 ana kolmém na čeřenu sedí,
 s výše dolů na rovinu hledí,
 z Černohorcům hranice tu hlídá,
 nepřátelé blíží-li se, zvidá.
 Ta, jak vojska sílu hroznou zřela,
 nemeškala, křídla rozepjala,
 na Kčevsko hned pole zaletěla,

na Lysé tu usedla si Hoře,
kneze Mojsa volati se jala.

Víla volá, knez se neozívá,
an již z rána odebral se z dvora,
od té doby nevrátil se ještě.
A jí mladá ze dvora tu knezka:
„Co pak zase, žalu prorokyně,
co že zas, že hory bouříš, doly?“

A jí víla s hůry: „Co že zase?
Od Trebině Husein zdvih' paša
ve dvacíti tisíci se vojska
a s ním klouče Ljubovićů beže.
Pod Nikšići tábořem dnes leží,
zejtra pak vám na Trninu vrazí,
Trninu vám popleniti mní,
vyvrátit pak, s prstí vyrovnati,
a pak tebe v nové unést robství!
Pohroma, hle, na vás již se valí;
a kde knez, kde sokolové horští?“

A jí z dvora knezka na to mladá:
„Ať je, nových prorokyně žalů,
ať tu knez či není, — s tvé tam výše,

nešťastná, co volání tvé platné,
 za ním kdo by ve boj šli, kdy nejsou?
 Co jsou byli Černohorci chrabří,
 pod šavlí ti vezírovou padli;
 sečné kdo se ubránili šavli,
 turecké ty pošlapali koně;
 tureckých pak kdož jsou ušli koní,
 Sitnice ty pohltila řeka.
 Vylidněna Černá naše Hora,
 bojovníků prázdná a tu nikdo,
 kdo by proti vybíječům jí bránil,
 leč jen samy plačnice a vdovy,
 slabé dívky, osiřelá děvka.
 Nechť — ať přijdou! Trninu nám mohou
 vyvrátiti, s prstí vyrovnati,
 šavlemi mne sirou posekati, —
 v otroctví mne živu nedostanou!“

Nedořekla mladá ještě knezka, —
 hle tu knez! A ten, jakmile slyší,
 oč že běží, „Nestarej se“ praví,
 „nestarej se, knezko moje milá!
 Vilidněla nám-li Hora Černá,
 přece, chvála bohu, nevymřela;
 zpustěna-li, přec neopuštěna;

nebo v lásce má ji pán bůh zvláštní.
 Postrílej jí sokoly dnes všechny,
 přes noc zase po skalínách ze hnízd
 ze zakrytých vyklubou se mladí!“

Šel pak, písma ihned dvoje napsal,
 na Vuka to Jabučina jedno,
 posla s ním hned k Velestinu poslal:
 „Vzhůru, bratře, jdou zas na nás Turci!
 Seber, bratře, ta svá sokolčata,
 na Papratnu na pláň s nimi poleť!“
 na vévodu Miliče pak druhé,
 posla s ním hned do Bělicka poslal:
 „Vzhůru, bratře, jdou zas Turci na nás!
 Seber, bratře, ta svá sokolčata,
 na Papratnu na pláň s nimi poleť!
 Nebo líto trebiňským je pánům,
 a nejvíce ono nedorůstče
 stěžuje si Ljubovićů beže, —
 za devět že's výtečných prý bratrů,
 jež ti tehda přepadli jsou Turci,
 v Trebině pak na smrt umučili,
 jedním jen mu odměnil se bratrem!
 Pročež vzhůru! Dlužni nezůstaňme!
 Po právu ať s ním se vyrovnáme!“

Posly odbyl, trninských pak co tu
mladých hochů v čerstvosti sám sehnal,
kčevských také několik k nim přibral,
na pláň s nimi na papratskou spěchal.

Písma zatím vévodům jak došla,
vévodové ihned poskočili,
po bělických dolech, po ceklinských
svěžích co tu výrostků a kloučků
sebrali, k nim velestovských mládců,
ozrinických přibrali též hlouček,
na pláň s nimi na Papratnu táhli.

I byla to, brate, podívaná,
pod večer kdy na vysoké pláni
na papratské za sluněčka sklonu
černohorské sešlo se to vojsko!
Na rovině dole hnědých Turků
plno vše jak mravenců a černo;
na výšině pozakrytých v houštích
Černohorců, že až k smíchu, hlouček!
Na rovině dole na široké
samí obři, samí staří práci;
na stěně nad nimi na vysoké
bezvousý a něžný samý klouček!

Bezvousí jsou, ale v mladé hrudi
 junácky jim mladé srdce buší, —
 kloučata jsou, chrabrost však je pudí,
 dobře vědí, na Turky co sluší!

Do půlnoci za měsíčka svitu
 na výšině zdrželi se v skrytě;
 po půlnoci, měsíček když zhasnul,
 hory doly tma již kryla čirá,
 na páže tu dlouhé pušky vzali,
 se stěn do stěn odvážnými skoky,
 houštinou pak tichounkými kroky,
 s výše dolů na pláň lézt se jali.

Po břiše, jak hadíkové v trávě,
 tábora se blíže doplížili
 nevidění po tmě, neslyšení.
 A tu knez k nim: „Hoši černohorští!
 Pušky chopte, handžary teď taste,
 s hulákáním na Turčiky vrazte!“

A mu pada v slovo jedno klouče:
 „Nechtěj toho žádat, kneze, na nás,
 bychom Turky po tmě napadali,
 v čiré bychom tmě se s nimi prali!

Posviťme si, kneze, raděj na ně,
 podlehnem-li my, nechť aspoň shlédnou,
 na kom že si dobyli jsou slávu;
 zvítězíme-li, by aspoň zřeli,
 jací to jsou reci, co je zbili!
 Svíců s sebou nemáme-li žádných,
 bílé stany za to oni mají, —
 a ty že prý hoří jako z louče,
 a ty, pane, svitu dost nám dají!“

Řeklo klouče, a knez nezabránil.
 A jak ještě v kameni se plazí,
 mezi stany odvážné tak klouče,
 za ním v dáli druhé, třetí, čtvrté, —
 a než, brate, počítal bys do sta,
 se čtyř stran již zárem planou stany!
 Hoj, jaké to ze tuhého snění
 nemilé se Turků probuzení,
 probuzených jaké vrávorání,
 vrávoravých ze planoucích stanů
 v děsném zmatku jaké utíkání!
 Neletí tak poplašených vrabců,
 mezi ně když rána padla, hejno,
 s papraské jak pláň do Prentina
 bez oddechu letěli jsou Turci,

z Prentina pak na kokotské stěny;
 a za nimi Černohorci mladí,
 a za nimi z dlouhých pušek kule!
 Jako slunka za polední doby
 jasná žář, tak ve dálnou jim dáli
 rudý k tomu svítí stanů požár.
 Od Papratny do prentinských vrchů
 pět set leží poražených Turků,
 od prentinských co jich do kokotských
 do stěn, ani spočítatí možná.
 A znáš, brate, kokotské ty stěny,
 žeby ani nepřeletěl sokol!
 Avšak ani na nich poděšení
 nemají, hle, Turci žádné stání.
 Střemhlav, jako v zápětí by peklo,
 se stěn dolů na druhou se stranu,
 odkud přišli, horem pádem vrhnou.
 Nezví jak živ žádný, co jich při tom
 pohynulo, co jich došlo domů!

I nechali Černohorci mladí,
 nechali je s pánem bohem skákat;
 sami odtud domů zas se brali,
 vítězné si písňe zpívajíce,
 radostnou k nim střelbu dávajíce,

ze ležení Turků slavnou kořist
 s sebou vzíti neopominuvše:
 se starého berana to rouno,
 z Prentina jež unesli jsou Turci,
 pašovi pak ku večeri pekli;
 chraptivého kohouta, jež chudé
 pod Kokotem zabavili bábě,
 aby dne je před rozsvitem budil;
 Roganovu kulhavou pak herku,
 10 před lety již odvedli mu z chléva,
 od té doby na pochlubu všude
 s sebou vedou, — a dvě staré lžíce,
 popovi jež ukradli jsou v loni,
 stříbrní že jsou to bůžci, mníce.
 15 Slavnější však mnohem kořist ona,
 jižto vedou na provaze dlouhém,
 padesát to agů, begů, hodžů,
 a jim v čele Huseina pašu
 se sestřencem Ljubovičem begem.
 20 Osmanských to výtečníků výbor,
 proslulých jak v boji tak i v písmě
 po všem kraji Hercegovském kosů.
 Za výkupné na koních co za uě,
 na dobytku, na stádech jen ovčích,
 25 na Trninu poženou ti Turci,

odměřil bych dukátů hned korec;
za výkupné na hotovém, bratře,
na zlatě co přinesou a v stříbře,
kdo ví, sám-li žoldan pán má tolik!

Šťastně kčevské překročili pole,
ve veselí na Trninu táhnou.
Hle, tu blízko Trniny kdy došli,
od Trniny v ústřety jim s nárkem
zarmoucených matek, vdov a sester,
osiřelých nevěst truchlý průvod,
a jim všechněm v čele mladá knezka
ruce lomíc, horké slzy roníc.

A jí knez: „Což, Kristino, má ženo,
cože lomíš ruce, slzy roníš,
z boje když ti navracím se vítěz,
veda s sebou omladinu naši
vítěznou, a neschází jí jeden,
veda s sebou na hojný nám výkup
osmanských, hle, reků četný zástup
a jim v předu nevesinské beže?“

A tu jemu knezka: „Cože pláču,
ptáš se, cože bílé lomím ruce?
Ó kéž bych si černé byla oči

vyplakala nad tebou a bílé
 v hrozném bolu přelomila ruce,
 do toho než uzřela tě táhnout
 do boje, než navrátit se z něho
 uzřela, Roganoviče, takto!
 Zajatých že četný vedeš zástup?
 Není, kneze, na tom světě, není
 výkupu, že zarmouceným matkám
 nahradil by syna, sestrám bratra,
 vdovám muže, sirotině otce!
 Ljuboviče že mi vedeš bega?
 Vedeš-li ho, proč ho vedeš živa?
 na puškách proč neneseš ho mrtva?
 Cože ne dost, ze tvých že mne tehda
 unes' dvorů, útlého že děcka
 ukrutník mne odtrh' od kolébky;
 nedost na tom, do plného roku
 v potupném že otroctví mne držel: —
 a já teď, když v rukou on ti uváz',
 za bídné ho odtud za výkupné
 na svobodu vyjít abych zřela
 tobě na stud, jemu na výchlubu,
 a mně na žal na neskrotný, věčný?
 Mstít své ženy ty-li's opomenul, —
 nuže tedy — pomstím já se sama!“

Slovo vyřkla, knezovi pak z pasu
přibroušený vytasila handžar,
máchla jím, — a od ženské sťat ruky
v travu kles', jenž znectit mnil ženu.

Trninské což ženy jedva zřely,
zahanbiti knezkou nedaly se,
mladým rekům od boku a z pasu
handžarů a šavlí chopily se,
na Turky se s křikem obořily,
a jak knezka, činily též ony,
jedna syna mstíc, tam bratra druhá,
třetí muže tu, tam milce čtvrtá, —
a které se nedostalo zbraně,
ze plotu ta vytrhla si pláň,
nebo z kleče kůl, vrhla se na ně.

Byla seč to, paměti že není
o podobné ani v písničkách pěť,
na Horu co Osmanci se derou,
s Osmanci se Černohorci perou: —
ve velikém boji malá hádka,
na dluh mnohý malá jenom splátka!

H a r a č.

Pozdvihnul jest od Skadra se paša,
vybraného vojska ve patnácti
tisíci se pozdvih', na Slatinu
výše města Podgorice táhl,
pod Zlaticí tábořem si lehl,
stan svůj bílý rozbil, písmo napsal,
na Kuče pak na skalnaté hory
a tam přímo do Meduna do vsi
10 vévodovi Iliovi poslal.

„Hej Ilijo, vojevodo kučský,“
v písmu píše, „pohlavare kjaurský,
pozor dávej, co ti písmo káže,
nebo já to, jenž je píše, paša!
15 Do tábora dostav se mi pod stan!“

Písmo to kdy vévodovi přišlo,
nemálo se starec písma ulek',
starosti pln dvorem popochází.

Cože na něm bratrovec kdy spatří
Jovovićů Gjuro, „Odkad, strýče,
odkad,“ se ho táže, „že je živý
nepohltil oheň, odkad písmo?
K souboji zda vyzívá tě kdosi?
Či nám Turci nevtrhli snad v zemi?“

Načež starý vojevoda jemu:
„Nezve, synu, na souboj mne nikdo!
A kdyby kdo vyzíval mne k boji,
žeby páž naň stačila má stará,
nermoutil bych já se, vzal bych zbraně,
šel bych; pakli naň by nestačila,
místo mne pak ty bys se mu stávil!
Ale s vojskem ke Slatině přitrh'
od Skadra to paša, tím mně písmem
káže, bych mu dostavil se pod stan!
A já Turku dostavit se pod stan
nesmím, kdežto na třicátý rok již
harače mu nedávají Kući
a, dá bůh, mu nedají již nikdy!

Avšak, synu, ať já jdu, ať nejdu,
 hoře bude mně a hůře Kućům!
 Nebo Turkům vkročím-li já pod stan,
 vkročím sic — a nevykročím více,
 a pak Kući bez rozvážné rady,
 bez hlavara, nevím obstojí-li!
 A jim pod stan nedostavím-li se,
 brannou mocí do zemi nám vtrhnou;
 a jich mnoho, a nás malý hlouček,
 a já, synu, obávám se tuze,
 opuštění že pak naši Kući
 turecké se neubrání síle,
 stambolskému caru padnou v robství!“

A mu na to Jovovićů Gjura:
 „Nic se, strýče, nestarej, ni neboj!
 Místo tebe k pašovi já půjdu!
 Je-li pod stan vchod, též z něho východ!“
 V nejlepší pak přistrožil se oděv,
 vsedl na kůň, ke Slatině spěchá.

20 Tu když přijel ku pašovu stanu,
 sluhové hned ručí vyskočili,
 koníka mu pěkně podrželi,
 s koníka mu dolů pomáhali,

pod stan bílý před pašu ho vedli.
 Před pašou tu Gjuro uklonil se,
 podle něho dvorně usadil se.

Paša — ten ho s úctou mnohou přijal,
 5 sluhům nejdřív, aby podali mu
 čibuk, uhlím zapálili, velel;
 překrásně pak hovořit s ním počal:
 „A kde, synku Jovovićů Gjuro,
 kde tvůj strýc? a co to, sám že nejde?“

10 A pašovi Jovovićů Gjuro:
 „Po strýci-li poptáváš se, pane,
 chvála bohu zdráv je! Sám proč nejde?
 Tož, jsem, pašo, já tu místo něho!
 Chceš-li něco na něm, mně jen řekni.“

Načež paša Jovovićů Gjuru:
 „Inu, synku, pozavítal k vám já,
 byste dlužný odvedli mně harač!“

K čemuž zase Jovovićů Gjuro:
 „Jsme-li tobě harač jaký's dlužni,
 20 čili jakous povinni snad dávkou, —
 jsme sic chudi a nerodí skála

nám leč háť a skromnou jenom krmí,
 avšak nejsme, že bychom my komu
 nedali, co náleží mu z práva!
 Dáme, pašo, a to bez meškání,
 povíš-li jen, čeho na nás žádáš!“

„Nejsem také,“ Gjurovi pak paša,
 „nejsemť já, bych snad vás utlačoval!
 A nežádám, synu, na vás mnoho,
 leč jen předně dvě stě měsců zlata,
 10 a ty ať jsou vysázeny zítra
 ve cekynech ve ražených nových;
 za druhé pak dobytka sto kusů,
 všelikého bravu dva tisíce,
 a to vše ať z nejtučnějších bráno,
 15 ve dvou dnech nám do tábora hnáno;
 za třetí pak od čtrnácti roků
 do šestnácti padesáte děvčat,
 a to něco žoldanovi pánu
 do Stambola do haremu jeho,
 20 něco pro mne, ostatních pak begům,
 agům mým a zasloužilým kadím,
 na rozkoš též dvěma mým tu synkům, —
 a ty aby z nejkrásnějších brány,
 do tří dnů nám byly odevzdány!“

- Slyší Gjuro vše to, slyší mlčky,
a pak dvorně pašovi on na to:
„Žádáš sice, pane pašo, žádáš,
nároků však žádných na nás nemáš.
Nebo dalek odtud ten váš Stambol
a neznáme žádného my cara,
ni o jakéms víme. Svobodni jsme
Brdani, ne poplatníci něčí!
Avšak pro mír a pro svatý pokoj!
Dvě stě, díš, že žádáš měsců zlata?
Dostaneš je! Avšak ne co haraš,
leč jenom co z dobré vůle dárek,
abys, pašo, na ten boží bejram,
co vám přijde, ošatil sám sebe,
syny své a begy svoje, agy!
Nebo, páni, cara zastáváte,
a jak samý cár, hle, vypadáte!
Dobytka též dostaneš a bravu,
co si přeješ! Nepozná se na nás!
Avšak ne co harač, leč co dárek
z dobré jenom, smírné naše vůle,
abys na ten veliký váš bejram
nasytiti čím měl sám ty sebe,
pašata dva svá i s begy, s agy.
Nebo, páni, dlouhé posty máte,

hladoví, jak chrti, vypadáte!
 Vše to, pašo, vše to tobě dáme;
 nedáme však bez krvavých šavlí
 stoletou my babici ti jednu,
 třebas hluchou, hrbatou a slepou,
 neřkuli pak padesáte děvčat,
 ježto milé matky naše hory
 pro junáky chovají jen svoje
 a ne, pašo, pro libůstky tvoje!“

Řeč kdy tuto slyší, jako zmrtven
 paša sedí, — co by řekl, neví.

A vyskočí Averić tu kadi,
 podgorický správce to a sudí:
 skřivělý to trpaslík a vyschlý,
 než kdy skočí, jak kdy had se bočí,
 a kdy piští, jako jed kdy prýští.
 „Dobře, pane pašo, se ti stává,
 dobře!“ praví. „Proč teprv se tážeš!
 Vojsko zdvihni, Kučům do hor vtrhni,
 ohněm, mečem osady jim popleň;
 na místo jim dvou set měšců zlata
 ulož pět set, na místě sto kusů
 dobytka a dvou tisíců bravu

po pastvách jim stáda pober všechna,
 a na místo padesáti děvčat
 tři sta jich, a mladých vdov a nevěst,
 kde jaká ti namane se, seber,
 nejkrásnější do Stambola pošli,
 některé z nich sobě nech a dvěma
 na rozkoš též pašicům svým mladým,
 ostatními begy svoje, agy,
 zasloužilé služebníky poděl!“

- o Avšak na to pozdvihna se Gjuro:
 „Nemař řeči, podgorický kadi!
 Dříve tebe vpadali nám do hor
 jsou již Turci, a je podmaniti
 nepovedlo se jim, nedím-li já
 děvčata nám unést naše krásná;
 nezdaří se, da bůh, ani tobě!
 A ty, pane pašo, na Kućích co
 požadovat máš-li, podruhé si
 přijdi sám, a pro nás neposílej!
 20 Kamení tam dost a něco také
 olova — i pro tebe se najde!“

Ze stanu pak zpříma ven vykročil,
 na kůň vsednul, koně ve bok bodnul,

a již, jako ponebeskou plání
mihavá ta hvězda, letí odtud.

Za ním paša s udivem se dívá.
„Pověz,“ dí pak, „Averiće kadi!
zda je četna Kućů zbrojná síla?“

„Dím-li,“ na to s pohrdáním kadi,
„dím-li mnoho — ať jich tisíc pušek!
A to jakých! Se střechy by vrabec
neodletěl, měříš-li si na něj!“

A pak paša dále: „Averiće,
jedno, kadi, ještě to mi pověz:
takých-li tam junů ještě více?“

A pašovi podgorický kadi:
„Panáct tisíc s sebou vedeš vojska,
z výborníku vybraný to výbor,
patnáct věrných na jednoho kjaura,
a ještě se ptáš, zda mezi kjaury
možná nejsou dva, žeby se Turka
nebáli, kdy z daleka ho shlédnou?
Takových sám na sebe já patnáct
vezmu kjaurů! A již, pašo, vzhůru!“ — —

V Meduně tam hlavarů a kmetů
 valný zatím sbor a velké hádky.
 Někteří tu „Podrobme se!“ radí.
 „Málo nás a slabi jsme a pomoc
 odnikad nám žádná!“ A jich mnoho.
 „Nezoufejme!“ proti tomu druzí.
 „Málo-li nás, veliká jsou Brda;
 slabi jsme-li, silnější všech Turků
 ruka přece boží!“ A těch málo.

A v tom již tu na koníku Gjuro.
 „Neseš mír nám?“ vítají ho jedni,
 „Neseš boj nám?“ vítají ho druzí.

„Nenesu já, hlavarové kučští,
 nenesu vám mír! Kdo míru lačniv,
 ten ať jde, ať pašovi se koří,
 se zlatem mu k nohoum měšec vloží,
 ohrady své vyprázdní a stáda
 ten ať svá mu do tábora žene, —
 ten svou dceru, sestru, má-li jakou,
 odvést jemu k tomu neobmeškej!
 Ale boj — ten, Kučové, vám nesu!
 Nebo s pašou pohodl jsem já se,
 a já radš své krve na bojišti

slední nechám krůpěj, než bych Turku
haraše dal ovčí jedno rouno,
než bych dívčin jeden mu dal nehet!“

„Pošetilče!“ v bázni k tomu jedni.
„Co's to činil? Hlavou svou jsi propad',
nás i zemi do neštěstí přived'!“

„Chvála tobě!“ v radosti zas druhí.
„Dobře tak jsi činil, kterak's činil,
a jak ty, tak učiníme všickni!“

V tom tu Turci, a jim v předním davu
na bělouši hnědý jeden Arnaut.
„Kjaurská luzo,“ prohlašuje tento,
„kučská luzo, pašovi-li vzdáš se,
k caru-li pak stambolskému znáš se?
Ne-li — tož ty střelky svoje spravte,
před Medunem v poli nám se stavte!“

A mu na to Jovovićů Gjuro:
„Herku tu svou, Arnaute, jen obrať,
pašovi pak pánu svému vyříd',
Kućové že nevzdají se živí,
žoldana že znáti nejsou chtiví!

Vám však našich zachce-li se pušek, —
 pod temeny komských hor tam našich
 překrásné je kolbiště a vhodné,
 pro toho též libý odpočinek,
 šavle koho stne neb kule zbodne;
 a tam, chce-li, vyříd', setkáme se!"

Z Meduna pak do polí se vybral,
 koníka tu na svobodu pustil,
 „Koníku můj, běžiž kam ti libo,
 v Morači však v řece radš se utop,
 než bys poddal, koníku, se Turkům!"
 S nečetným pak hloučkem zbojných druhů,
 se starým též vojevodou strýcem
 kolmých stěn se ku temenům vydal.

Se skal do skal, kudy četa malá
 postupuje, za ní vypálených
 kouř se valí osad, dvorců, úrod;
 za ní z dola do výše se vznáší
 Turků běsný ryk a mladých dívek
 před vojštinou v děsném utíkání,
 žen a něžných dítek bědování.
 Avšak se skal, kudy malá četa
 pokračuje, ze dlouhých též pušek

bratřím do skal na poplach jde střelba.
 Střelbu skála odevzdává skále,
 dolu dol a dá'e tak a dále, —
 a než komských temen dostoupili,
 se tří, hle, tu se stran branná pomoc,
 s komských hor to chrabří Vasojevci,
 od Brskuta statní Bratonožci,
 z Piper hrdí bratři Vlizanovci;
 a na výši když pak vystoupili,
 dobrá pomoc, hle, tu ještě čtvrtá,
 s vojevodou jsou tu se Savičem
 Turkům dávných z bojišť známí Rovci!
 Málo jich, a do tisíce schází
 mnohé sice sto; než jsou to práci,
 na turecké hřbety se všech brdských
 hor a dráh ti nejráznější dráči!

A k nim Gjuro: „Zdrávi jste mi, bratři!
 Na tureckou pozval já vás svatbu!
 Nebo, hle, za padesáti z nevěst,
 za krásnými nám to za sestrami,
 za milými nám to milenkami
 turečtí nám svatebníci táhnou!
 Dá bůh, bude veselka to slavná,
 potomci že povědí si o ní!“

Po kraji pak stěn se rozložili,
 s Vasojevci, s Bratonožci, s Kući
 Jovovićů Gjuro v roští v pravo,
 s Vlizanovci za kamením, s Rovci
 vojevoda mladý Savić v levo.
 Napnutými zraky, pušky v rukou,
 se stěn dolů po Moslimcích paží.

U pat stěn tu palouk, na palouku
 ladná pažit, mech a stinné jedlí.
 A nedlouho — a hle, již se vlečou,
 a jim v čele s Avericem kadím
 skaderský i s dvěma syny paša!
 Upachtění plenem dorazili,
 koť se kolem pilně rozhlíželi,
 na blízku-li kjaurové kdes nejsou;
 a když v šíři v dáli kolem vůkol
 o kjaurech ni vidu ani slechu,
 po palouku koně propustili,
 dlouhé pušky, šavle odložili,
 a kdež jedni pod zeleným jedlím
 v chladivém si stínku pohovují,
 v pažití se druzí roztahují,
 na Kućích že obdrželi slávu,
 z jasného si hrdla propěvují.

A pašovi Averić tu kadi:
 „Nuže, pašo! radil-li jsem dobře?
 Podmaněni Kućové jsou zpupní!
 Harače jim ulož teď, co sám chceš;
 platit budou, ani nezašpetnou!
 Pročež, pašo, do Stambola ihned
 vyprav posla, o vítězství velkém
 žoldanovi pánu podej zprávu!
 A pak, pašo, učiníš v tom nejlíp,
 mne-li pošleš. Velice mnoh žoldan
 potěší se, na odměnu tobě
 ohony tři pošle, a mne vrchním
 nad Brđany dosadí pak správcem!“

A kadimu paša: „Dobře's radil!
 Avšak kterak do Stambola poslat
 bez děvčat? Což zlíti-li se žoldan
 a na místo ohonů tři čestných
 hedbávnou pak pošle-li mně léčku?“

K čemuž kadi: „Starost, pane pašo,
 neměj žádnou! Bez tří set já děvčat
 odtud nejdu! A to přivázána
 Gjurově radš ryzce ke ohonu
 smýkati bych všemi dal se Brdy,

kjaurinům to na posměch a na šprým,
 se tří set než slevil bych jim jednu!
 Chlubouna pak Gjura — toho, pane,
 za to mně nech. Živa si ho chytím,
 koni svému ke ohonu připnu,
 na tržiště poženu pak města
 Podgorice, tam mu setnu hlavu,
 nad vraty pak vytýčím svých dvorů!“

To jak slyší Jovovićů Gjuro,
 z pěvného tu hrdla počne zpívat.
 „Oj, sokole,“ zpívá, „ptenče sivý,
 oj, sokole, po levé tam straně,
 jsi-li hotov, nuže rozletiš se,
 svatebníky ať již uvítáme,
 jablíčky je slušně obdaříme!“

Což jak slyší vojevoda Savić,
 na to z pěvných úst mu odpěvuje.
 „Oj, sokole,“ zpívá, „ptenče sivý,
 oj, sokole, po pravé tam straně,
 jsemť já hotov, a jen tebe čekám,
 peruti až rozvineš svou sivou,
 svatebníky bychom uvítali,
 jablíček jim slušně nadělili,

*

nerostlých to v sadě, nezlacených,
jablíček to litých, olověných!“

Naslouchají Turci, odkad zpěv ten,
kdo to zpívá? Udiviti zpěvu
nemohou se dosti. Hle, tu se stěh
jaký v pravo z nenadání záblesk?
jaký hrochot, jako z čista jasna
nebes by se prolomila báně,
hrom a hrád a ohně s ní se sypal?
Užasnutí jeden přes druhého
s pravé hrnou na levou se stranu;
než i tu, již jakoby se na ně
obořily nad nimi ty stěny,
hrád a hrom a živý s výše oheň!
Vyděšení, jakoby to jedli
kolem nich a po stráních to křoví
na samé se bylo přeměnilo
dasy, cvalem na útěk se dají.
A jaký to útěk! Neviděl-lis
jakživ zvěř tu lesní, před lovcem jak
těká, — tu moh's vidět! Nebo také
kamením a trním bez ustání
průvaly a houštím jejich toky,
takové jsou svahem dolů na sráz,

se srázu zas do hlubiny skoky,
 a za nimi s jedné strany Gjuro,
 s druhé Savić, a za nimi z pušek
 smrtonosné s obou se stran broky!
 Od pat svahů komských do Meduna
 běh a skok to jeden, a všem v předu
 Averić vždy podgorický kadi.
 Meduna jsou pádem doskočili,
 Zatrebače kvapem doběželi.
 Avšak ani jedněch za druhými
 skákání tu ještě konce není!
 Nedříve, než když pak pomezí se
 Rybnicí jsou přebrodivi řekou,
 a nedříve, nežli za Rybnicí
 k podgorickým dostali se branám,
 stavili se, oddechli si reci!

A tu k druhům Jovovićů Gjuro:
 „Staňte, bratři! Dál je nesprovodíme!
 Slavná byla svatba, slavný průvod,
 slavně naši vrátili se domů
 svatebníci; — bez nevěst že jenom
 a nám jenom pozadu že Savić,
 a nám jenom že se nejpřednější
 ztratil družba, Averić to kadi!

Kdoby zas ho našel, buďto živa,
buďto mrtva, dám mu, je-li ženat,
dvě ty svoje z pasu malé pušky,
dám mu, je-li mládenec, svou sestru!“

Propustili s bohem tedy Turky,
k domovu se zpátkem obrátili.
Zpívajíce, střelbu dávajíce
ke Medunu vzhůru postupují.

Meduna tu na blízko kdy došli,
na povýší nedaleko cesty
v ohradě, hle, roubená tu věžka,
pod ohradou s udatnými Rovci
vojevoda v poli leží Savić
a u něho Jovovićův koník!

Statného když Gjuro spatří druha
a u něho koníka též svého,
„Ejhle!“ na něj z daleka již volá:
„Ty tu, brate, vojevodo rovský,
a u tebe bujarý můj koník?
A co se ti namanulo, brate,
či jaká se přihodila nesnáz,
za námi že pozadu ty zůstal’s,

kdež my zatím Turkům dali průvod
sousedům až podgorických do bran?"

A mu na to vojevoda rovský:
„Nedála se nehoda mně žádná,
ale dala náhoda se divná!
Chytil se nám v kleci, hle, tu slavík!
Divný je a divnou pěje notu!
Blíže, brate, přistup, sám ať slyšíš,
přelíbezně zpívati jak umí!“

I přistoupí k věži Gjuro blíže,
přihlíží, — a v roubené, hle, kleci
všech tu ptenců nejvzácnější,
Averić to podgorický kadi!
Naslouchá, — a nejlibější věru
nad všechny to noty, nejtklivější,
již tu slyšet z roubené té věžky!

„Oj sokole!“ podgorický pěje
úpěnlivě biják. „Oj sokole,
oj hrdino vojevodo rovský,
bism-alah já živého tě prosím,
na kolenou v slzách se ti kořím,
pobratimem ve jmenu tě božím

zvu a ruce žalně k tobě zdvihám,
 milosti mně uděl, život daruj!
 Dvacíti já raženého zlata
 plných měšců vyplatím se tobě,
 pět set přidám ovcí, dvacet koní,
 nad to všecko, ještě nestačí-li,
 šavli přidám tu svou damašenku,
 i s prašnicí pušku brešianku,
 dvě k ní z pasu pušky benátčanky!
 Zbraně moje nos, jimi se honos,
 na mně že's je vydobyl, se pochlub,
 smrti mé jen nechtěj, hrdla šetřiž!
 A jsou ještě pašovi dva mladí
 ve věži tu synáčkové se mnou;
 zlatem tobě odváží je paša,
 zvláštní nad to Kučům vydá písmo,
 harače že na věky jsou věků
 svobodni a však dávky prosti!"

Ve věžce tak úpěnlivě prosit
 20 kadiho když slyší mladý Gjuro:
 „Věru, slavík podivný to," praví,
 „divná také na hrdinu nota!
 Avšak, brate, to mi pověz, kterak
 do klece té dostal se vám ptenec?"

A mu na to vojevoda rovský
 se smíchem: „To každému se, brate,
 nepoštěstí! Za pašou když ty se's
 hnál a já za Averíčem kadim,
 za ním pěšky já, a přede mnou on
 na kobyle — mlátil do ní junák
 obrácenou puškou, pobízel ji
 klnutím, a utíkala chudák
 co mohla, až pot jí z hnátů chlipěl —
 pojednou tu za Medunem v poli
 převrhla se dýchavičná i s ním,
 zastenala, nehnula již sebou.
 Vida junák, že je po kobyle
 a že za ním v zápětí jsou Rovci,
 natáh' hnáty, dal se do útěku.
 Hle, tu v poli u studánky koník,
 tvůj to koník, Jovoviće Gjuro!
 Jej kdy spatří podgorický kadi,
 za hřívu ho chytí, naň si vskočí
 a juž aby letěl s ním, ho žene.
 A je koník, jeť on brdské plémě,
 Musulmana nosit nijak nechce:
 kouše, kope, bočí se a řehce;
 v pravo-li jím pozatáčí Turek,
 v levo on, a v levo-li, on v pravo.

Najednou s ním koník rozletí se,
 jako lesná povětrím ta víla
 do polí s ním letí, přes polinu
 do kopce pak k ohražené věžce,
 a chudáci pašicové mladí
 bezduši a žasni všude za ním.
 Pod ohradou Turka koník skotil;
 a ten, v patách kdy již vidí Rovci,
 koníka již nechá, přes plot skočí,
 a zas za ním pašicové oba,
 z ohrady pak do roubené věžky,
 v ní se zavřel. A co, brate, teď s ním?
 Zapálím-li nad hlavou mu věžku,
 či ho vydám na svobodu za plat?“

Načež jemu Jovovićů Gjuro:
 „Nad hlavou mu nezapálíš věžku;
 nebo zval tě ve jmenu on božím
 pobratimem. Avšak, ať je Turek,
 jmenem přece božím nepovrhneš,
 pobratimstvím přec mu nepohrdneš!
 Na svobodu nevydáš ho za plat;
 nebo co ti dnes dá rukou jednou,
 oběma ti Turek vezme zejtra!
 Ale mně ho, brate milý, mně dej,

a za něho milenou svou sestru
 tobě já! Pak vyndáme ho z klece,
 na krk pěkný řetízek mu dáme,
 koníku ho k sedlu přivážeme,
 za nevěstou spolu povedeme,
 ať pak vidí ona a s ní všechny
 po všech Brdách panenky ty naše,
 jak vypadá rek ten, co se zaklel,
 bez tří set jich že nepůjde odtud,
 a to radš že Gjurově by ryzce
 přivázána k ohonu se smýkat
 na posměch dal kjaurům všemi Brdy,
 se tří set než slevil by jich jednu, —
 a jak rek ten vypadá, co připnout
 kobyle své k ohonu chtěl Gjura,
 na tržiště podgorické že prý
 požene ho, tam mu setne hlavu,
 nad vraty pak vytýčí svých dvorů!“

Řeč tu mladý vévoda kdy slyšel,
 tuze jí se těšil, radostí hned
 Jovoviče obejmul si Gjura,
 v tvář ho líbal, svate jemu říkal.
 Do věžky pak spolu oba vešli,
 s Averiće, města Podgorice

slavného to kadiho a reka,
zbraně lesklé vzali, ven ho vedli,
a jak jsou se spolu umluvili,
líp ne a ne hůř, mu učinili.

Pašice dva mladé — kloučkové to
neodrostlí jsou a nerozumní,
nevědí, co s nimi se to děje, —
ty vzal Gjuro, na koně je vsadil,
spolehlivým od Meduna poslem
pašovi pak do Skadra je poslal,
na pašu jim písmo toto přidal:
„Posílámť já, skaderský ti pašo,
pašata dvě tvoje! Bez výplaty
bez všaké ti, pašo, posílám je;
nebo, bychom z rukou tvých my brali,
od bratrů co našich oni drali,
tobě vhod, a proti mysli nám je!
To však, pane pašo, pamatuj si:
Na Kučích a na svobodných Brdech
harače ať nežádáš už nikdy;
nebo není ve pašectví ve tvém
tolik lidu, žeby s hor těch našich
přinesli ti živi jeden kámen,
nedím-li je tobě podrobili!

A pak našich děvčat našich krásných
ať se také nezachce již tobě;
nebo tolik ve Bojaně ve tvé
vody není, coby ve pašectví
ve tvém slz pak ronilo se, pane!
Padesát jen na nás chtěl jsi dívek,
a pět set ti místo nich dnes pláče
doma nevěst, vdov a sirých matek; —
nebo méně výtečných svých reků,
pašo, tenkrát nenechal jsi u nás!“

Účty černohorské.

• Zavítal jest ke Doljanům paša,
před Doljany stan svůj bílý rozbil,
pod stanem si koberec dal prostrít,
na koberec, nohy křížem, sednul,
zapálil pak čibuk, zakouřil si,
z biřiců pak zavolal si ručích
jednoho, a: „Synku,“ se ho táže,
„víš-li, synku, o Bělopavlicích,
u Bělopavliců o Viničích,
ve Viničích ve vsi o Radovi,
o proslulém onom vévodovi?“

„Vím já o něm, pane, vímť já dobře!
Koně má jak srnu; naň kdy sedne,

zahvívá a malíček jen zvedne,
 zaletí s ním, kam si Rado přeje,
 a to že by pohorská ta bílá
 nedostihla nejhbitší ho víla.
 Pušku má, jak samými by blesky
 nabita a hromy; z ní kdy spustí,
 za kulí tu kule palem šustí,
 palná koule koho došustí se,
 toho živa už víc nespustí se!“

„Víš-li,“ táže paša se ho dále,
 „víš-li, synku, také o Petrovi,
 o pověstném onom Boškoviči?“

„Jestliž, pane, jestliž o něm vím já!
 V pase nosí pušky malé dvoje,
 ďáblový to na Turky jsou stroje,
 za puškami handžar postříbřený,
 na Turky to ocel zpropadený;
 pod handžarem nožík, je jen krátký,
 pošleš-li však koho naň, a jím ho
 polechtá, ten nepřijde ti zpátky;
 pod nožem mu šavle visí břitká,
 a tu, pane, blesknout vidět všude,
 s kjaury kde nám vzplane jaká bitka!“

„Nuže,“ paša biřicovi dále,
 „nuže, synku, jdi a po Radovi
 ohlédni se, a pak až ho najdeš,
 vyříd', aby pod stan ke mně přišel,
 o čemsi že rád bych s ním se radil!
 A pak, synku, ještě to mu vyříd',
 Petra aby Boškoviće s sebou
 neobmeškal přivést, že bych Petra
 poptal rád se na všelicos, synku!“

Běžel biřic, jedním cvalem běžel,
 ku Viničům uhnán všecek přiběh',
 ve Viničích vévodově v dvoře
 vojvodu Rada šťastně zastih',
 u něho též pobratima Petra,
 ani spolu právě zasedají,
 rudého si vínka připívají.
 Poklonu svou úslužnou jim činí,
 — vévodovi na proklatou pušku,
 Petrovi v tom na ďábelský nožík
 v jednom strachu se strany se dívá —
 vyřídil pak, jak mu nařízeno,
 sebral se a jedním zase odtud
 letěl cvalem, jakoby mu v patách
 strašná puška, v bedrách strašný nožík.

Ve Viničích velký zatím posměch,
 velký posměch, starostí též dosti.
 Kdo se směje, vévoda to Rado;
 kdo se bojí, Boškovič to Petr.

„A co nyní?“ Boškovič dí Petr.
 „Půjdeš-li pak, brate vojevodo,
 k pašovi, či nepůjdeš-li dolů?“

A mu na to Rado: „Což bych nešel?
 Mé-li sobě rady přeje paša,
 nuže — měj ji! Já mu neodepřu!“

„Půjdeš tedy,“ vévodovi Petr,
 „půjdeš tedy sám, a ne já s tebou!
 Nebo, brate, kamkoli chceš, půjdu,
 chceš-li, třebas do pekla, já s tebou,
 pašovi však bílý pod stan — to ne,
 pokud, brate, dvojí nemám hlavu!
 Čili brate, zapomněl's, že brůnka,
 na níž jezdím, Omerova brůnka,
 a že Omer milostník jest pašův?
 pušky malé, jež já nosím v pasu,
 pušky že to Osman-agic-agy?
 šavle, jež mně pod nožíkem visí,

Lisičice bega že to šavle?

Pod stan — což to arci živ bych vešel,
ze stanu však ven — to živ bych nešel!“

Načež jemu vojevoda Rado:

„Nic se neboj, Boškovičí Petře!
Pojď jen! Tělem ručím ti i vírou,
za mák že ti neublíží paša!
Omerovu brůnku, nevěříš-li
Turkům, aby zatím co my budem
u pašy, ti nezabavili snad,
před Spužem nech, ke stromu tam uvaž;
pušky ale dvě a břitkou šavli
ty vem s sebou, na počest' je nosíš!
Bude-li pak nejhůř, — koně mého,
bratře Petře, znáš, a teprv poznáš!“

Neodmlouval Boškovič již Petr,
ani slovem více neodmlouval,
Omerovu brůnku z dvoru vyved',
vévoda též plavku koně svého,
na kůň vsedli, na cestu se dali.
Od Viničů přes Bělopavlice
rovnou cestou ke Spužu se brali.
Před Spužem tu Boškovičů Petr

sesed' s brůnky, po straně pak cesty
ke starému uvázal ji dubu.

I šli odtud na Doljany dále,
vévoda svým na koníku plavém,
při něm Petr Boškovičů pěšky.

Ke Doljanům jakmile pak přišli,
před Doljany ku pašovu stanu,
pašova hned ze stanu jim vstříce
v mnohém hluku biřicové vyšli:
„S koně sestup, Rado! Zbraně dejte!
Pašovi že ozbrojeni pod stan
nesmíte, však dobře o tom víte!“

A jim Rado: „Vari, hoši, vari!
Koníka vám nedám! Běsivýtě,
skopal by vás! Podržím ho sám si!
Zbraně nedám; nebo nepřišel jsem,
abych čeho na pašovi žádal,
ale přišel, pašovi bych radil!“

„Zbraně tedy, Boškoviči, ty dej!“

20 A jim Petr: „Z cesty, hoši, z cesty!
A nedám ni já vám zbraně svoje!

*

Nebo nejsem já tu, abych pašy
zač se prosil, leč on sám mne prosil,
abych přišel, že se mne co ptát chce!"

Pašovi pak oba vešli pod stan,
a nepustí koně z rukou Rado,
a nepustí Petr ruku s pašek.

Pod stanem tu před velmožným pašou
Turků různý dav. Tu jedni před ním
v pokoře se na zem vrhajíce,
druzí páže přes hrud' křižujíce,
tu zas jiní ruce, oblem šatu,
od trepky mu podšev líbajíce.
A nekoří vévoda se Rado,
a nekoří pašovi se pánu
Boškovičů Petr. Přímo před něj
předstupují junáci dva hrdí,
ani ruku, ani lem mu šatu
nelíbají, přisednou si, jeden
v pravo, druhý k němu v levo, mlčky.

Pokynul teď paša, kynul hlavou,
a vystoupí Čehajíců Omer,
zdvihá k nebi ruce, hořekuje:

„Pomoz, pašo, milostníku svému,
od Petra mi Boškoviče pomoz,
od toho všech kjaurů nejhoršího!
Nejen že mi ubil oba bratry, —
na úkoru mně a na potupu
na brůně též jezdí, na mém koni!“

Co jak paša slyší, k vévodovi
obrací se, vévody se táže:
„Jakým, Rado, stíhal bysi trestem
zločince, jenž takého co spáchal?“

„Stít bych, pane pašo, dal mu hlavu!“

A Petrovi paša: „Slyšíš, Petře?
Pověz tedy! Pravda-li či není?“

A pašovi Boškovičů Petr:
„Pravda, pane pašo, všechno pravda;
mne však z toho vina nenalezneš!
Nebo poslyš, pašo, sám a soudiž!
Není tomu dávno, tři as leta,
slepých pěvců vypravil dvě já jsem
do světa, by dalekým šli světem,
trudných aby lidí potěšili,

zoufanlivých zpěvem posílili,
 o předcích jim zpívající našich,
 o vítězných o junácích slavných.
 A když pod hrad pod Žabljak jsou přišli,
 na němž druhdy povýšitel slavný
 sedával náš Crnojević Ivo,
 a když lidu zpívati je jali
 o Ivovi, jakým proti vrahům
 býval rekem, k lidu jakým otcem,
 a že bohda pod Obodem hradem
 z kamenné zas pozdvihne se z hrobky,
 ke slávě a ke svobodě krásné
 povede zas Černohorce svoje: —
 tu z nich Turci strojili si posměch,
 rouhali se jim, na ně se vrhli,
 a všem v předu Omerovi bratří,
 kyji, koly zmučili je strašně,
 v Morači pak utopili řece.
 Pěvců dvou těch přenebohých slepých
 na vrazích pak bratři moje mstili,
 Omerovi bratry oba zbili,
 Omerovi brůnku zabavili,
 na Vinići přivedli, mně dali.
 Ač dvoum pěvcům našim Omerovi
 nikoli dva bratři nejsou rovni,

ani brúnou zapraveny gusle, —
 setrvati přece na tom nechci.
 Promlčeno budiž — prominěno!
 Omerovi dlužen však nic nejsem!“

5 Zmítá paša hlavou, sem tam zmítá,
 zakývá pak zas, — a z davu Turků
 před něj stoupí Osman-agíc-aga,
 ruce lomí, hořekuje, úpí:
 „Běda! běda! Pomoz, pašo, pomoz
 k právu proti zlosynovi tomu,
 k právu mému dopomoz mi, pašo!
 Ženu unes', milenou mi ženu!
 Ó jaká to, vzácný pašo, žínka!
 Krev a mléko, to jsou její líce,
 samý med a slad to její rtové,
 samý hedbáv černá její kštice,
 o ňadrech a o všem o ostatném,
 pane pašo, o tom radš ať nedím! —
 S ženou dvě mně pušky malé odnes',
 — dvě stě za ně dukátů jsem já dal,
 tři již za ně měl! — a na úkoru,
 na potupu, na vzdor mně a posměch
 ženu moji za svoji si pojal,
 pušky moje nosí ve svém pasu!“

Co jak paša slyší, k vévodovi
obrací se, vévody se táže:

„Jakým stíhal zločince bys trestem,
takého jenž dopustil se čeho?“

„Pověsit bych, pane, dal ho na strom!“

A Petrovi paša: „Slyšíš, Petře?
Přiznáváš-li tedy se, či neznáš?“

„Znám se, pane pašo, znám se k všemu;
mně však vinu nevytkneš v tom žádnou!

Nebo poslyš, pane, sám a soudiž!

Není tomu dávno, dvě as leta,

milanou já namlouval si děvů;

rodiče mi děvů milou dali,

bratři se mnou svadbu umluvili.

Z rodinných když do mých dvorů děvů

svatové pak provázeli milou,

ze skrýše tu Turků v četném hluku

vrazil na ně Osman-agić-aga,

děvery dva, družců dvě to mojich,

ubil, děvů unes', poturčil pak,

mimo její vůli sňatkem pojal.

I plakala přenešťastná děvů,

ve dne v noci plakat nepřestala,
za písmý mně písma žalná slala,
vlastní že si rukou smrt dá sama,
nepřijdu-li, nevyprostím-li ji.

Šel jsem tedy, družců sobě přivzal
malý hlouček, Osman-agíćovi
vtrhnul v dvory, z hnusné jeho vazby
přemilenou vysvobodil děvku.

Dnestě ona, jak bývala předtím,
křestankou a — milou ženou mojí!

Pušky malé Osman-agíćovy
v pase že já nosím? Sám své hrdlo,
jímž mně propad', vykoupil on jimi!
Spraveni jsme, — nejsem mu nic dlužen!"

Zmítá paša hlavou, sem tam zmítá,
zakývá pak zas, — a z davu Turků
před něj Mahmud-Lisić-beg, hle, stoupí,
na kolena padne, oběma si
pěstmi bije v čelo, čelem o zem:

"Pomoz, pašo! ke mstě, k spravedlnosti
sluhovi teď dopomáhej svému!

Oba syny potvora mně zabil,
pět set ovcí z pastvy odved' zloděj,
šavli nad to od pasu mi ukrad'!"

Což jak paša slyší, k vévodovi
obrací se, vévody se táže:

„V jaký trest bys, vévodo, vzal toho,
takových jenž dopustil se skutků?“

„Oběsit bych dal ho, pane pašo,
a pak ještě stít a na kůl vrazit!“

A Petrovi paša: „Slyšíš, Petře?
Co pak tomu říkáš? Přiznáváš se?“

„Znám se, pane pašo, znám i k tomu!
Avšak ani z toho, pane pašo,
nenalezneš na mně vinu žádnou!
Lká-li dnes, sám on si toho vinen.
Není tomu dávno, před rokem as,
měl jsem chrta, zlata plnou čapku
byl bych za něj nevzal. Kudy chodil
já, tam za mnou poskakoval i on.
Chodil se mnou na lov, na výzvědy,
do ohrad-li nelezou mně Turci,
střežil dvory, hlídal mi polí,
cestoval a odpočíval se mnou.
Chytrý byl a přítulný a věrný, —
milejší než některý mi člověk!

Chrta toho, ctěný pane pašo,
 chrta toho Mahmud-Lisić-beg mně
 zastřelil! Šel tedy já, vzal pušku,
 zastřelil mu oba jeho syny,
 odhnal z pastvy pět set jemu ovcí.
 Šavli pak sám poslem on mi poslal,
 prose snažně, abych odpustil mu,
 mstou ho déle nepostíhal, nebo
 z dvorů ven že ani netroufá si.
 Uznáš, pašo, bežaty že dvěma
 vyrovnán chrt takovýto není!
 Avšak nechť! Já odpustil mu přece.
 Jsme si právi, — není mi nic dlužen!“

Což jak paša slyší, hlavou zmítá,
 zmítá semotamo, ze čibuku
 mraky kouře, až se modrá, dýmá, —
 mnil bys, že to bez hrochotu střelba.
 „Kjaure,“ dí pak, „podivné to účty!
 Kdybys dlouho počítal tak s námi,
 špatně, tuším, bychom pochodili!“

Pokynul pak na biřice, kynul, —
 a již běsní biřicové čtyři
 vyskočili od země, hle, vzhůru!

oči vyvalili, nože pnuli,
juž jen aby Petra popadnuli.

A jim Petr, z pasu obě pušky
vychvativ a v každé ruce jednu:

„Nedejte si, páni biřicové,
se mnou práci! Hle, tu pušky dvoje,
na Turky to ďablovi jsou stroje!

A mámť v pasu handžar postříbřený,
na Turky to ocel zpropadený!

A mámť pod ním nožík, je jen krátký,
bodne-li však koho — konec hádky!

Má-li tedy matku z vás kdo, páni,
žeby syna, sestru, žeby bratra
neželela, — ten nechť se mně blíží!“

A již také ze stanu ven Rado,
a již také na koníku bystrém.

„Za mnou, Petře! Na koníka vsedni!“

Koni Petr na zad skokem vsedne,
na koníka vévoda pak Rado

zahvízdá a malíček jen zvedne,
a již koník srna odtud pádí; —
za ním Turek postih velký svádí.

Ze stanu než vybrali se Turci,
juž tu oba za Doljany jezdci;
za Doljany než se vysmýkali,
oba jezdci juž tu blízko Spuže;
Spuže než se dopachtili oni,
za Spužem už na rovni jsou tito.
A tu Petr koně svého našel,
od stromu ho odvázal, naň vsednul,
a než Turci dostali se za Spuž,
Petr dávno s vévodou juž bratem
ve Viničích u konvice sedí,
na koleně před sebou list bílý,
pašovi naň pozdrav píše tento:
„Divné, prál's, jsou černoorské účty!
Nuže pašo, nuže, páni Turci,
nelíbí-li vám se účty naše,
hledte odtud, hledte, páni, dále!
Nebo pokud tam se neztratíte,
odkud přišly hordy vaše lité,
účty naše s vámi nepřestanou,
ať si proto proudy krve kanou!“

Připomenutí.

Nadepsal jsem zpěvy, jež ve knížečce této přináším, „ohlasy“, chtěje tím předejít omylu možná dvojímu: předně, aby nesoudilo se o nich měřítkem „překladu“, jakémužto dostačovati ovšem nikterak by nemohly; za druhé pak aby nebyly snad považovány za plody výmyslu básnického původní, za jakéžto se nevydávají a také považovány býti nechtějí. Nejsou překlady, nebo, ačkoli větším dílem zakládají se na plodech básnictví národního, ba i částečně přidržují se jich, přec u provedení jich použito úplného práva tvoření básnického volného, jež zákonů neuznává leda těch, které mu ukládá cit a vědomí umělecké vlastní; i nejsou tím, čemu vůbec zvykli jsme říkati „básně“, nebo, ačkoli co do upravitování látky i odůvodnění povah a vývinu děje po-

užito veškeré svobody básnické, přec nevznikly bezprostředně z vynalezavé obraznosti spisovatele, než zakládají se na pověstech a pamětech, jež básnická obraznost národní oživovala dechem dojemného zpěvu a zachovala v něm. Jsou to obrazy ze strmých oněch hor nad mořem jaderským, na nichžto se chystá duch slovanský k velikému boji za svobodu slovanskou od staletí národy sverepými utlačovanou; — jsou to „ohlasy“ bolných výkřiků a válečného hluku malé hrstky hrdinného lidu, jenž bez mála již pět set let se tam brání útoku dvou velikých a mocných národů, Turků a Vlachů; — jest to jednotlivý tón ve vznešeném souzvuku slovanské vzájemnosti, co den mocněji a nadějněji po všech končinách slovanských se rozléhající. Mohlo by se říci, že bych byl učinil líp, kdybych byl vybral z bohatého pokladu národních zpěvů černohorských některé a obvyklým způsobem přeložil. Možná dosti. Neučinil-li jsem tak, vinen tím snad básník, jenž záviděl překladateli i přehlušil jej. Prohřešil-li v tom se snad básník, tož budiž za to přičítáno vše, co by v knížečce této nalézalo se zajímavého a zdařilého, básnickému duchu bratrů Černo-
horců, a vady a poklesky pak všechny padnětež na vrub jeho!

(Poznámky jsou sestaveny dle pořádku alfabetského.)

Aza, čestný titul náležitý vyšším důstojníkům a úředníkům osmanským.

Alah, slovo arabské = bůh.

Badňák, dřevo, které hospodář v den před svátkem narození páně z lesa přiveze do dvora, kdež pak rodina všechna je uvítá, složí na ohniště a kolem něho se modlí. Obšírnější vypravování v II. dílu mých „Zpěvů lidu srbského“ na str. 179.

Bajezid II., žoldan osmanský od 1481 do 1512.

Baňanin, rodič z Baňanů na Hercegovsku.

Bar, vlasky Antivari, městečko na přímoří jaderském nedaleko jižního konce Dalmatska, náleželo dříve k Přímoří zetskému. (Viz také poznámku „Zeta“.)

Beg, čestný titul osmanský, vyšší nežli aga. Beg o jednom ohonu = náčelník okresní. Ve mluvě prostě říká se způsobem diminutivním „bego“ a „beže“.

Bejram veliký a **b.** malý, dva hlavní svátky mohamedánů. **B.** veliký světí se hned po velikém postu Ramadhanu, ode dne 1. Ševvála po 3 až do 7 dní, **b.** malý za 70 dní po velikém.

Bělice, plémě černohorské v nahii katunské.

Bělopavlići, plémě brdské, sousedící přímo s Černohorci po obou stranách řeky Zety.

Bism-alah, arabsky = ve jmenu božím.

Bratonožići, plémě brdské po levém břehu Morači.

Brda. Knížetství zkrátka tak zvané černohorské dnešní skládá se z dvou částí, z nichžto západní slove vlastně Černou Horou a východní Brdy. Brd, totiž plemen brdských počítávalo se za dřívějších časů sedm, nyní ovšem více. Plemena brdská, vynikající zvláštní hrdinností, neuznávala nikdy svrchovanosti žoldana osmanského, spojila se však s Černou Horou teprve během konce minulého a na začátku nynějšího století.

Brešiánka. Jak Damašek a Benátky, tak vynikalo po dlouhou dobu také vlašské město Brescia hotovením všelikého druhu zbraní. Zbraně tyto dostávaly se do Dalmatska, do Albanie a na Černou Horu prostředkem obchodu benátského. Místo „puška benátská, brešiánská“ a t. p. říká se po dnes zkrátka „benátčanka“, „brešiánka“, anebo také „prekomarka“, t. j. puška přivezena z „přesmoří“.

Cetyně, nyní, jak známo, hlavní město Černé Hory a sídlo knížecí, před tím totiž od roku 1516 až ke smrti posledního vladyky Petra II. (1851) sídlo panujících vladyků černohorských, a ještě dříve nepatrná osádka s klášterem, jež slavný Ivo Crnojević ku konci XV. stol. značně rozmnožil a povýšil na sídlo metropolitů zetských.

Crmnice, nejjižnější z nahii černohorských a zároveň nejúrodnější mezi Dalmatskem a jezerem Skaderským.

Crnojevci; Crnojević Ivo, C. Gjuro, C. Maksim, Bratrovna Iva C. — Po záhubě carství srbského doved' sice rod Balšićů

udržeti se po nějakou dobu ve vládě nad Přímořím a nad Zetskem, podlehl však přec konečně s jedné strany nátokům tureckým a s druhé pletichám benátským. Po smrti posledního Balšiče povolali si Zečané za vladaře (1420—23) Štěpána Crnoje, vzdáleného, jak se zdá, příbuzného rodiny Balšičů. Štěpán Crnoje vstoupiv ve spojení se slavným hajitelem svobody albánské Jiřím Kastriotou Skanderbegem a pojav dceru jeho Vojsavu v manželství, ubránil se statně jak Turkům tak i Benátčanům, kteřížto konečně s ním uzavřeli mír a stálé přátelství. — Po smrti jeho (1449) dostoupil vlády Zetské syn jeho nejstarší

Ivo, čili vlastně **Ivan Crnojević**, po caru Dušanovi a caru Lazaru a vedle Marka Kraljeviće nejslavnější to hrdina národa srbského, zvláště v Bosensku, v Hercegovsku, na Černé Hoře a v Dalmatsku. Byv vychován takřka na bojišti ve vojště ujece svého Jiřího Kastrioty, nevyměnil si nastoupením vlády téměř nic než bojiště albánské za bojiště zetské. Již r. 1450 vyslal proti němu Murat II. pašu Selima Bostandžiho, i přišlo na pravém břehu Morači k bitvě, ačkoli tuhé a krvavé, přece nerozhodné. Mohamed II. po smrti Muratově stavěl se, jakoby se Zetska ani nevšímal, soudě, že, podmaní-li si dříve Srbsko, Bosensko a Albánsko, zmocní se pak snadno také Zetska. Avšak hned po smrti Jiřího Kastrioty vtrhl mu do zemi, vyhledav si k tomu příčinu z neoblomné věrnosti, s kterou Ivan C. stával povždy a právě v tu dobu k Benátčanům, když bránili tito města a hradu svého Skadra proti Turkům. Benátčané, uznávající zásluhy věrného spojence, udělili mu sice s velikou slavností patriciat benátský; avšak když na nich žádal připomoci proti Turkům, omlouvali se, že uzavřevše s Turky právě mír, nemohou se k vůli němu s nimi zase pustiti do války. Vida se opuštěna od Benátčanů, bo-

joval proti Turkům sám, a to na začátku dosti šťastně; nezbylo mu však konečně nic, leč couvnouti a postoupiti jim celé dolní Zetsko až k patám dnešní Černé Hory (Zetsko horní) i se Žabljakem. Na místo knížecího sídla toho, otcem jeho druhdy založeného, vystavěl si nyní sídlo nové nad řekou Obodem nedaleko Rijeky, doufaje vydobyti zase na Turcích, čeho jim byl musil postoupiti. Však marné doufání! Zemřel r. 1490 a byl pochován v hlavním chrámě na Cetyni. Památka o něm zachovala se po dnes živou jak u Srbů tak u Turků. Těmto stalo se jméno „Ivan-bega“ souhrnem všech strachů a úžasů. Zetsko slulo jim až na naši dobu „Ivanbegovinou“. Černohorci slaví památku o něm sterými pověstmi a písněmi. Jméno řeky Obod přeměnili na „Crnojevići“. K studánce na hoře Lovčenské, z které prý napájíval koně svého Ždrala (jeřába), putují, jsouce přesvědčení, že, až bude doba, vstane zase z hrobky své pod zříceninami hradu Oboda a přijde sem napájeti oře svého. Pak ale že odejme zase Turkům Zetsko i s Přímořím a vybijí je z Evropy. Neoblomná věra byla největší jeho cností i chybou; neoblomná víra v něj pozůstala Černohorcům podílem po něm.

Gjuro Crnojević (str. 1), syn Štěpána Crnoje-ho mladší, měl za ženu Vojsavu, dceru vladaře dukadžinského. Zdá se tedy, že píseň o sňatku Gjura Crnojeviće s jakousi Benátčankou, již Vuk St. Karadžić v II. svazku národních písní srbských na straně 568 podává, nevztahuje se vlastně na něho, na Gjura totiž III. bratra, ale buď na Gjura IV., syna to Ivana Crnojeviće, nebo na Gjura V., posledního to panovníka černohorského z rodu Crnojevců (1515—1516), kteří oba v skutku měli ženy z Benátek. Kdežto ale v písni oné Gjuro a Ivo výslovně uvedeni jsou co bratři, tedy i já na

tom zůstal, ano to účinku poetickému nikterak nevadí. — Gjuro Crnojević, bratr totiž Ivana C., padl v boji proti Turkům již r. 1450. Zanechal syna a dvě dcery, z nichžto mladší Kateřina, tedy

bratrovna Iva Crnojeviće (str. 10), provdala se do Karavlaška, totiž do dnešního Valaška nad Dunajem, za jednoho z tamnějších hlavarů jmenem Radul čili Radulbeg. Pověst o sňatku tom zachována nám v písni „Ženidba Vlahiće Radula“ v II. svazku nár. písní srb. Karadžićem vydaných na str. 520, které také mimo některé nepodstatné změny jsem já se přidržel.

Z dvou synů Ivana Crnojeviće dostoupil vlády syn po něm starší Gjuro IV. (1490), kdežto mladší Štěpán, čili Stanisa, z příčin posud historicky nevysvětlených se poturčil. Gjuro, vzdav se vlády (1497), složil ji do rukou bratrance svého Štěpána II., syna to po Gjurovi III. Po brzké smrti Štěpána II. (1499) uvázal se v ní syn jeho Ivan II. Z dvou synů jeho uvázal se sice starší, Gjuro V., v dědictví po něm (1515), odstěhoval se však již r. 1516 do Benátek, vzdav se práva panovnického a složiv je do rukou vladyky cetyňského, když bratr jeho mladší,

Maksim Crnojević (viz str. 18 a 72), již dříve se byl poturčil. Odpadlictví to dvou Crnojevů považuje mysl prostá po dnes za příčinu všech pohrom, kterými Černá Hora od doby té byla postihána, i ujalo se ho básnictví národní, vylíčilo všelijakými okolnostmi a osobami vedlejšími, a rozpředlo rozličnými příčinami a následky, až koncem jak poměry tak i osoby splynuly pochodem takřka mythickým v tragickou pověst jednu, as tak, jak v knížečce této jest podána. O osudném poturčení se Maksima Crnojeviće zachovaly se národní rhapsodie dvě, z nichž jednu přináší ve sbírce své Čubro

Čojković (Sim. Milutinović) na str. 119, druhou v II. dílu sbírky své Vuk Karadžić na str. 524. Rozdíl mezi oběma jest, ovšem jen ve věcech vedlejších, dosti značný. O poturčení se Staniše Crnojeviće nalezáme píseň dosti zajímavou v „Ogledalu srbském“ na str. 1. Patrně Staniši týče se také dozpěv takřka kronikářský v sbírce Karadžićově od r. 1170 až do konce. V paměti a obraznosti lidu splynul však Staniša s Maksimem v osobu jednu, a z Maksima, syna Jovana II., stal se Maksim, syn Jovana I. na Žabljaku sídlícího, při čemž také zůstaveno budiž! Rod poturčených Crnojevićů žije po dnes v Albanii pod jmenem Bušatli, od města Bušat, kdež míval veliké pozemky a domy. Bušatli-ové nebývali ostatně nikdy ani u Turků ve veliké vážnosti. Vyživovali se, když praotec jich byl od Černohorců poražen na hlavu a vyhnán ze Skadra, všelijakým obchodem, až konečně v předešlém století Mehmed Bušatli dostal se přece na pašectví skaderské a po něm syn jeho Kara Mahmud paša, který, chtěje vši silou zmocniti se Černé Hory, skončil dosti tragicky v bitvě proti Černohorcům r. 1796.

60 **Čeklinci**, čili vlastně Čeklíci, plémě černohorské v nahii katunské.

Čuprilić Duman, čili Niuhman, po krátkou dobu velikým vezírem a pak náměstkem žoldana Achmeda III. na ostrově Lemně. (Viz dále poznámku „Danilo“.)

25 **Danilo**, první vladyka černohorský z rodu Petrovićů Něgušských, vladař to vynikající nevšední obezřelostí politickou a rázností povahy. Byv vychován předchůdcem svým Savou I. na stav kněžský, uvázal se nerad v obtížný úřad, ke kterému ho byli Černohorci povolali. Avšak podstoupiv 30 již úkol mu uložený, nehleděl po celý svůj život k jinému,

než jak by důvěře Černohorců svých vší svou silou zadost učinil. Z nejsmutnějších úloh zajisté jedna byla ta, zbavit se Osmanů, kteří během časů se byli rozhnázili po vší Černé Hoře a nevyžívali než loupežnickým násilím, vyzvědačstvím a zradou na nesmírnou ujmu obecenstva černohorského. O nejbližších příčinách ke konečnému uskutečnění truchlivého úkolu toho (r. 1703) zachovalo se vícero rhapsodií, z nichž ona ve sbírce Čubra Čojkoviće na str. 15 č. 9 a ona druhá v „Ogledalu srbském“ na str. 13 č. 3 jsou téměř souhlasny. Nejrozhodnějším podnikem Danilovým bylo obrácení se jeho do Ruska za nápomoc proti Turkům, následkem čehož car Petr I. k Černohorcům vyslal poslanca svého Michaila Milorodoviće (1711), aby mu připomáhal v boji s Achmetem III., začež Rusko zase jim zaručovalo úplnou neodvislost politickou. Za panování jeho (1697—1737) obdrželi Černohorci na Turcích nejslavnější vítězství (1712), a utrpěli od nich brzy potom nejpohromnější porážku (1714). Žoldan Achmed III. totiž, jedva s carem Petrem byl uzavřel mír, vyslal proti nim seriaskera svého Achmeda pašu dle některých s 60.000, dle jiných se 100.000 mužů. Vidouce, že pro všelijaké sváry vnitřní a pro nedostatek lidu a zbraní proti přemoci sotva obstojí, obrátili se Černohorci ke lsti válečné. Vloudili Turky do kamenaté kotliny mezi horami Vraní a Pržníkem a nad neschodnými jary bistřice Vlahyně porazili zde na hlavu tak, že jich mnoho a mnoho tisíc (30—40.000 prý!) zůstalo na místě. V rukou Černohorců, jichž prý nepadlo než 318, zůstalo 68 tureckých praporců. Zvláštní chrabrostí a obezřelostí vyznamenal se v boji tom předně sám vladyka, jenž u té příležitosti byl raněn, a vévodové Mićunović a Gjurašković (v zpěvu mém k vůli plynějšimu sveršování Gjurković, jakož i za touž příčinou místo nepřemožitelného „Raslav-

čeviče“ vhodnější „Raslavić“). Žoldan, jenž rozuměl velmi dobře, kam že hledí spojení Černohorců s příbuzným Ruskem, nemeškal a vyslal hned zase proti nim velikého vezíra svého Dumana Čupriliće s určitým rozkazem, aby je podrobil stůj co stůj. Čuprilić, vraziv na Černou Horu s tří stran se 120.000 vybraného vojska, protáh' ji skutečně od jednoho konce ke druhému, vypálil Cetyně, pobil na tisíce Černohorců, odved' jim ženy a děti do otroctví a dal 37 hlavarů, když přišli jednati s ním o kapitulaci, stíti před vlastním svým stanem. Poprvé tehda mohla se považovati Černá Hora za dobytou. Avšak nahlížel sám vítěz brzy, že možno sice Černé Hory dobytí, ale nemožno ji podržeti. Nebo již po několika dnech povstaly ze všad malé čety, znepokojovali Turky ve dne v noci, zapálili jim ležení, podskočili a odňali jim potravu a střelivo, tak že nezbývalo vezírovi, než buď v šanc dáti vše své vojsko, anebo vzdáti se dobyté hornatiny. Odtrh' tedy zase bez všaké výminky. V boji tom zůstal mezi jinými také statný Vuk Mičunović.

Doljany, osada na Léskovém poli, 2 hodiny od Podgorice, hodinu od Spuže a $\frac{1}{4}$ hodiny od hranice brdské, náležející k tureckému okresu podgorickému.

Drekalovci, čili vlastně Drekalovići, plémě brdské na levém břehu Morači.

Dryn, rozuměj zde bílý, řeka v dřívějším Starém Srbsku.

Dubovik, osádka na poli cetyáském.

Dukadžinská krajina, čili jednoduše Dukadžin, bývalá Metochie mezi Zetskem a Starým Srbskem.

Dušan Silný, jak známo nejslavnější car srbský, za jehožto panování dostoupilo carství srbské největšího rozmnožení a vrcholu moci své.

Duvan turecký = tabák, též u Jihoslovanů vůbec užíváno.
Dževerdan, také dževerdar = puška práce damašecké.

Foča, město na jihu bosenském nad řekou Drynou.

Gacko pole, veliká planina na Hercegovsku, k severu od pole Grahovského.

Grahovo, krajina ke straně severo-západní od Černé Hory mezi Hercegovskem a Dalmatskem.

Grbalj, krajina v jižním Dalmatsku mezi Kotorem a Budvou, náležel dříve k Zetsku.

Hadži = poutník, čestný titul, náležitý každému muslimanu, který vykonal pouť ke hrobu Mohamedovu. Zajímavéť zajistě, že za dřívějších dob k vůli větší úctě říkali také křesťané pod jarmem tureckým hynoucí kněží svému „hadži“.

Handžar, zbraň podobná sekacímu bodáku, jen že na konci zvláště ohnutá, s koštěným jílcem, stříbrem, někdy i zlatem a drahokamy bohatě vyloženým, nosí se přespříč za pasem vedle dvou malých pušek (pistolí).

Harač, poplatek z každé mužské hlavy, počínajíc od 7. roku až do smrti. Placením harače uznává se svrchovanost žoldana.

Inogor, dol nedaleko Cetyně mezi osadami Bajicemi a Dolním Krajem. Za doby vládyky Danila sídlilo tam několik rodin tureckých, na něž se Černohorci nejdříve obořili, když r. 1702 vypudili všechny Turky z Černé Hory. Po dnes tam vidět zboříště dvorců druhdy tureckých.

Jabuka, osádka na poli cetyňském, za dřívějších časů sama o sobě, nyní spojená s osadou Dolním krajem.

Turci, za doby vladyky Danily zde usedlí, aby směli zůstatí na Černé Hoře, přešli na víru křesťanskou. Potomci jich zůstávají tam po dnes a říkají jim *Zabučani*.

Kadi = sudí v osadách tureckých.

Karavlaško, viz poznámku „Crnojevci“.

Katunsko, čili vlastně *Katunská*, totiž nahie, největší okres černo-horský, obsahující všechna plemena severních dvou třetin Černé Hory mezi Brdy a Dalmatskem.

Kćevo, hornatina v Katunsku, na nížto a kolem ní sídla svá mají plemena ozrinská, bělická a cucká.

Kjaur = každý nevěřící, zvláště křesťan, ovšem ve smyslu zlehčujícím.

Klobuk, větší osada hercegovská mezi Trebiněm a Gackem.

Knez, knezka (ne kněz, kněžka, anebo kníže, kněžna, kněně). Slovo „knez“ neznačí u Srbů jenom knížete (princeps, Fürst), ale také hlavara okresu menšího neb osady, náčelníkovi okresnímu vyššímu, na př. begovi podřízeného, tedy as tolik co v Hercegovsku a na Černé Hoře „vojevoda“. Abych však předešel omylu a proto že nemožno slovo to dostatečně nahraditi slovem českým, odhodlal jsem se psáti „knez“ a knezka“. Vímt dobře, že proti odvážlivé formě té mnoho se dá namítati; však volil jsem raději formy poněkud pochybné, než nevyhnutelného omylu.

Komské stěny, pohoří komské na pomezí brdsko-albánském. Nejvyšší hřbet, Kom, zdvihá se až k 7000'.

Kraljević Marko, syn krále Vukašina, sídlem druhdy na Prilipu v Starém Srbsku. Nehledíc k dějinné skutečnosti, přetvořil si lid srbský postavu tu na živé stělesnění vlastních

svých názorů, úsudků a nadějí, jedním slovem neoblomné oposice své proti násilnictví tureckému.

Krinice, kamenaté bludiště v nahii Rijecké, jeviště to slavného vítězství Černohorců nad Turky r. 1712. (Viz poznámku „Danilo“.)

Krňo; Zelenko, stále přezdívky dvou děl, pověstných po všech končinách srbských známé a běžné. Kde a kdykoli se střílí, zvláště při slavnostech, střílí se z nich. Krňo značí vlastně zakrnělého člověka, Zelenko jablkovitou brůnu.

Kući, hromadný název vícero krajin a plemen brdských mezi řekou Moračou a pohořím Komským.

Latinci slovou u Srbů pravoslavných křesťané obřadu římského (latinského) vůbec. Lid černohorský a dalmatský říká také Latinci obyvatelům vlašským po veškerém přímoří jaderském, tedy Dubrovničanům, Benátčanům, Ankonitanům a t. p.

Léskové pole, vlastně Lijesko polje, rovina rozsáhlá po pravém břehu Morači mezi řekami Zetou a Sitnici, k okresu podgorickému náležící, jeviště to od začátku XV. století až na dobu naší nesčíslných krvavých bojů mezi Černohorci a Turky.

Lim, řeka na jihu bosenském, mezi Brdy a dnešním knížetstvím srbským.

Ljubině, osada a krajina na Hercegovině.

Lovćen, vysoká hora na hranici černohorské, přímo nad Kotorskem, mons Labeaticus Římanů.

Lysá Hora, vlastně „Pustý Lysac“, vysoká hora na hranici mezi Grahovem a Katunskem.

Medun, malá tvrz v brdském okresu drakalovičském.

Miloradović Mihail, viz poznámku „Danilo“.

Mirichté, plémě albánské, poloneodvislé na pohoří na levém břehu Černého Dryna.

Morača, hlavní řeka Brd a Zetska, protéká od jižních svahů Dormitora celé Brdsko, vystupuje z něho mezi osadami Rolany a Sgatinou, vine se pak celým Zetskem a vylévá se pod městem Žabljakem do skaderského jezera. Nejhlavnější přítoky Morači jsou po pravém břehu (s Černé Hory) Zeta a Sitnice, po levém (z Albanie) Rybnice a Sjevna.

Mufti, u Mohamedánů as tolik co rabin u židů.

Nevesině, osada hercegovská na vrchovišti řeky Narenty.

Nikšići, město hercegovské nedaleko hranic černohorsko-brdských.

Orahovo, osada černohorská v nahii crmnické nad říčkou Orahovkou.

Ozrinci, vlastně Ozrinići, plémě v nahii katunské na čevském poli.

Papratna, planina nedaleko Kéeva. (Paprutí, papratí.)

Pazar nový, město na jihu bosenském nad řekou Ibarem, nedaleko hranic knížetství srbského.

Piaster, peníz turecký = as 10 krejcarů našich.

Podgorica, město okresní, dříve zetské, nyní turecké, na levém břehu Morači, tam kde do ní se vylévá Rybnice.

Pržnik, pržnické lesy, viz poznámku „Krinice“.

Raja, slovo arabské = stádo, hromada a smyslem přenešeným veškeré obyvatelstvo té které země. U Turků slove rajou pouze obyvatelstvo nemohamedánské, tedy křesťané a t. p.

Rijecka, rozuměj nahie, po obou stranách řeky Crnojevice až ke skaderskému jezeru.

Rijeka, hlavní město nahie rijecké. Pod Rijekou začíná Crnojevice býti splavnou.

Rovci, plémě brdské u prostřed Brd po obou stranách Morači.

Rybnice, viz poznámky „Morača“ a „Podgorica“.

Selam, slovo arabské = mír a také pozdrav. Pozdravující čili přivítající praví: „Selam elejkum!“ (Mír s vámi!), načež odpovídá druhý: „Elejkum selam!“ (Též s vámi mír!) Pozdravení toho užívají pouze Mohamedáné mezi sebou, pročez jim také platí jakoby heslem a znamením souvěřenství. Zachovalo se ostatně až po dnes u starověrných židů.

Serdar, vlastně majitel větších pozemků, as tolik, co u nás velkostatkář, mimo to také tolik co náčelník, hlavar, správce jistého okresu.

Seriasker, hlavní velitel vojska.

Sitnice, viz poznámku „Morača“.

Skader (vlašsky Scutari), hlavní město celé Albanie a pašectví skaderského zvláště, na levém břehu Bojany as 70 hodinu cesty od jižního konce skaderského jezera, dostalo se již za doby slavného Ivana Crnojevice do rukou tureckých. Stálé epitheton Skadra jest „krvavý“, k čemuž bezpochyby příčinu zavdaly „krvavé“ boje, jež po tolika sta let již čas od času proti Černé Hoře odtamtud vznikávají. Viz ostatně 77 poznámku na str. 175 II. svazku mých „Zpěvů lidu srbského“.

Slatina, osada v okrese podgorickém blíže hranice brdské.

Spuž, turecká pevnůstka na levém břehu řeky Zety, 3 hodiny cesty od Podgorice a 1/2 hod. od hranice černo-horské.

30 **Stambol**, turecké jméno Cařihradu.

Šemišlik, čili **šemišlika**, výraz patrně turecký, o kterém Karadžić ve slovníku svém jiného neudává, nežli že to jakási bylina — herbae gnus. Cyprien Robert překládal jej slovem „aloe“, spolehaje se v tom, an sám srbsky neuměl, na návod odněkud jemu daný. Já leta a leta marně po pravém významu se pídil, až přece laskavostí p. dra. Pančiče, prof. na akademii bělehradské, se mi poštěstilo na jisto postaviti, že to „líška turecká“ (türkische Hasel, *Corylus Colurna* L.). Pohříchu dopis p. prof. Pančiče mne došel příliš pozdě, než abych vysvětlení jím mně podaného byl mohl ještě upotřebiti. Podávám tedy opravu dotčených veršů (na straně 63 verše 13—16) zde v poznámce. Měly by totiž zníti:

„šemišliku utrhnou si lupen,
bélavá pak podrhnou si líce,
červenou, jež poteče z nich, krví
napíšu naň písmo, sokolu pak“ etc.

Líška turecká má v skutku bělavé, silné, dosti veliké lupení, na němž se špendlíkem anebo trnem čitelně psáti dá.

Tara, přítok Dryny jdoucí z Albanie nedaleko pomezí brdsko-bosenského do jižního Bosenska.

Trnina, osada černo-horská na severu nahie katunské, nedaleko Grahova pole. Vpád Turků hercegovských za velením Huseina trebiňského udál se r. 1722. Dle některých zajatí agové a begové nebyli prý ubiti, ale vydáni na svobodu dílem za peníze, dílem za vepře a za dobytek.

Ulčin, vlašsky *Dulčigno*, město na přímoří albánském, 4 míle od Skadra. Před dobou benátskou a pak tureckou panovali zde více méně neodvislí vévodové, rovněž jak po dnes v Albánsku na vícero místech, ku př. na pohoří miriditském.

Vasojevići, plémě brdské po stráních a u pat pohoří kom-ského a probletského, velmi zbojné a udatné.

Velestin, Velestovo, osady na Kčevsku.

Vinići, osada brdská v okrese bělopavlićském. Vladyka Petr II. v „Ogledalu srbském“ str. 57 udává, že vtrhnutí to Turků do Brd událo se r. 1718. Dle Čubra Čojkoviće (Milutinović) na str. 65 č. 42 přebýval tehda Petr Bošković ve Slatině a vojevoda Rado Ilijev ve Vinićích.

Vlahyně, bystřice v nahii rijecké.

Vlizanovci, obyvatelé osady Vlizny v okrese piperském.

Vraní Hora, vlastně Vraňa, v nahii rijecké.

Zatrebać, osada brdská v okrese drekalovském, as $\frac{1}{2}$ ho-diny od hranice turecké.

Zeta, řeka, viz pozn. „Morača“.

Zeta, země, čili **Zetsko**, v listinách také **Zentha** a **Xen-tha**, samostatné to původně bánství čili knížetství, v úzkém však spojení s državou srbskou, skládalo se původně z dvou částí, ze Zetska dolního (*Xentha inferior*), rozsáhlé to ní-žiny po obou břehách Morači až do pat hor, a ze Zetska hořejního (*Xentha superior*), dnešní to nahie černoorské Liješanská, Rijecká a Crmnická a snad část nahie katunské. Dnes říkají „Zeta“ pouze nížině po levém břehu Morači od města Podgorice až k jezeru Skaderskému, a krajině po levém břehu „Lijesko polje“.

Žabljak, město a hrad nad ústím Morači nedaleko hradu skaderského. Viz poznámku „Crnojevci“.

Ždral = jeřab, slul bojovný kůň Iva Crnojeviće.

O b z a h.

I.

Crnojevići.

	Str.
Gjuro Crnojević	1
Bratrovna Iva Crnojeviće	10
Svatba Maksima Crnojevića	18
Smrt Iva Crnojeviće	72

II.

Z doby obrany.

Černohorské vánoce	87
Carova paseka	110
Trniňanky	133
Harač	148
Účty černohorské	174
Připomenutí	191
Poznámky	193

